

Mgr. Vladimír Žigmund
Mgr. Peter Repiský
PaedDr. Ladislav Gorej
PhDr. Pavol Sika

Program výchovy k tolerancii a ľudským právam

Školiaci program

Publikácia vychádza ako výstup riešenia
projektu PHARE 2003 0049950105-01-0001
Podpora integrovaného vzdelávania Rómov
Aktivita 1

© Mgr. Vladimír Žigmund
 Mgr. Peter Repiský
 PaedDr. Ladislav Gorej
 PhDr. Pavol Sika

Recenzent: PhDr. Zdenka Janasová
EUROFORMES, s r.o.

ISBN 80-89266-09-6

Obsah

ÚVOD	7
 1. ZÁKLADNÉ POJMY A SÚVISLOSTI	9
1. 1 Prečo a ako sa učiť o intolerancii, jej symptómoch, prejavoch a tolerancii	9
1. 2 Intolerancia	9
1.3 Niektoré symptómy netolerancie	11
1. 4 Prejavy intolerancie, ktoré porušujú ľudské práva	18
1. 5 Identifikácia príčin a zdrojov intolerancie	25
1. 6 Tolerancia	25
1. 7 Niektoré príznaky tolerancie	26
 2. CIELE, ÚLOHY, OBSAH, MÉTODY A VÝSLEDKY VÝCHOVY K TOLERANCII A ĽUDSKÝM PRÁVAM V SÚČASNEJ ŠKOLE	29
2. 1 Hlavné a čiastkové ciele	29
2. 2 Zásady výchovy k tolerancii a ľudským právam	30
2. 3 Metodika výchovy k tolerancii a ľudským právam	30
2. 4 Výchova k tolerancii a ľudským právam v jednotlivých predmetoch	32
2. 5 Osnovy pre druhý stupeň základných škôl a stredných škôl	32
2. 6 Možnosti vyučovania výchovy k tolerancii a ľudským právam v rámci povinných predmetov základnej školy v 7. – 9. ročníku	33
2. 7 Výchova k tolerancii a ľudským právam v práci triedneho učiteľa	35
 3. NIEKTORÉ MOŽNOSTI A METÓDY POZNÁVANIA POSTOJOV ŽIAKOV K INTOLERANCII V SPOLOČNOSTI A V ŠKOLE, OSOBITNE K PREDSUDKOM, ŠIKANOVANIU, VYLÚČENIU	37
 4. VÝCHOVA K TOLERANCII – ZÁŽITKOVÉ METÓDY	61
4. 1 Zážitkové metódy	62
4. 2 Metodika zážitkového vyučovania	62
4. 3 Aktivity	63
4. 4 Práca so skupinou účastníkov	63
4. 5 Usmerňovanie diskusie	64
4. 6 Riešenie konfliktov	64
4. 7 Hodnotenie	65
4. 8 Základné desatoro modelových situácií	65
4. 9 Úvodné hry	66
4. 10 Aktivity zamerané na rozvoj výchovy k tolerancii	69

5. VÝCHOVA K ĽUDSKÝM PRÁVAM.....	87
5. 1 Ľudské práva	87
5. 2 Medzinárodné nástroje	88
5. 3 Kategorizácia ľudských práv	88
5. 4 Výchova k ľudským právam	89
5. 5 Ciele vyučovania ľudských práv	90
5. 6 Zásady vo výchove k ľudským právam	90
5. 7 Metódy a formy práce vo výchove k ľudským právam	91
5. 8 Aktivity zamerané na rozvoj výchovy k ľudským právam	94
 6. ODPORÚČANIA PRE PRAX – MYŠLIENKY PRE TEBA A PRE ŠKOLU.....	 113
6. 1 Myšlienky pre teba.....	113
6. 2 Myšlienky pre školu	114
6. 3 Ďalšie nápady na činnosť	116
 ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH CITÁCIÍ	 117
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	119
PRÍLOHY.....	123

ÚVOD

Tento metodický materiál vychádza ako výstup riešenia projektu PHARE 2003 049950105-01-0001 Podpora integrovaného vzdelávania Rómov v rámci Aktivít 1 Podpora a uľahčenie prechodu rómskych detí zo sociálne znevýhodneného prostredia zo základnej školy na strednú školu a zavedenie multikulturálneho vzdelávania do slovenských škôl.

Hlavným cieľom Aktivít 1 je tvorba a implementácia integrovaného vzdelávacieho programu doučovania a programu profesijného poradenstva v záujme úspešného ukončenia základnej školy a uľahčenia prechodu rómskych žiakov na stredné školy. Jednou z úloh vyplývajúcich z projektu PIVR - Podpora integrovaného vzdelávania Rómov je aby si žiaci dokázali zachovať svoju identitu po prechode na strednú školu a asertívne zvládli prvú fázu profesijnej adaptácie, často sprevádzanú prejavmi intolerance, ako je vylúčenie, šikanovanie, diskriminácia.

Obsah tejto publikácie korešponduje s cieľmi Národného plánu výchovy k ľudským právam na roky 2005 – 2014. Je určený pedagogickým zamestnancom a všetkým ostatným, ktorí pracujú s mládežou a ktorí sa rozhodli prispieť k zlepšeniu podmienok výchovy k tolerancii a ľudským právam vo výchovno – vzdelávacom procese a mimo školy.

Cieľom tohto materiálu je dosiahnuť, aby každý, kto sa podujíma vychovávať k tolerancii, vedel odhadnúť, aký stupeň a typ intolerance sa vyskytuje v danom prostredí, prijať toleranciu ako rešpektovanie a akceptáciu rozmanitosti v jej sociálnych prejavoch a v protiklade k intolerance a postojom diváka, osvojiť si filozofiu, obsah a zásady procesu výchovy k tolerancii a ľudským právam, uplatňovať metódy etickej výchovy v ich rozmanitosti pri výchove k tolerancii a ľudským právam v práci vyučujúcich a triednych učiteľov pri implementácii výchovy k tolerancii a ľudským právam vo výchovno - vzdelávacom procese.

V súlade s cieľmi tohto materiálu sme sa rozhodli štruktúru rozdeliť na dve základné časti. V prvej časti sa venujeme vysvetleniu základných pojmov a súvislosti, opisu prejavov intolerance, jej symptómov, zdrojov a príčin vzniku. Druhá časť predstavuje metodický materiál zameraný na zisťovanie postojov k prejavom intolerance v škole a v spoločnosti a aktivity smerujúce k výchove k tolerancii a ľudským právam. Poslednú časť predstavujú odporúčania pre prax, nápady a myšlienky pre malých aj veľkých.

V závere materiálu uvádzame zoznam bibliografických citácií a odkazov, ktoré spracovávajú problematiku tolerance a ľudských práv podrobnejšie.

Samostatnú časť materiálu predstavuje príloha k niektorým aktivitám.

„Zdieľame jeden svet!

Aj napriek všetkým rozdielom medzi nami, zdieľame jeden svet.

Byť tolerantným znamená privítať rozdiely a tešiť sa z toho, že ich zdieľame spolu.”

1. ZÁKLADNÉ POJMY A SÚVISLOSTI

1.1 Prečo a ako sa učiť o intolerancii, jej symptómoch, prejavoch a tolerancii

Skončením studenej vojny mohlo svetové spoločenstvo na krátky čas uveriť nádeji, že koniec tohto zápasu je začiatkom éry, v ktorej sa podarí čeliť jeho deštruktívnym dôsledkom, ako aj odstrániť hlboké rozdiely spôsobené hospodárskou nerovnosťou. Avšak séria regionálnych konfliktov a nepriateľstva medzi národmi rozkúskovali štáty a ovplyvnili politické usporiadanie sveta. Celý svet bol zasiahnutý najrôznejšími etnickými a náboženskými konfliktmi. Správanie ľudí prenikla hlboká nenávisť. Zaznela z médií, konferencií a vojnové konflikty na seba nedali dlho čakať. Ľudstvo čaká jedna z najväčších úloh v dejinách. Urovanie sporov, zmiernenie nenávisťi a obroda spoločnosti. Tí, čo vzdelávajú budú musieť čeliť veľkej výzve. Pedagogovia sa nesmú vzdávať zodpovednosti, ku ktorej vedie výzva prebiehajúceho procesu zmierenia.¹ Výchova k tolerancii nie je v dnešnej dobe len iba akousi novou formou učenia, ktorá by mala vniesť do výchovno – vzdelávacieho procesu nové smery, metódy práce so žiakmi, ale hlavne sa stáva nevyhnutnosťou. Pre vývoj spoločnosti a ľudských spoločenstiev v dnešnom svete je dôležité zabrániť a preventívne pôsobiť proti intolerancii a jej prejavom voči jednotlivcom a skupinám. Prejavy intolerance vedú k napätiu, ktoré vyúsťuje do násilia. Tolerancia nie je konečným cieľom, ale prostriedkom k dosiahnutiu spoločenského zdravia. Práve preto je výchova k tolerancii nutná ako preventívna ochrana voči symptómom a prejavom intolerance. A tým k ochrane seba samého aj nás všetkých.

So symptómami a prejavmi intolerance sa stretávame na stránkach novín, v televíznom aj rozhlasovom spravodajstve. Ešte stále pretrvávajú náboženské vojny vo Veľkej Británii, nepokoje medzi Izraelom a Palestínou, len pomaly sa uvoľňuje napätie na Balkáne. Skupiny skínov prepadávajú ľudí bielej aj inej ako bielej pleti, anarchisti nevyberaným spôsobom popierajú spoločenský systém. Mobbing na pracovisku medzi kolegami a zo strany zamestnávateľov, šikana na školách. Intolerancia v našom živote má rôzne podoby.

1.2 Intolerancia

Ľudia radi prežívajú svoj všedný život vo svete, ktorý poznajú. Ku každej novinke sa spočiatku postaví s nedôverou, potrebujú si ju ohmatať, a keď zistia, že do ich sveta vhodne zapadá, osvoja si ju. Zaradia ju medzi veci známe. Takto je to s novými vecami a aj s novými ľuďmi, s ktorými sa dostávame do styku. Niekedy však k takémuto stavu nedôjde a prevládne pocit, že niečo alebo niekto do ich sveta nepatrí, zostáva v ňom cudzí a môže ho narušiť alebo dokonca ohroziť. Dôvodov k takýmto pocitom je mnoho a niekedy nie je možné ich vysvetliť

racionálne. Asi najdôležitejším zdrojom nedôvery k cudziemu sú predsudky. Tie predstavujú zvláštny komplex v podstate nezdôvodnených postojov a stanovísk, ktoré si ľudia osvojujú úplne nenápadne pod vplyvom prostredia alebo ich prevzímú od nejakej autority. Predsudky sú vlastne lacné barličky, pomocou ktorých je možné ľahko prekonávať obtiaže, ktoré sú sprevádzané s formovaním vlastného názoru na niečo, čo sa vymyká nášmu zabehnutému videniu okolitého sveta. Skutočnosť, že je ľuďom niečo cudzie, otvára možnosť pre vznik postojov, ktorých základom je nedôvera k odlišnostiam a odchýlkam.²

Predsudky sú komplexom predstáv, ktoré sú predformované a založené na predpokladoch, bez toho, aby boli dokázané. Keď získajú permanentnú formu, nazývajú sa stereotypy. Pokiaľ je niekto zaťažený predsudkami, bude náchylný vidieť len tie veci, ktoré súhlasia s jeho predstavami, a tak bude len posilňovať svoju zaujatosť a stereotyp, v ktorý verí. Panuje zhoda v tom, že predsudky sú získané, neučené.

Intolerancia je nedostatok úcty voči iným spôsobom chovania a jednaniu, nedostatok rešpektu k inému presvedčeniu. Prejavuje sa zákazom odlišných spôsobov chovania či názorov. **Intolerancia** môže znamenať, že sa s niektorými ľuďmi nebude nezaobchádzať odpovedajúcim spôsobom z dôvodov ich náboženského presvedčenia, sexuálnej orientácie, alebo pre ich odev, či účes. **Intolerancia** neakceptuje odlišnosť. Je základom rasizmu, antisemitizmu, xenofóbie a diskriminácie všeobecne. Často vedie k násiliu.

Za intolerantný možno označiť taký vzťah, názor, hodnotovú orientáciu, postoj, konanie, ktoré vyjadruje agresivitu, či už útočnú, alebo obrannú. Netolerancia – neznášanlivosť, nerešpektovanie, pramení v presvedčení, že vlastná skupina, systém viery alebo spôsob života je dokonalejší ako iné. Tento postoj môže viesť k celému radu dôsledkov od jednoduchého nedostatku slušnosti alebo ignorovania iných až po zložitú sociálne štruktúry ako napr. apartheid alebo zámerné vyhubenie istého národa, genocída. Všetky podobné postupy majú svoj pôvod v popretí základnej hodnoty ľudského individua. Preto prvoradým cieľom výchovy k tolerancii je úcta k ľudskej dôstojnosti a integrite všetkých ľudí. To je podstatou všetkých teórií a medzinárodných noriem ľudských práv a i hlavnou motiváciou skrývajúcou sa za snahami o dosiahnutie mieru a inšpiráciou pre demokratické formy vládnutia. Tolerancia je antitézou netolerancie – intolerancie.

Netolerancia je symptómom, ktorý v sebe nesie zárodok životu nebezpečnej sociálnej choroby, násilia. Násilie je patologickým príznakom, ktorý si vyžaduje mobilizáciu najrôznejších síl na záchranu zdravia a kvality spoločnosti. Hoci ide o istú podobu liečby prevenciou, dlhodobá výučba k mieru, ľudským právam a demokracii je tým najefektívnejším liekom. Tvorcovia politiky, pedagógovia, vlastne všetci občania musia byť schopní rozpoznať príznaky intolerancie a prijať účinné opatrenia. Či už je rozhodujúcim prvkom miestna organizácia, školský systém, alebo individuálny učiteľ, ktorý sa podujíma vzdelávať k tolerancii, všetci budú musieť odhadnúť a vziať do úvahy stupeň a typ intolerancie, ktorá sa vyskytuje v danom prostredí. Príznaky alebo symptómy intolerancie môžu poslúžiť ako východisko pre výučbu o intolerancii.

Ak sú symptómy prítomné v spoločnosti, pravdepodobne existujú i na školách. Učitelia by preto mali veľmi pozorne sledovať, či sa nevyskytujú v triede. Ak deti prejavia známky týchto

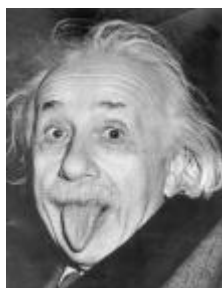
symptómov vo svojom správaní, postojoch alebo v triede alebo na školskom dvore, učiteľ by to mal zaregistrovať, no súčasne reagovať veľmi zdržanlivo. Deti, najmä tie mladšie, zrejme napodobňujú správanie, aké poznajú z domu alebo zo širokého okolia. Len veľmi zriedkavo sú deti sami pôvodcami predsudkov a ponižujúceho správania sa a postojov.

Pri vysvetľovaní, ako rozpoznať intoleranciu, je najlepšie začať s popismi a príkladmi, ktoré sa bezprostredne nevyskytujú v prostredí, kde prebieha výučba. Neskôr, v priebehu diskusie, môže učiteľ prejsť k prvkom intolerancie, ktoré majú priamy vzťah k životu študentov. Azda najlepším postupom pri takomto učení je ten, keď študenti sami nachádzajú a pomenúvajú príklady intolerancie.

Je dôležité, aby pedagógovia a aj ich študenti pochopili intoleranciu ako problém mnohých spoločností, ako globálny problém, aby si uvedomili, že reagovaním na symptómy prítomné v škole môžu prispieť k zníženiu akútnosti celosvetového problému, a tým nadobudnúť skúsenosti, ktoré budú ešte mnoho rokov užitočné nielen pre nich ale i pre ich spoločnosť.

1.3 Niektoré symptómy netolerancie

Jazyk

Očierňovanie a pejoratívny alebo povýšenecký jazyk, ktorý znehodnocuje, znevažuje a zneľudšťuje kultúrne, rasové, národnostné alebo sexuálne skupiny. Popretie jazykových práv. Tak ako v neslávnej minulosti druhej svetovej vojny tak aj dnes v demokraticky konštituovanej spoločnosti máme možnosť sa stretávať so slovným očierňovaním skupín aj jednotlivcov, ktorý z dôvodu predsudkov nezapadajú do pozitívneho vnímania skupín s iným kultúrnym, národnostným alebo náboženským zázemím.

Každodenne môžeme sledovať v médiách, v bežnom prostredí na ulici, v práci ale aj na školách slovné znehodnocujúce, znevažujúce útoky na iné kultúrne, rasové, národnostné alebo sexuálne skupiny.

Ukážky z médií

Agentúra SITA, denník PRAVDA, 2. 2. 2002: *Reakcie na sobášu homosexuálov*

<http://www.blisty.cz/art/12571.html>

Vítazoslav Mórica (Prvá Slovenská národná strana): „Tento štát nediskriminuje inak orientovaných ľudí, nediskriminujem ich ani ja, keď ich nazývam buzeranti. Pýtal som sa svojho kolegu biológa Muranského, či aj medzi chrobákmi sú takto čudne sexuálne orientované chrobáky. Ten mi dal jasnú odpoveď, chrobačia spoločnosť by takéhoto jedinca vykázala na okraj živočíšneho spoločenstva, lebo nezabezpečuje, aby chrobáky nevymreli.“

Denník SME, 30. 9. 2001: *Pravda o Maďaroch a Cigánoch*

<http://www.blisty.cz/art/12571.html>

Ján Slota: „Nie je pravda, že nemám rád ľudí inej pleti, ja nemám rád kriminalitu, a, žiaľ, páchajú ju najmä Cigáni. Ale pre mňa je slušný Cigán - ktorý pracuje - taký istý človek ako iný. Ani Maďari, tí, čo sú za našimi hranicami, mi neprekážajú. Na Slovensku máme len pomaďarčených Slovákov. Ani s nimi nemám problém, pokiaľ sa hlásia k Slovenskej republike a k tomuto národu, nemám nič proti tomu, aj keby rozprávali hotentotsky, mne je to jedno. Neexistuje ale, aby si tu vyvesovali maďarské zástavy a spievali na slávnostiach maďarskú hymnu. Potom nech idú tam, kde ich srdce ťahá. Nech idú.“

V humoristických reláciách sa odvysielala veľa prejavov netolerance voči menšinám. Popri Rómoch tvorcovia humoristických relácií využívajú ako postavy v humoristických scénkach predovšetkým homosexuálov a Maďarov. Scénky s nimi publikum dosť obľubuje. Herci, ktorí hrajú postavu príslušníka menšiny, sa usilujú svojím prízvukom a melódiou hlasu čo najviac rozosmiať publikum. V poslednom čase sa objavujú napr. v televíznej relácii Uragán, ktorú vysielala Slovenská televízia, alebo relácii Twister rádia Twist, pričom ide o tých istých tvorcov.

“...bežne dostupný článok na internete...” (vytrhnuté z kontextu)

Peter Pišťanek, 4.5.1999: *Udržiavanie rovnováhy je dostatočne príťažlivý cieľ (Rozhovor s Fedorom Gálom)*

http://www.inzine.sk/support/article_short.asp?art=1472

...rovno fialovú farbu pleti so zlatými hviezdikami, bude to jedna z nás - ak dovoľíš - slušných ľudí. Prepáč mi, možno teraz budem krutý: problém podľa mňa spočíva v tom, že Cigáni sa replikujú oveľa závratnejším tempom, ako si ich potomkov takí boží ľudia ako Inge Antalová stihnú adoptovať a nechať z nich rozvíjať osobnosti. Čo budeme robiť o takých tridsať rokov, keď ich bude - nerozvinutých v osobnosti - viac ako nás?

...Kto bude robiť. Vypočul som si v električke rozhovor dvoch slušne vyzerajúcich dám v staršom strednom veku, z ktorých jedna povedala druhej: "Ja už prispievam len na útulok zvierat. Prečo by som mala podporovať Cigánčatá v domove? Nech si ich podporujú Cigáni. Tí majú viac peňazí ako ja." Dnes už stačí v Čechách prejsť pred komunálnymi voľbami len náznak odporu voči parazitom (bez ohľadu na farbu pleti, množstvo pigmentu v pokožke je v tomto prípade pre väčšinu normálnych ľudí irelevantné) a človek má istotu, že bude zvolený. A ja, ak to chceš počuť, sa Cigánov tiež bojím. Nie nejakých jednotlivých, tí sú na mňa krátky, ale tej populačnej explózie. Ako ty vidíš túto blížiacu sa - podľa mňa - civilizačnú katastrofu? Kde vidíš záchranu? ...

Rómska tlačová agentúra (RPA): *Krajský súd potvrdil vodičovi MHD rozsudok o vine za hanobenie rasy*

<http://www.changenet.sk/index.stm?section=spr&x=119061> (11.10.2005)

Krajský súd v Prešove na verejnom zasadnutí zamietol odvolanie obžalovaného Jozefa Gaľu a potvrdil rozsudok prvostupňového súdu, ktorý na hlavnom pojednávaní dňa 10. marca 2005 odsúdil

57-ročného vodiča autobusu MHD Prešov za trestný čin hanobenia národa, rasy a presvedčenia. Okresný súd v Prešove uznal obžalovaného - vodiča MHD - vinným z toho, že 4. januára 2004 v Prešove v trolejbuse č.1 počas kontroly cestovných lístkov vynadal v prítomnosti viacerých cestujúcich sestrám Márii a maloletým Kláre a Erike Galyasovým z dôvodu ich rómskej príslušnosti do čiernych húb s tým, že už dávno mali ísť do plynu.

Za to súd vodičovi uložil peňažný trest vo výmere 5 000 korún a pre prípad, že by výkon peňažného trestu mohol byť úmyselne zmarený, súd ustanovil náhradný trest odňatia slobody v trvaní dvoch mesiacov. Rómsku tlačovú agentúru (RPA) o tom informoval Columbus Igboanusi z Ligy aktivistov pre ľudské práva, ktorý poškodené zastupoval. Na základe zistenia skutkového stavu dospel súd k záveru, že obžalovaný svojím konaním naplnil všetky pojmové skupiny skutkovej podstaty trestného činu hanobenia národa, rasy a presvedčenia podľa § 198 Trestného zákona.

Stereotypizácia

Vykresľovanie všetkých členov istej skupiny ako nositeľov rovnakých atribútov – zvyčajne negatívnych. Obraz, predstava, kognitívna alebo mentálna etnických alebo iných skupinách a ich členoch.

Podstata stereotypu spočíva v tom, že ide o kategoriálnu reprezentáciu. Názov, označenie určitej skupiny sa spája s abstraktným prototypom alebo súhrnom čŕt, o ktorých sa predpokladá, že ich má skupina ako celok. („Všetci muži sú rovnakí.....“, „...niet medzi Rómami takého, ktorý by nekradol...!, ...to Cigáni, ktorí kradnú, lúpia a rabujú, „Rómovia proste nechcú pracovať.“, Briti sú svedomití, Nemci dôkladní, a Švédi nepodplatiteľní)

Doberanie

Privolávanie pozornosti na určité črty ľudského správania, na isté ľudské charakteristiky, atribúty s cieľom zosmiešniť alebo uraziť. (Židia prezentovaní ako jedovaté huby; nemecká nacionalistická propaganda)

Zaujatosť

Posudzovanie skôr na základe negatívnych zovšeobecnení a stereotypoch, ako na skutočných faktoch alebo črtách správania sa istého individua alebo skupiny.

Hľadanie obetného baránka

Prenášanie viny za traumatické situácie alebo sociálne problémy na určitú skupinu.

Diskriminácia

Odoprenie sociálnych výhod a aktivít prevažne na základe predsudkov.

Diskriminácia zdravotne postihnutých, diskriminácia na základe sexuálnej orientácie, rasový a etnický aspekt diskriminácie, diskriminácia na trhu práce a v práci, diskriminácia vo vzdelaní a v prístupe k vzdelaniu, diskriminácia fajčiarov, rodová diskriminácia, pozitívna diskriminácia.

Priama diskriminácia - k priamej diskriminácii dochádza, keď sa s jedným človekom zaobchádza v podobnej situácii horšie ako s iným kvôli jeho rasovému alebo etnickému pôvodu, náboženstvu či viere, veku, zdravotnému postihnutiu alebo sexuálnej orientácii.

Priama diskriminácia je konanie alebo opomenutie, pri ktorom sa s osobou zaobchádza **menej priaznivo**, ako sa zaobchádza, zaobchádzalo alebo by sa mohlo zaobchádzať s **inou osobou v**

porovnateľnej situácii.³ Príkladom priamej diskriminácie je pracovná ponuka, v ktorej je uvedené: „Osoby so zdravotným postihnutím sa nemôžu uchádzať o toto pracovné miesto.“ V skutočnosti však diskriminácia nebýva taká očividná, a preto je dôležité pomenovať aj nepriamu diskrimináciu. K **nepriamej diskriminácii** dochádza, keď zdánlivo neutrálny predpis, kritérium či postup znevýhodňuje ľudí kvôli rasovému alebo etnickému pôvodu, náboženstvu či viere, veku, zdravotnému postihnutiu alebo sexuálnej orientácii a nemožno to objektívne ospravedlniť legitímnym zámerom. Nepriamou diskrimináciou je napríklad to, keď sa všetci ľudia, ktorí sa uchádzajú o isté zamestnanie, musia podrobiť testu v jazyku, ktorého znalosť ani nie je pre výkon povolania potrebná. Takáto požiadavka môže z konkurzu vylúčiť ľudí s odlišným rodným jazykom.

Ostrakizmus

Starogrécky spôsob vypovedania nebezpečných ľudí podľa rozsudku črepinového súdu. Správanie sa, akoby ten druhý nebol prítomný alebo neexistoval. Odmietnutie hovoriť s druhým alebo uznať jeho samotného, či jeho kultúru. Mierna, prevažne psychická forma násillia (do triedy príde „čierna ovca“, ktorú ostatní vyčleňujú na chvost kolektívu) Ostrakizmus vo vede o štáte je dočasné vylúčenie občana z istej politickej činnosti či funkcie v štáte na základe všeobecného súhlasu, hlasovania, plebiscitu, Deje sa to vo fáze politických zmien v štátoch ústiach do demokracie, kedy ešte nie sú definované alebo zavedené pravidlá - ústava, zákony, ...; vtedy sa spravidla usilujú jednotlivci o samovládu ohrozujúcu demokratické zriadenie. Preto periodickým anonymným hlasovaním sa rozhodne buď o ostrakizovaní (vypovedaní) alebo o ponechaní vo funkcii. Ostrakizmus v sociológii je vylúčenie zo socioskupiny na základe všeobecného súhlasu či hlasovania, čím vylúčená osoba stráca výhody, privilégia, sociálnu akceptáciu, priateľstvo, atď. Ostrakizmus hrozí v skupine, v ktorej sa cielene nepracuje so vzťahmi medzi žiakmi. Je zárodočnou formou šikanovania a obsahuje riziko ďalšieho negatívneho vývoja. V náročných situáciách, kedy v skupine stúpa napätie, začínú ostrakizovaní žiaci slúžiť ako ventil. V podmienkach, keď žiaci trávajú spolu veľa času a môžu sa vytvárať hlbšie vzťahy (na brigáde, na horách a pod.), pre zvládnutie svojej neistoty alebo prežitia šedivého programu vymýšľajú a pritvrdzujú zábavu na úkor najzraniteľnejšieho spolužiaka. Ide nenápadné formy – prevažne psychického násillia, neuznávanie, ignorovanie, vystavenie posmeškom a pod.

Obťažovanie

Úmyselné správanie sa s cieľom zastrašiť alebo ponížiť iných, často mienené ako prostriedok na ich vylúčenie z komunity, organizácie alebo skupiny.

Obťažovanie je, podľa zákona, také zaobchádzanie s osobou, ktoré táto osoba môže odôvodnene považovať za **nepríjemné, nevhodné alebo urážlivé** a

- ktorého úmyslom alebo následkom je alebo môže byť zníženie dôstojnosti tejto osoby alebo vytvorenie nepriateľského, ponižujúceho alebo zastrašujúceho prostredia,
- ktorého strpenie môže pokladať za podmienku na rozhodnutie alebo výkon práv a povinností vyplývajúcich z právnych vzťahov.

Pojem **sexuálne obťažovanie** je definovaný v legislatíve Európskej únie, konkrétne smernicou Rady 76/207/EHS o vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami, pokiaľ ide o prístup k zamestnaniu, odbornej príprave a postupu v zamestnaní a o pracovné podmienky, takto:

Sexuálne obťažovanie je obťažovanie, kde k nežiaducemu verbálnemu (slovnému), neverbálnemu alebo telesnému správaniu sexuálnej povahy dochádza s úmyslom alebo účinkom porušenia dôstojnosti osoby, najmä pri vytvorení zastrašujúceho, nepriateľského, ponižujúceho, zneuctvujúceho alebo urážlivého prostredia.

Smernica vyhlasuje obťažovanie a sexuálne obťažovanie za diskrimináciu na základe pohlavia a je preto zakázané.

Základnou charakteristikou sexuálneho obťažovania je, že je pre danú osobu nevítané. Každý jednotlivец si určuje, aké správanie je pre neho prijateľné a aké je z jeho pohľadu neprístojné. Sexuálna pozornosť sa stáva sexuálnym obťažovaním, keď pretrváva a keď bolo jasne dané najavo, že daná osoba ho považuje za neprístojné, pričom i jednu príhodu obťažovania možno považovať za sexuálne obťažovanie, ak je dostatočne vážna. Sexuálne obťažovanie sa od priateľského správania, ktoré je vítané a vzájomné, odlišuje svojou nežiaducou povahou.

Znesvätenie a znetvorenie

Rôzne formy znetvorenia náboženských alebo kultúrnych symbolov alebo štruktúr s cieľom znehodnotiť alebo zosmiešniť vieru a identitu tých, pre ktorých sú tieto symboly alebo štruktúry zmysluplné. Najčastejšou formou násilností sú fyzické útoky alebo ničenie náboženských a kultúrnych stavieb, vrátane znesväcovania cintorínov.

Šikanovanie

Použitie fyzickej alebo početnej prevahy na ponižovanie iných, resp. útoku na ich postavenie alebo majetok.

Slovo šikanovanie pochádza z francúzskeho slova **chicane**, čo znamená zlomyseľné obťažovanie, týranie, sužovanie, prenasledovanie, byrokratické dodržiavanie litery predpisov, napríklad voči podriadeným alebo občanom, od ktorých šikanujúci úradníci zvyčajne vyžadujú nové a nové potvrdenia a pečiatky, nechávajú ich pre nič za nič čakať.... (Říčan, P.: Agresivita šikanovanie medzi deťmi. Trnava, Educatio, 1998.)

Sú to predovšetkým rôzne nezhody a nešváry, ktoré sa rozmohli medzi vojakmi v armáde, učňami v internátoch, medzi väzňami, ale aj medzi školskou mládežou.⁴ Prejavuje sa hovorením nepeknych, nepríjemných slov, vecí inému dieťaťu, bitím, kopaním, vyhrážaním sa... Charakteristikou šikanovania je jeho pravidelnosť opakovania a nemožnosť dieťaťa sa samé ubrániť. (opakované posmešky, bitky, nepekne poznámky). Šikanovania sa zúčastňujú agresor a jeho obeť. Niekedy aj skupina agresorov. K šikanovaniu dochádza v škole, v triede aj mimo školy a hlavne v neprítomnosti pedagóga alebo inej nadriadenej osoby.

K šikanovaniu dochádza po vyhrotení tlaku v kolektíve, z túžby po moci, na základe potešenia z krutosti, zo zvedavosti, dokonca z nudy, alebo túžby po nových zážitkoch a vzrušení. Príznaky šikanovania – posmech, pokorujúce prezývky, bitky (silnejší mláti oveľa slabšieho), príkazy od iných detí, naháňanie, strkanie, údery, kopanie, dieťa je často samo a počas prestávok vyhľadáva prítomnosť učiteľa, pôsobí smutne, zhoršuje sa jeho prospech, veci má poškodené, rozhádzané, má odreniny, škrabance...)

Vykázanie

Oficiálne alebo násilné vylúčenie alebo odoprenie práva na vstup alebo prítomnosť na istom mieste, v istej sociálnej skupine, profesii alebo akomkoľvek mieste, kde sa odohráva skupinová aktivita, vrátane tých od ktorých závisí prežitie, ako napr. miesta zamestnania alebo prístrešia, atď.

Vylúčenie

Odoprenie možnosti naplniť základné potreby alebo spoluúčasť na živote spoločnosti, napríklad určitých komunálnych aktivitách.

Segregácia

Násilná separácia ľudí rozličných rás, náboženstiev alebo pohlavia, zvyčajne na úkor jednej skupiny. Oddelovanie, rozdeľovanie, diskriminačná prax a pod. Označenie procesu osídľovania a usídľovania ľudí, ktorí majú sociálne alebo iné podobné charakteristiky. Rozlišuje sa segregácia časová, sídelná, dobrovoľná, vynútená.

Segregácia môže mať rôzne formy - samostatné školy, špeciálne triedy, či v niektorých prípadoch majú dokonca deti povolenie školu nenavštevovať. Príčiny segregácie - chudoba rómskych rodín, kde nútia deti žobrať alebo pracovať a kde rodičia neprikladajú vzdelaniu dôležitosť, ale aj fakt, že niektorí učitelia odmietajú ísť do škôl v takzvaných rómskych getách, ktoré sú mimoriadne zle vybavené. Mnohé rómske deti sa vzdelávajú v segregovaných triedach. Školský systém na úrovni základných škôl ich núti byť segregovanými. Segregácia sa prejavuje najmä v nadmernom, neopodstatnenom zaraďovaní rómskych žiakov do špeciálnych škôl, či v existencii cirkevných škôl prakticky bez rómskych študentov. Pri väčšej starostlivosti by pritom mnohé z detí mohli uspieť i v štandardnom vzdelávacom systéme. Špeciálne školy, ktoré navštevuje veľké percento detí z rómskych osád, pritom často nemajú vyhovujúce podmienky a dostatočnú kapacitu.

Represia

Násilné odoprenie ľudských práv. Napríklad vyhláška ministra vnútra z 20. apríla 1941 O úprave niektorých pomerov Cigánov, ktorej paragraf 2 prikazoval: "V obciach, kde majú Cigáni /vyhláška min. vnútra č. 18635/lc 1940 Ú. N. strana 314/ svoje obydlia pri verejných, štátnych a vicinálnych cestách, majú sa odstrániť a umiestniť oddelene od obce, na mieste odlahlom a obcou vyznačenou". Ďalší paragraf vyžadoval, aby v obciach, kde bývajú aspoň tri cigánske rodiny, ustanovil obecný starosta cigánskeho vajdu, ktorý mal byť podriadený starostovi obce a zodpovedal za dodržanie všetkých právnych noriem v cigánskej štvrti". V paragrafe 4 sa Cigánom zakazovalo držať psov a nasledujúci paragraf prikazoval, aby Cigáni, ktorí sa štitia práce, majú byť dodaní do pracovných útvarov zriadených podľa nar. s mocou zák. č. 129/1940 Sl.z."

Deštrukcia

Obmedzenie voľného pohybu, fyzické zneužitie, vytlačenie zo životného priestoru, ozbrojené útoky a vraždenie. (genocída)

Genocída

Pod pojmom sa vo všeobecnosti rozumie pripravený a vzájomne prepojený plán akcií, ktoré vedú k zničeniu základov života určitých národných, etnických, rasových alebo náboženských skupín obyvateľov s cieľom vyhladiť ich.

Výpoveď jedného z veliteľov koncentračného tábora Treblinka na medzinárodnom súdnom tribunály popisuje spôsob likvidácie väzňov:

„Čo sa týka otázky optimálneho množstva ľudí splynovaných počas jedného dňa, môžem prehlásiť: ...podľa môjho odhadu jeden transport tridsiatich nákladných vagónov s 3000 ľuďmi bol zlikvidovaný

v priebehu troch hodín. Za 14 hodín bolo takto usmrtených asi 12 000 až 15 000 ľudí. Počas mnohých dní sa pracovalo od skorého rána do večera. Ja som nikomu nič neurobil, to nebolo súčasťou mojej služby. O tom som pevne presvedčený.“

1. 4 Prejavy intolerancie, ktoré porušujú ľudské práva

Prejavy neznášanlivosti, netolerancie a násilia sprevádzajú ľudstvo od jeho vzniku. Ani v tomto storočí sa im ľudstvo neubránilo. Do histórie násilia sa vpísalo dvoma vojnami svetovými a nespočítaným množstvom lokálnych a regionálnych, etnických či rasových konfliktov. V kontraste s pozitívnym civilizačným vývojom bolo ľudstvo svedkom nárastu rôznych foriem neznášanlivosti a intolerancie, diskriminácie či konfliktov na rasovom, etnickom, triednom či náboženskom základe.

Intolerancia vedie k porušovaniu ľudských práv, čo možno vidieť na niektorých jej hlavných formách.

Sexizmus

Politika správanie, ktoré vylučuje ženy z plnej účasti na živote spoločnosti a obmedzuje ich v ľudských právach. Vychádza z predpokladu, že muži sú nadradení ženám.

Diskriminácia na základe pohlavia (analógia s pojmom rasizmus, označujúcim diskrimináciu na základe rasových rozdielov). Ako kritický pojem emancipačného ženského hnutia, prebratý do viacerých jazykov z americkej angličtiny, označuje formy znevýhodňovania a útlaku žien na základe ich príslušnosti k ženskému pohlaviu.⁵

Pojem sexizmus po prvýkrát použili aktivistky feministického hnutia v článku Freedom for Movement Girls – NOW z roku 1968 na opísanie rôznych foriem, akými muži vykonávajú svoju moc voči ženám.

Aspekt 1/1993 Mýtus krásy

Malý slovník výrazů. Nadace Gender Studies. www.feminismus.cz

Skryté formy násilia a sexizmu začínajú pri rôznych formách pohľadov, sprostých vtipoch a poznámkach o typicky „ženských“ zlovykoch, návykoch a vlastnostiach. Či si to pripúšťame alebo nie, sexizmus tvorí podstatnú charakteristickú črtu našej patriarchálnej spoločnosti.⁶ Najhoršie sú pritom tie skryté formy. Je bežné, že rovnako vzdelané ženy zarábajú na rovnakých postoch menej ako ich mužskí kolegovia.

Je nahota nedôstojná?

„Bratislava (SITA) - V debate o nahých telách uverejnených v časopisoch sa grécka komisárka Európskej únie pre zamestnanosť a sociálne záležitosti Anna Diamantopuluová vyslovila za nový kódex správania. "Tento problém nemožno riešiť zákonom či cenúrou," povedala po ostrých protestoch predovšetkým zo strany bulvárnych médií. "Potrebovali by sme nejaký kódex v oblasti umenia, podľa ktorého by sme sa mohli orientovať," pripomenula komisárka v gréckom rozhlase.

Návrhom na spoločný európsky postoj sa Diamantopuluová postaral aj o neaktívnu odozvu médií. Podľa správy britského denníka Financial Times navrhujú bruselské úrady okrem spoločného postupu proti ponižujúcim a sexistickým ženským fotografiám v médiách, zlepšenie úlohy žien v iných oblastiach. Napríklad v oblasti poistenia by už nemal byť rozdiel medzi prémiami mužov a žien. Komisia však uviedla, že návrhy sú zatiaľ len v štádiu úvah.

Táto "horúca" téma sa postarala v EK o vzrušenú diskusiu. EÚ plánuje na širokom fronte bojovať proti diskriminácii žien. EK má na mysli aj fotografie nahých žien v bulvárnych denníkoch či časopisoch, napríklad v britskom denníku The Sun, či nemeckom Bilde. Hrozí teda, že takýmto fotografiám bude koniec, pretože predstavujú ženy len ako sexuálne objekty, čím zraňujú ich ľudskú dôstojnosť. hd;kh „

Rasizmus

Odoprenie ľudských práv na rasovom základe, založené na predpoklade, že niektoré rasy sú nadradené iným. Rasizmus je založený na presvedčení, že výrazné ľudské vlastnosti, schopnosti atď. určuje rasa a teda že existujú nadradené a podradené rasy. Zatiaľ čo predsudok je nepriaznivý názor alebo pocit, ktorý sa sformuje bez poznania, úmyslu alebo dôvodu, rasizmus je spojený s mocou, vďaka ktorej môže systematicky pokračovať v diskriminačných praktikách prostredníctvom inštitúcií v spoločnosti. Rasizmus = moc + predsudok.

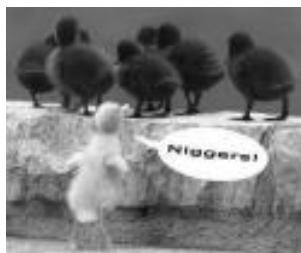

Kultúrny rasizmus vzniká, ak ľudia využívajú moc na zachovanie svojho kultúrneho dedičstva a vnucujú ho ostatným na úkor ich vlastnej kultúry. To ich vedie k etnocentrizmu. Tendencia vnímať niektoré kultúry s nechuťou, ktorá ústi do pocitu vlastnej nadradenosti, sa nazýva etnocentrizmus. Kultúrny rasizmus = moc + etnocentrizmus.

Rasizmus ako mýtus – pre všetky praktické spoločenské ciele nie je rasa ani tak biologickým fenoménom ako sociálnym mýtom. Mýtus rasy spôsobil enormné množstvo ľudských a sociálnych škôd. Rasizmus je mýtus a nebezpečný mýtus.

Rasizmus ako ideológia – rasizmus je čisti ideologická konštrukcia, pretože rasy neexistujú. Neexistujú žiadne dokázateľné súvislosti medzi fyzickými či kultúrnymi vlastnosťami a ich základnými schopnosťami a možnosťami.

Neorasizmus – už nie je založený na fyzickom vzhľade, jeho východiskovým bodom sú rozdiely v kultúre. Neorasizmus upozorňuje na skutočnosť, že ľudová či národná kultúra je nevyhnutná pre identitu, ktorú by kultúrne alebo sociálne miešanie mohlo ohroziť.⁷

Rasa – antropologický termín, vzťahujúci sa k druhovým diferenciáciám ľudských plemien.

Rasizmus - ideológia, ktorá predstavuje súbor koncepcií vychádzajúcich zo strachu z cudzieho a tvoriacich jeho ideologickú nadstavbu.

Mäkký rasizmus – skôr nevyhranený a latentný spoločenský postoj. Neprejavuje sa ako premyslená a verejne hlásaná ideológia, ktorej nositeľom by bola akákoľvek organizovaná skupina, štát, politické či spoločenské organizácie alebo odborné inštitúcie.

Tvrďý rasizmus – je to agresívna podoba tohto postoja, jeho prejavy majú podobu verejne proklamovaných ideológií (fašizmu, šovinizmu, nacionalizmu. Ich nositeľmi sú rôzne spoločenské a politické zoskupenia, prípadne aj štátne orgány a inštitúcie. Pre prejavy tvrdého rasizmu môžeme použiť termíny ako ničenie, hanobenie, podnecovanie, vyhrážanie, a rasové násilie. Vlastný termín rasizmus sa v medzinárodných zmluvách a vyhláškach nepoužíva. Jednanie, ktorým sa rasizmus prejavuje verejne a ktoré je predmetom právnej regulácie sa obvykle nazýva

- rasová nenávisť,
- rozlišovanie podľa rasy,
- verejné hanobenie rasy či národa.⁸

Produkty rasizmu

Rasová diskriminácia – ide o proces odlišovania, vnímania rozdielov a tiež o výsledky tohto procesu.

Tento výraz znamená akékoľvek rozlišovanie, vylúčovanie, obmedzovanie alebo znevýhodňovanie založené na rase, farbe pleti alebo na národnostnom alebo etnickom pôvode, ktorého cieľom je znemožnenie alebo obmedzenie uznania, užívania alebo uskutočňovania ľudských práv a základných slobôd na základe rovnosti v politickej, hospodárskej, sociálnej kultúrnej alebo ktorejkoľvek inej oblasti verejného života.⁹

Rasové násilie – násilné správanie sa (fyzické) s rasovým motívom, ktorého objektom je neindividualizovaný príslušník rasovo odlišnej skupiny. V prípade rasového násillia je podstatné, že obeť nemá tvár, útočník napadá odlišnú rasu a konkrétna obeť je ktokoľvek s tejto skupiny. (zabitie, ublíženie na zdraví, spôsobenie škody veľkého rozsahu, genocída, pogrom...)¹⁰

Antisemitizmus

Postoje a správanie voči Židom postavené na predsudkoch, diskriminácii a prenasledovaní. Je kombináciou moci, predsudkov, xenofóbie a neznášanlivosti voči Židom. Táto forma neznášanlivosti vedie na jednej strane k diskriminácii jednotlivcov, na druhej strane aj k prenasledovaniu Židov ako skupiny. Najstrašnejšia manifestácia antisemitizmu prišla spolu s Hitlerovým postupom k moci a nacistickou ideológiou rasovej čistoty.

Tri zdroje tvoria pôvod moderného antisemitizmu. Prvým zdrojom je pôsobenie stredovekého kresťanstva s jeho nespočetnými protižidovskými nariadeniami. Odráža sa v nich snaha vyjadriť opovrhnutie voči Židovstvu, z ktorého kresťanstvo pochádza. Často sa mu vyčítal pocit výlučnosti a vyvolenosti, postoj vyvyšovania sa nad ostatné národy. Táto výčitka súvisí s nedorozumením. Žiadny židovský rabin či teológ nikdy netvrdil, že Židia sú niečo viac alebo niečo lepšie ako iní ľudia alebo národy. Stručne povedané, vyvolenosť je špecifickosť, a nie nadradenosť.

Druhým zdrojom boli hospodárske motívy. Stredovek dokončil premenu pôvodne roľníckeho židovského obyvateľstva na sociálnu skupinu, ktorá mala značný, často dominantný vplyv na bankovníctvo a obchod s peniazmi. Tento stav do značnej miery zapríčinil 3. lateránsky koncil v roku 1179, ktorý zakázal kresťanom obchod s peniazmi a vyhradil toto zamestnanie pre Židov. Prispeli k tomu aj zákazy, vylučujúce Židov z väčšiny bežných povolání. Tak

vznikla vrstva židovských bankárov a zmenárikov, ktorá mala vplyv na finančný, a tým aj na politický život krajín, v ktorých žili. Táto vrstva sa stala nepostrádateľnou pre stredovekých vládcov, večne zápasiacich s nedostatkom peňazí, ktoré získavali prostredníctvom židovských bankárov. K tomu prispeli ich schopnosti, znalosť cudzích jazykov, vynaliezavosť, spoľahlivosť a podobne. Koncom stredoveku a v novšej dobe tvorili Židia konkurenciu pre nežidovských bankárov a obchodníkov, ktorí ich pochopiteľne nenávideli. Za tretí zdroj moderného antisemitizmu možno označiť súbor tvrdení o vedúcej úlohe Židov v rôznych odvetviach politickej, hospodárskej činnosti a tlače. Tieto tvrdenia sa interpretujú ako prejav kolektívnej vlády Židov nad svetom. Všetky tri uvedené podoby sa vzájomne prelínajú. Spoločnou črtou všetkých foriem antisemitizmu je nenávisť, nehumánnosť a neochota konfrontovať sa so skutočnosťou.¹¹

Nacionalizmus

Presvedčenie, že jeden národ je nadriadený iným a má preto viac práv. Nacionalizmus je politická ideológia, ktorá stavia záujmy jedného národa či národnostnej skupiny nad záujmy druhých a nad všetky ostatné väzby, či už ide o rodinu, priateľov, pohlavie alebo ľudstvo. Nacionalizmus rozlišuje

ľudí podľa hranice, ktorá často nemá čo do činenia s ľuďmi, ktorí žijú v danom regióne, ale s nejakým kráľom alebo autoritou, ktorá nakreslila čiaru na mape. Tento politický smer nadradzuje jeden národ druhému a zvyčajne vedie k nedôvere až k nepriateľstvu voči iným národom. Extrémnou formou je šovinizmus.¹² Ernest Gellner chápe nacionalizmus ako politický princíp požadujúci kongruenciu, zhodu národnej a politickej jednotky. Inak

povedané, ak je niekto napríklad slovenský nacionalista, bude tvrdiť, že na území Slovenska majú vládnuť výhradne Slováci a menšiny majú byť z vlády, v širšom slova zmysle, vylúčené. Politická moc nadobúda exkluzivistický charakter, kritérium jej vlastníctva je etnická, alebo ak chceme etno - národná, identita, kritérium jej distribúcie opäť etno - národná solidarita. Nacionalizmus môže nadobúdať v zásade dve formy: nacionalizmus ako sentiment a nacionalizmus ako hnutie. Podľa Gellnera je nacionalistický sentiment pocitom hnevu ak dôjde ku porušeniu princípu kongruencie, alebo pocitom satisfakcie z jeho naplnenia. Nacionalistické hnutie je takým hnutím, respektíve aktivitou, ktoré je nacionalistickým sentimentom vyvolané.

Fašizmus

Presvedčenie, že štát by nemal tolerovať odporcov, ani rozmanitosť a má právo kontrolovať život občanov. Slovo fašizmus vzniklo z latinského fascio - zväzovať, fascis - zväzok. Aristotelovo chápanie vzťahu jedinca a spoločnosti sa zakladá na vzájomnej podriadenosti. Organicizmus, ktorý predstavuje učenie o súvislosti vychádza z toho, že organizmus znamená vnútorné súvislosti. Podľa toho celok je dôležitejší ako jedinec. Ten má teda podriaďovať svoje túžby a záujmy celej spoločnosti. Vplyv mala aj Hobbesova

konceptia, - človek sa narodí ako egoista, byť egoistický je jeho prirodzenosťou. Na ochranu pred vonkajším a vnútorným nepriateľom. uzatvárajú ľudia spoločenskú, v ktorej odovzdajú svoje práva suverénovi - jednotlivcovi alebo skupine osôb. Vplyv na fašizmus mal aj machiavellizmus a jeho „účel svätí prostriedky“, ktorý legitimizuje danú moc. Fašistická ideológia čerpala i z Nietzscheho teórie nadčloveka, ktorá rozdeľuje ľudí podľa vôle k moci na ľudí s rabskou morálkou (malá vôľa), pričom jedinci silní môžu ovládať slabých a slabí musia byť podriadení silným. Silní jedinci majú právo ovládať tých, ktorí mali na rozdiel od nich majú slabú vôľu. Sú chápaní v spoločnosti ako nadľudia.¹³

Fašizmus je politické hnutie, ktoré vzniklo v období krízy kapitalizmu. Je to otvorená teroristická diktatúra, namierená proti demokracii, socializmu a vlastne proti všetkým iným názorom na usporiadanie spoločnosti. Orientuje sa zámerne na mýty, iracionalizmus, pudy a inštinkty a históriu, z ktorej vyberá fakty a manipuluje s nimi. Používa extrémne formy násilia na potlačanie akejkoľvek opozície, vyznačuje sa militantným antikomunizmom, šovinizmom, využíva ekonomiku, ktorá je celkom podriadená štátu, kontroluje sa akýkoľvek spoločenský a osobný život ľudí, používa nacionalistickú a sociálnu demagógiu. V zahraničnej politike sa sústreďuje na dobyvačné vojny a usiluje sa o nové zriadenie sveta. Môže mať formu vojenskú, kde sa dôraz kladie na militaristické sily

alebo klérofašistickú, v ktorej dominuje cirkev a duchovenstvo. Fašistická ideológia vychádza z iracionalistických a biologických teórií a koncepcií, napr. Oswald Spengler, Giovanni Gentile, teória rasizmu - Jean A. Gobinau, H. Chamberlain.¹³

Podmienky na zrod fašizmu

Fašizmus sa vyvíjal v krajinách, kde po prehre v prvej svetovej vojne došlo k národnej katastrofe (Nemecko, Maďarsko) alebo po sociálnej revolúcii, resp. jej nešťastnom konci (Španielsko), alebo kde i napriek víťazstvu panovalo veľké sklamanie (Taliansko). Ďalším faktorom, ktorý uľahčil cestu fašizmu, bola kríza svetovej ekonomiky na prelome 20. a 30. rokov, keď pád kurzu akcií na newyorskej burze spôsobil obrovský nárast nezamestnanosti, čo viedlo k vzniku násilných pravicových hnutí, založených na vodcovskom princípe, uctievaní sily a vojenskú prevahu ako nástroj na vytvorenie nového sveta. Masy sú v dôsledku nespokojnosti ochotné sa pripojiť, preto tieto hnutia využívajú revolučnú rétoriku a zároveň zachovávajú niektoré prvky tradície. Fašizmus všeobecne vzniká počas krízy kapitalizmu, keď sa formuje extrémne pravicová opozícia polofašistická či fašistická, ktorej vplyv počas prehlbujúcej sa krízy rastie. Kapitalistická elita sa na túto opozíciu spolieha v prípade priveľkej radikalizácie a nespokojnosti ľudí, ktorá by mohla viesť k strate moci vládnucej vrstvy. Dnes sa fašisti snažia od minulosti dištancovať (alebo aspoň oficiálne) a nezaoberať sa veľmi otázkou bývalých fašistických režimov. Volia novú taktiku napr. tým, že demagogicky poukazujú na príčiny krízy, napr. v otázke nezamestnanosti tvrdia, že prácu ľuďom „berú cudzinci“, čo ľudia vďačne prijímajú (lenže túto taktiku preberajú i vlády, ktorým sa hodí, že sa odvedie pozornosť, a takto rozdeľuje a popudzuje vykorisťovaných pracujúcich proti sebe), a ponúkajú jednoduché, zato páčivé riešenie, poukazujú na nedostatky systému, ktorý by však nahradili totalitnou mocou, a tých, ktorí im dnes tleskajú, by utlačovali úplne rovnako.¹³

Xenofóbia

Chorobný strach z cudzincov a iných kultúr a nesympatie k nim, presvedčenie, že „ľudia odinakia“ uškodia spoločnosti. Xenofóbia je spojená s veľmi silným heterostereotypom – spôsob posudzovania iných na základe tradícií svojej národnostnej či etnickej skupiny, a aj autostereotypom – spôsobom posudzovania svojej vlastnej etnickej či národnostnej skupiny. Xenofóbia je základom rôznych nenávisných ideológií, ako je rasizmus, šovinizmus, nacionalizmus, fašizmus a pod. Stojí v pozadí vytvárania segregovaných území. Xenofóbia vzrastá, keď sa sociálne útvary ocitnú v sociálnej, ekonomickej či politickej kríze. Xenofóbia je postoj, pocit, nie však ideológia. Ide o začarovaný kruh: človek sa bojí iných, lebo ich nepozná, a nepozná ich, pretože sa ich bojí. Opakom xenofóbie je xenofília – láska voči cudzincom.

Imperializmus

Od slova (z lat. imperare - rozkazovať, prikazovať). Imperializmus je systém politického vládnutia – nie síce nevyhnutne priameho vládnutia, ale predsa len vládnutia v jeho pravom slova zmysle: imperiálna moc dosiahne to, čo chce, od vlád, ktoré vytvára alebo podporuje, alebo chráni.

Snaha veľmocí o rozšírenie sféry vplyvu a moci. Jav, keď jedna strana druhej vnucuje svoj pohľad na svet, systém hodnôt, či dokonca jazyk.

(napríklad kultúrny imperializmus, neoimperializmus, lingvistický imperializmus, vojenský imperializmus, ekonomický imperializmus..... imperializmus západnej kultúry, ktorý ničí duchovné, kresťanské a národné hodnoty i tradície každého národa.)

„Prepletenosť kapitálu a štátu ma za následok, že vznikajú tzv. "rentierske" štáty alebo úžernícke štáty. "Svet sa rozdelil na hŕstku úžerníckych štátov a na obrovskú väčšinu dlžníckych štátov." "Pre cele národné hospodárstvo vzrastá relatívny význam dôchodkov z úrokov a dividend, z emisii, komisii a špekulácii. Tento fakt je ekonomickým základom imperialistického rozmachu. Veriteľ je pevnejšie spojený s dlžníkom ako predávajúci s kupujúcim. Hoci priemyselná výroba a vyvoz výrobkov vzrastá absolútne."

(Lenin - Imperializmus ako najvyššie štádium kapitalizmu).

Dlh, ako prostriedok na pripútanie si štátov, vynucovanie si ústupkov, je už dlho používaný. Cele toto obdobie bolo nazývané imperializmus. Pojem imperializmus bol na začiatku storočia asi tak často omieľaný, ako dnes pojem globalizácia.

Vykorisťovanie

Privlastňovanie si výsledkov cudzej práce pomocou vlastníctva výrobných prostriedkov. Využitie ľudského času a práce bez primeranej odmeny.

Viac ako 10 miliónov detí zomrie každý rok, hoci väčšine z nich sa mohlo zabrániť; 100 miliónov detí je mimo školy, z nich 60% dievčat; 150 miliónov detí trpí podvýživou; a HIV/AIDS sa šíri veľkou rýchlosťou. Pretrváva chudoba, vylúčenosť a diskriminácia a neadekvátne investície do služieb. Taktiež

zadlženosť, veľké vojenské výdavky v rozpore s požiadavkami na národné zabezpečenie, vojenské konflikty, zahraničná okupácia, branie rukojemníkov a všetky formy terorizmu, ako aj nedostatok účinného využitia zdrojov môžu zabrániť národnému úsiliu bojovať s chudobou a zabezpečiť prosperovanie deťom. Detstvo miliónov detí je naďalej devastované ťažkou a vykorisťujúcou prácou; predajom a obchodovaním s deťmi, vrátane adolescentov a ďalšími formami zneužívania, zanedbávania, vykorisťovania a násilia.¹⁴ Obchodovanie,, pašovanie, fyzické a sexuálne vykorisťovanie a únos, ako aj ekonomické vykorisťovanie detí, dokonca v jeho najhoršej forme, sú dennou realitou pre deti vo všetkých regiónoch sveta, súčasne domáce násilie a sexuálne násilie voči ženám a deťom zostávajú vážnymi problémami. V niekoľkých krajinách sú sociálne a humanitárne dopady ekonomických sankcií na civilné obyvateľstvo, zvlášť na ženy a deti.

Náboženský útlak

Násilné presadzovanie istej viery a jej hodnotového systému a favorizovanie veriacich tej istej viery na úkor iných, postavené na predpoklade že daná viera je jediným autentickým výkladom náboženskej alebo duchovnej pravdy.

1. 5 Identifikácia príčin a zdrojov intolerancie

Prečo vlastne dochádza k netolerantnému správaniu?

- neznalosť histórie, kultúrnych noriem, psychológie daného národa (či individua), špecifik komunikácie, jazyka, zvykov,
- strach a obavy z násilného správania sa, kriminality apod.,
- neakceptovanie odlišnosti ako takej,
- nedostatok úcty k iným (inakším) ľuďom či národom,
- presvedčenie o tom, že sme dokonalejší ako tí druhí,
- negatívne city – niečo nám je odpudivé, zlé, čomu sa radšej podvedome vyhneme, neznášame to, emocionálna nákaza,
- napodobňovanie, identifikácia s najbližšími vzormi, skupinami ľudí, „stádové“ správanie sa a pod.,
- sociálno – psychologické príčiny intolerancie – stiesnenosť, presýtenosť, etnocentrizmus, stereotypy, predsudky. Tolerancia. Sociálne prejavy tolerancie. Postoj diváka.

1. 6 Tolerancia

Tolerancia je rešpekt, akceptácia a uznanie bohatej rôznorodosti svetových kultúr, foriem prejavu a spôsobov života ľudí. Je to harmónia v rôznorodosti. Je pestovaná znalosťou, otvorenosťou, komunikáciou a slobodou myslenia a viery. Tolerancia znamená byť samým sebou bez potreby vnucovania svojich pohľadov iným. Tolerancia nie je ustupovanie, blahosklonnosť alebo zhovievavosť. Je to predovšetkým aktívny prístup vyplývajúci z pochopenia všeobecných ľudských práv a základných slobôd iných. Znamená to, že každý má slobodne mať svoje presvedčenie a akceptovať, že iní majú tiež svoje.¹⁵ Tolerancia, t.j. tolerantný medziosobnostný, spoločenský vzťah sa všeobecne chápe ako určitá forma vzťahu medzi ľuďmi, skupinami ľudí, charakterizovaná znášanlivosťou jedných voči názorom, presvedčeniu, obyčajam, záujmom a konaniu druhých ľudí, ani jeden subjekt medziosobnostného vzťahu nezabraňuje druhému subjektu, aby prejavil svoje presvedčenie a konal, ako chce.

Predmet tolerancie

Predmetom tolerancie je to, na čo je tolerancia zameraná. Môžu to byť *názory*, a to akékoľvek (politické, morálne, náboženské, estetické, umelecké, vedecké), zvyky a záujmy.

Hranice tolerancie

Disjunktívna tolerancia – je najbližšia obsahu pôvodného latinského slova „tolare“, čo v slovenskom preklade znamená znášať, trpieť, vydržať, pretrpieť, prestať. Je to vlastne iné označenie intolerancie (subjektívnej), ktorá sa však objektívne javí ako tolerancia, lebo jeden zo subjektov spoločenského vzťahu nemá prostriedky na to, aby ovládol druhý subjekt.

Konjunktívna tolerancia – postoje, ktoré rešpektujú občianske práva a slobody vrátane slobody presvedčenia. Je to škála postojov počínajúc chladným, neúčastným akceptovaním týchto práv u človeka s odlišným náboženským, politickým a vôbec svetonázorovým presvedčením a ž po postoj človeka, ktorý vidí v týchto právach a slobodách realizáciu a ochranu dôstojnosti človeka.

Synergická forma – pluralita a odlišnosť sú v nej hodnotené ako zdroj rozvoja osobnosti a spoločnosti. Odlišný názor, odlišná kultúra sa prestáva vnímať a hodnotiť ako niečo v najlepšom prípade neutrálne, ale naopak, rozmanitosť materiálnej a duchovnej kultúry sa pokladá za duchovné bohatstvo a dedičstvo ľudského rodu

1. 7 Niektoré príznaky tolerancie

Jazyk

Neprítomnosť rasových, etnických alebo sexistických prívlastkov. Média tlač používajú neutrálny jazyk a pri opisoch udalostí a osôb sa vyhýbajú adjektívam a slovesám zaťaženým predsudkami. Jazyk menšín má svoj priestor vo vyučovacom procese a médiách.

Spoločenské usporiadanie

Je charakterizované rovnosťou medzi osobami, t.j. všetky skupiny, muži i ženy, rasové, etnické, náboženské skupiny, mladí aj starí a spoločenské triedy majú rovnaký prístup k spoločenským výhodám, verejným aktivitám, rovnaké možnosti vzdelávania a uplatnenia sa.

Spoločenské vzťahy

Zakladajú sa na vzájomnej úcte k ľudskej dôstojnosti všetkých ľudí v spoločnosti.

Politické procesy - principiálne demokratické, poskytujúce rovnaké príležitosti minoritám, mužom i ženám.

Vzťahy väčšiny s menšinami a domorodé obyvateľstvo

Spoločnosť istej skupiny (škola, podnik, atď.) zámerne poskytuje priestor pre výmeny v rámci a medzi menšinami a väčšinou. Ďalej zaručuje zachovanie kultúrnej integrity a jazykov menšín a navyše aj podporuje ich používanie. Ľudská dôstojnosť a práva osôb patriacich k menšinám a domorodému obyvateľstvu sú uznávané.

Spoločenské podujatia, historické výročia ap.

Verejné podujatia tohto druhu sa týkajú všetkých zainteresovaných, a to i pri prípravách, aj pokiaľ ide o účasť. Citlivosť k dejinnej skúsenosti všetkých účastníkov sa prejavuje v pozornosti k historickým udalostiam, v úprave štátnych sviatkov, atď.

Kultúrne podujatia a manifestácie

Všetky kultúry, ktoré sa vyskytujú v spoločnosti, majú možnosť oslavovať vlastné tradície a prejaviť sa na všetkých štátnych a spoločenských podujatiach.

Náboženský život

Všetci ľudia majú právo zúčastňovať sa na náboženskom živote svojej viery s podmienkou, že rešpektujú práva a integritu ostatných. Od nikoho sa nevyžaduje dobrovoľná účasť na náboženskom živote.

Medziskupinová spolupráca

Všetky skupiny prispievajú k splneniu spoločných záujmov celej spoločnosti. Všetky skupiny spoločne hľadajú riešenia verejných problémov a nezhôd, tieto sú spoločnými sociálnymi cieľmi. Preto sú medzietnické a medzináboženské dialógy o spoločných problémoch súčasťou diskurzu komunity ako celku.

2. CIELE, ÚLOHY, OBSAH, MÉTODY A VÝSLEDKY VÝCHOVY K TOLERANCIÍ A ĽUDSKÝM PRÁVAM V SÚČASNEJ ŠKOLE

Charakteristika programu

Výchova k tolerancii a ľudským právam nemá v učebnom pláne základnej školy svoje osobitné postavenie a nie je ani voliteľným predmetom v rámci možností výberu na druhom stupni základnej školy.

2. 1 Hlavné a čiastkové ciele

- naučiť sa myslieť komplexne,
- zhrnúť do výchovno - vzdelávacieho procesu multikultúrne vzdelávanie,
- kultivácia postojov otvorenosti, pozitívneho záujmu o odlišnosti. Všímať si podobnosti,
- pestovanie schopnosti rozpoznať nespravodlivosť a urobiť niečo proti nej,
- tolerancia - uznanie práv iných na život a existenciu,
- bojovať s intoleranciou na všetkých frontoch,
- priateľský postoj k prítomnosti iných v danej spoločenskej sfére,
- úcta k rozdielnostiam - uvedomenie si pozitívnych aspektov rôznorodosti,
- pochopenie pre jedinečnosť - ocenenie istých foriem ľudskej rozmanitosti,
- komplementarita ako princíp prístupu k rozdielnosti - schopnosť integrovať rozdiely s cieľom obohatiť a posilniť spoločnosť,
- vzájomnosť ako základ pre kooperatívne podujatia - schopnosť pracovať na spoločných cieľoch, prospešných pre rôzne skupiny,
- kultúra zmierenia - pochopenie vzájomnej závislosti a spoločných čŕt a odhodlanie pracovať pre pozitívne usporiadanie odlišností v spoločnom svete,
- konštruktívne spájať protiklady a nachádzať cestu od konfliktov k zmiereniu a obnove spoločnosti,
- vytvárať pozitívnu atmosféru v škole.

Čiastkové ciele

- upozorniť žiakov na rôzne formy násilia okolo nás - v rodinách, v školách, na verejnosti, v politike, ale aj medzi štátmi, krajinami, politickými a náboženskými systémami, ktoré sú dôsledkom neznášanlivosti a intolerance medzi ľuďmi,
- žiaci potrebujú zistiť, v čom sú ich spolužiaci podobní a v čom sú iní než oni,
- svoje hodnotenia porovnávajú s hodnoteniami iných spolužiakov a zistia, ako ich samých vnímajú najlepší kamaráti, ale aj tí, s ktorými sa veľmi nebavia, ako ich hodnotia chlapci a ako dievčatá,

- učiť sa pred publikom hovoriť o sebe, o svojich záujmoch, schopnostiach, vlastnostiach, postojoch, názoroch,
- zistiť, aké majú spolužiaci postoje k ľuďom, ktorí sú odlišní, napr. k starým ľuďom, mentálne postihnutým, černochoom, moslimom, Rómom,
- uvedomiť si, čo vyvoláva neznášanlivosť medzi ľuďmi, aké sú možné bariéry tolerancie,
- pochopiť a sám na vlastnej koži prežiť proces "zaškatuľkovania", "nálepkovania" ľudí,
- ukázať, aká nebezpečná je jednostranná informácia a šírenie nepresných informácií a klebiet,
- upozorniť na to, aký je vplyv predsudkov, stereotypov a diskriminácie na naše správanie a medziľudské vzťahy,
- rozvíjať svoju empatiu, vcítenie sa do emocionálneho stavu diskriminovaného človeka a pochopiť jeho konanie a potreby vo vzájomných vzťahoch s inými ľuďmi,
- porovnať svoj uhol pohľadu s uhlom pohľadu druhej strany,
- naučiť sa používať techniky aktívneho počúvania a schopnosti dohodnúť sa,
- naučiť sa pri výbere ľudí vyhýbať diskrimináciám, predsudkom a stereotypom,
- naučiť sa asertívne práva a asertívne povinnosti a použiť ich v živote pri riešení konfliktov,
- získať informácie o všeobecných ľudských právach a právach dieťaťa a prezentovať názory na nedodržiavanie ľudských práv a vlastné návrhy na zmeny.

2. 2 Zásady výchovy k tolerancii a ľudským právam

- orientácia človeka na dobro,
- proti zlu brániť dobro,
- mať odpor k zlu,
- podporovať dobro, potláčať zlo,
- nemusím mať ku zlému objektu plne záporný postoj, keď je po nejakej stránke dobrý,
- maximalizovať dobro, minimalizovať zlo,
- neznášaním a znášaním zla slúžiť dobru,
- z dvoch ziel si voliť to menšie,
- hľadať pravdu, vyhýbať sa nepravde,
- v nevyhnutnom prípade byť jednotní, v ostatnom slobodní, vo všetkom láskaví.

2. 3 Metodika výchovy k tolerancii a ľudským právam

- klasické metódy – príkazy a zákazy, stimulácia pomocou odmiern a trestov, metódy objasňovania, presvedčovania a uvádzania príkladov,

- z pozícií psychoanalytickej teórie - rodičovské disciplinovanie, ako je napríklad odňatie lásky, logická argumentácia, presadenie rodičovskej moci a trest, emocionálna vrúcnosť, resp. chlad. Vyzdvihuje sa úloha identifikácie a v jej dôsledku interiorizácia hodnôt a noriem,
- humanistická pedagogika – dôraz je kladený na emocionálnu – vzťahovú stránku výchovy. Vyučovací proces je zameraný na potreby a osobnosť žiaka, zdôrazňuje sa sebaúcta žiaka, osobnostné kvality učiteľa, priateľský vzťah medzi nimi. Ide o univerzálny prístup vo výchovno – vzdelávacom procese,
- kognitívny prístup:
 - a) hodnotová reflexia – umožní pochopenie, ktoré vedie ku zovšeobecneniu, k vytvoreniu mravnej zásady,
 - b) rozvíjanie morálneho úsudku – riešenie problémových situácií, v ktorých vidia Piaget a Kohlberg (in Lenz, 1993) základnú metódu mravnej výchovy (napr. formou nedokončených príbehov, hranie rolí, metódou rozhodovania ap.),
 - c) meditácia – bez balastu orientálnej mystiky, bez experimentovania – zastaviť sa, započúvať sa do vnútorného ticha, odovzdať sa pozorovaniu nejakej pravdy, obrazu alebo skutočnosti (Roche odporúča cvičenie ticha ako prípravu na tvorivú prácu).
- Behavioristický prístup:
 - a) operačné podmieňovanie (Skinner) vychádza z toho, že dôsledky každého správania majú vplyv na to, či a akou intenzitou sa toto správanie bude opakovať - ak pôsobia opakovane, ide o posilňovanie. To môže byť pozitívne (pochvala, prejav súhlasu, hmotná odmena, vyznamenanie ap.), ale aj negatívne (rozčuľovanie sa, výčitky, hnev, iné nepríjemné podnety, dočasné zbavenie možnosti dostávať pozitívne posilňovanie, až po jeho vyhasnutie, ale nikdy nie trest, zosmiešnenie, ignorovanie) – uplatniť ho možno v práci všetkých učiteľov, osobitne v práci triednych učiteľov a výchovných poradcov,
 - b) sociálne učenie – aj obyčajné pozorovanie inej osoby postačí, aby nastalo učenie. To má štyri procesy: pozorovanie, zapamätanie si, opakovanie a motiváciu (napr. učenie sa podľa vzoru). Je na modelovaní a vyskúšaní, pričom zachováame nasledovný postup: inštrukcia - aké správanie sa vyžaduje, vlastné modelovanie,
 - c) predvádzanie modelu, vyskúšanie a praktické uskutočnenie, spätná väzba – informácia o správnosti uskutočnenia modelu, posilnenie – spojenie spätnej väzby s pozitívnym posilňovaním.
- zovšeobecnenie a transfer – poznatky a zručnosti, získané pri riešení jednej úlohy môžu podporovať získanie poznatkov a zručností v inej úlohe (transfer – prenos). Najdôležitejší je pritom prenos toho, čo sa žiaci naučili v škole, do každodenného života. Osobitne užitočná metóda pri rozvoji tvorivosti a praktickej inteligencie – riešenie problémov, osvojovanie heuristických postupov,
- prosociálny výcvik – rozvíjanie sociálnych spôsobilostí a porozumenie ľudskej psychike sú prostriedkom, nie cieľom, pričom učiteľ nesmie použiť techniky, ktoré vyvolávajú silné emócie alebo vyžadujú hlbšiu analýzu osobnosti. Využívaná býva táto metóda v práci výchovných poradcov v protidrogových aktivitách a prevencii spoločensky nežiaducemu správaniu,

- dramatická výchova – zameraná je na získanie zručností v ovládaní svojho tela, mimiky, hlasu ap. a na vyvolanie dramatického vzrušenia alebo napätia (očistná katarzia). Použiteľná hlavne v učive jazykov, ale aj v etickej výchove,
- modelové situácie - interaktívne hry. Používame ich na to, aby sme nenásilnou formou vtiahli účastníkov do programu, aby mohli pomocou prežitého zážitku získať novú spôsobilosť, aby si upevnili preberané vedomosti a postrehy, aby v spolupráci s druhými pracovali na rozvoji svojej osobnosti. Pri interaktívnych hrách dochádza u účastníkov k okamžitému osvojeniu si novej spôsobilosti. Ak máme možnosť ihneď po získaní novej vedomosti vyskúšať si ju v praxi, jej podržanie v aktívnej pamäti je až 90%.

Kľúčom k vytvoreniu nových návykov sú tieto vplyvy:

- motivácia - chuť naučiť sa niečo nové, záujem o vec, túžba objavovať...,
- bezpečné prostredie, ktoré pomôže odstrániť hanblivosť alebo pocit trápnosti pred druhými, neistotu, že si neviem rady,
- spolunáležitosť s druhými podporuje našu tvorivosť, ochotu riskovať, púšťať sa do nových situácií, vytvára pre nás pocit bezpečia a istoty, šance pre vzájomné obohacovanie sa,
- radosť ako sprievodný jav situácie, keď sa nám darí, sme spokojní, môžeme spolupracovať, objavovať, získavať, cítime sa dobre.

2. 4 Výchova k tolerancii a ľudským právam v jednotlivých predmetoch

Zámerom je, aby k cieľom výchovy k tolerancii a ľudským právam mierila celá škola, to znamená, aby fungovala na princípoch rovnosti, úcty, vzájomnej tolerancie a rešpektu. Celý učiteľský zbor by mal spoločne vytvárať prostredie, ktoré uznáva základné princípy tolerancia ľudských práv a koná podľa nich. Princípy tolerancia ľudských práv by sa mali prelínať všetkými vyučovacími predmetmi. Zo skúseností vieme, že vybudovať v škole atmosféru tolerancie, spolupráce, partnerstva a všestranného rešpektu je veľmi zložitá, a zároveň chápeme, že vzhľadom k preplnenosti doterajších osnov mnohých predmetov učiteľia ťažko budú nachádzať čas pre realizáciu výchovy k tolerancii a ľudským právam. Z toho dôvodu v súčasnej situácii je vhodnejšie výchovu k tolerancii a ľudským právam realizovať najprv v jednom alebo v dvoch predmetoch humanitného zamerania. (občianska výchova, etická výchova, dejepis, slovenský jazyk, cudzí jazyk, zemepis, spoločenské vedy). Záležať bude predovšetkým na učiteľovi, ktorý bude ochotný hľadať a skúšať. *Budete tými odvážnymi Vy?*

2. 5 Osnovy pre druhý stupeň základných škôl a stredných škôl

Zavádzanie výchovy k tolerancii a ľudským právam na týchto stupňoch škôl môže byť komplikovanejšie ako vo výchovno – vzdelávacom procese v rámci prvého stupňa základných škôl alebo predškolskej výchovy. Veľa závisí od postoja riaditeľa a iných vzdelávacích inštitúcií, ktoré často

protestujú z dôvodov už preplneného rozvrhu hodín alebo nutnosti sústrediť sa na prijímacie skúšky, či skúšky z maturitných predmetov na stredných školách. (zvlášť v posledných ročníkoch školy). Mnohým učiteľom sa podarilo postupne zaviesť výchovu k tolerancii a ľudským právam do osnov škôl. Tu sú spôsoby ako na to. Výchova k tolerancii a ľudským právam môže byť:

- voliteľným alebo nepovinným predmetom, ktorému je vyhradený čas po vyučovaní, alebo sú mu venované voľné hodiny počas týždňa. Tento spôsob ponúka učiteľom a študentom priestor, počas ktorého sa môžu venovať tolerancii a ľudským právam bez časového stresu. Nevýhodou však je, že študenti nepripisujú dostatočný význam, keďže nie je rozhodujúci pri ich kvalifikácii,
- súčasťou jednotlivých vyučovacích predmetov. Niektorí učitelia začali vyučovať výchovu k tolerancii a ľudským právam v rámci svojho vlastného predmetu. Vyučovanie o tolerancii a ľudských právach sa predovšetkým dotýka cieľov a obsahu občianskej a etickej výchovy. Hoci pedagógovia, ktorí si zvolili tento spôsob, hovoria, že potom je nutné vysvetľovať študentom, že výchova k tolerancii a ľudským právam nie je sama o sebe vyučovacím predmetom,
- súčasťou niekoľkých predmetov naraz. Učiteľ jedného predmetu v spolupráci s kolegami iných predmetov premyslia projekt, ktorý by umožnil spoločnú prácu študentov. Tento spôsob zavedenia výchovy k tolerancii a ľudským právam zabráni vzniku nesprávneho pochopenia tolerancie a ľudských práv u študentov ako predmetu izolovaného od reálneho života a naopak, napomáha pochopiť význam prepojenia vyučovacích predmetov s reálnym svetom vôkol nich.

2. 6 Možnosti vyučovania výchovy k tolerancii a ľudským právam v rámci povinných predmetov základnej školy v 7. – 9. ročníku

Čierne slovo, Borgoti a Roteri, Náš balón.

Výtvarná výchova - Tematická kompozícia (7. ročník - 9. ročník)

Rozvíjať tvorivosť, predstavivosť a fantáziu uvedomenejším využívaním výtvarných kompozičných zákonitostí pri vyjadrovaní zážitkov z osobného a spoločenského života, sprostredkovaných zážitkov a fantazijných predstáv.

Vyjadriť dej a vlastný vzťah k nemu s dôrazom na citový zážitok. Uplatniť expresívnu a emocionálnu funkciu farby a hlbšie poznanie jej psychologického pôsobenia v tvarovej a farebnej nadsádzke. Funkcie výtvarného umenia a celej výtvarnej kultúry v živote človeka a spoločnosti - Obrazné - neverbálne myslenie (ontogeneticky a fylogeneticky) ako prvotné oproti pojmovému abstraktnému mysleniu. Umenie ako hodnotenie skutočnosti a ako najvyššia forma estetická. Vzťah umenia ku skutočnosti, vzťah objektívneho a subjektívneho.

Písanie eseje, Jeden ako druhý, Šikanovanie, Euro city na papieri

Slovenský jazyk a literatúra – Úvaha, esej.

Slovenský jazyk a literatúra - Javy slohovej výchovy.

Opis osoby, charakteristika osoby (priama, nepriama, vnútorná, vonkajšia).

Lexikológia – Podstatné mená, Prídavné mená.

Azylant ako....., Globálna dedina

Zemepis svetadielov - Ázia, Amerika, Austrália a Oceánia

Charakteristika makroregiónov sveta – Európske štáty, Ruská federácia, Arabské štáty, Stredná a južná Afrika

Globálna dedina

Matematika – Kombinatorika a pravdepodobnosť

... takto by sme analýzou učebných osnov pre druhý stupeň základných škôl mohli nájsť miesto pre každú aktivitu v programe výchovy k tolerancii a ľudským právam. Najväčšie možnosti realizovať výchovu k tolerancii a ľudským právam ponúkajú učebné osnovy predmetu Etická výchova.

Napr.:

EV – 7.ročník

TC 1. Objavenie vlastnej jedinečnosti a identity

Veľkosť a dôstojnosť ľudskej osoby, úcta k človeku.

Poznať svoje silné a slabé stránky, pozitívne a negatívne vlastnosti.

Zdravé sebavedomie. Prijat' sám seba aj so svojimi nedostatkami.

TC 2. Byť sám sebou, vedieť obhájiť svoje práva a názory

Vedieť sa presadiť a obhájiť v rôznych situáciách: opýtať sa prečo, vedieť odmietnuť, vysloviť sťažnosť, vysvetliť svoje názory, požiadať o láskavosť, vysloviť návrh, čeliť manipulácii a tlaku skupiny.

TC 3. Prosociálnosť ako zložka vlastnej identity

Nový vzťah k druhým: nezávislosť a rešpektovanie.

Rozvíjanie vlastnej identity v interakcii s druhými.

Slobodné prijatie záväzkov a vernosť k nim ako predpoklad zrelosti.

TC 4. Etické aspekty vzťahu k vlastnej rodine

Hlbšie poznanie vlastnej rodiny.

Zdravá a nezdravá kritickosť.

Pravidlá hry (práva a povinnosti) v rodine.

Pochopiť rodičov a súrodencov, dobré vzťahy v rodine.

TC 5. Etické aspekty integrovania sexuálnej zrelosti do kontextu osobnosti

Rozvíjanie sexuálnej identity.

Vzťahy medzi chlapcami a dievčatami. Priateľstvo a láska. Utváranie predstáv o budúcom partnerovi.

"Zázrak života" - počatie a prenatálny život ľudského plodu.

Rozpor medzi pohlavnou a psychosociálnou zrelosťou. Predčasný sexuálny styk, jeho príčiny a dôsledky.

Pohlavné choroby a AIDS.

Následky odtrhnutia sexu od osobného vzťahu a zodpovednosti.

TC 6. **Vzťah k chorým, starým, postihnutým, mentálne alebo morálne narušeným ľuďom.**

Tolerancia

2. 7 Výchova k tolerancii a ľudským právam v práci triedneho učiteľa

Triednické hodiny môžu byť dôležitým prvým krokom pri ovplyvňovaní atmosféry školy v prospech výchovy k tolerancii a ľudským právam. Pri zavádzaní triednických hodín treba pamätať na to, že to chvíľu potrvá, kým sa študenti naučia tešiť sa z takýchto stretnutí. Nadajte sa odradiť, ak prvý pokus nebude úspešný.

Triednické hodiny môžu byť využité na to, aby ste zapojili študentov do plánovania ich ďalšieho štúdia, do riešenia triednych problémov alebo jednoducho na trávenie spoločného času v skupine. Dôležitým sprievodným javom triednických hodín je, že sa deti naučia aktívne sa zapájať. Aby triednické hodiny mali zmysel, musia sa stať prostredím, v ktorom sa študenti môžu bezpečne podeliť o svoje postoje, názory a pocity.

Dobre zorganizované triednické hodiny môžu byť silným argumentom pri presvedčovaní riaditeľa školy, že celá škola by získala, ak by sa organizovali spoločné stretnutia, alebo ak sa utvorila školská rada. Školskú radu by tvorili volení reprezentanti z každej triedy a pracovali by v nej spoločne so zamestnancami školy na riešení skutočných spoločných školských problémov. Ak by boli delegáti rady zaviazaní reprezentovať názory tried, školská rada sa môže stať skutočne demokratickým modelom, ktorý pripraví študentov na aktívnu účasť v živote demokratickej spoločnosti.¹⁶

3. NIEKTORÉ MOŽNOSTI A METÓDY POZNÁVANIA POSTOJOV ŽIAKOV K INTOLERANCIÍ V SPOLOČNOSTI A V ŠKOLE, OSOBITNE K PREDISUDKOM, ŠIKANOVAMIU, VYLÚČENIU

Ako uvádza Govora (1999) „Postoj je hodnotiaci vzťah. Je to tendencia reagovať ustáleným spôsobom na situácie, ľudí alebo vecí. Spája sa s predložkou „k“ – postoj ku škole, učiteľovi, vyučovaciemu predmetu, učivu a pod.“¹⁷

Postoj žiaka k intolerancii charakterizujú krajné body postojovej škály, buď krajne pozitívne alebo negatívne. V strede škály je hodnota neutrálna.

Pri poznávaní vzťahov a postojov žiakov k intolerancii v spoločnosti a v škole, pri poznávaní interpersonálnych väzieb medzi žiakmi je potrebné brať do úvahy ich nesmiernu dynamiku a premenlivosť. Nevnímať triedu, v ktorej učíme ako jednoliaty celok, a hovoriť alebo označovať niektorú triedu ako dobrú alebo horšiu, problémovú. Každý žiak predstavuje jedinečnú a neopakovateľnú osobnosť, ktorá sa vyznačuje svojim vlastným postojom ku akýmkoľvek skutočnostiam a vlastným hodnotovým systémom.

Výsledky výskumov v posledných dekádach predpokladajú, že populácia sa dá rozdeliť do 4 základných skupín:

- 1. skupina – tí, ktorí si už uvedomili problémy xenofóbie, neznášanlivosti a rasizmu a viac-menej aktívne sa podieľajú na príslušných iniciatívach (10 – 20 %),
- 2. skupina – tí, ktorí sú tolerantní, ale aktívne sa nezapájajú do príslušných aktivít (30 – 40 %),
- 3. skupina – ľudia so sklonmi k neznášanlivosti, rasizmu alebo xenofóbii, ktorí však aktívne svoj postoj nevyjadrujú (30 – 40 %),
- 4. skupina – neznášanliví ľudia alebo rasisti, ktorí otvorene prejavujú svoje postoje (10 – 20 %).¹⁸

Predsudky sú často dôvodom prejavov intolerance voči iným ľuďom v škole aj v spoločnosti. Stáva sa, že si učitelia nevšimajú, že sa študenti medzi sebou hanlivo oslovujú, alebo nazývajú pohŕdavými prezývkami predstaviteľov menšín, náboženských alebo etnických skupín. Takýto postoj učiteľov vysiela smerom k žiakom a následne k celej spoločnosti signály, ktoré naznačujú, že v prostredí školy a celej spoločnosti je neznášanlivosť ako prejav intolerance prijateľný. Je dôležité zamerať sa na odstránenie takýchto javov, ak má byť výchova k tolerancii a ľudským právam úspešná. Prvým predpokladom a krokom k zmene postojov učiteľov, rodičov a žiakov k prejavom intolerance je identifikácia týchto postojov.

Vychovávať k tolerancii znamená to, že máme záujem ovplyvňovať postoje k intolerancii u učiteľov, rodičov aj žiakov. Na rozdiel od nás dospelých, tá mladšia generácia dokáže veľmi otvorene prijímať nové hodnoty, názory, nemajú až také zábrany vidieť svet vôkol seba z rôznych uhlov a pohľadov.

Postoje k určitým osobám, predmetom alebo situáciám môžeme definovať ako predispozíciu jasným spôsobom voči osobám, predmetom alebo situáciám jednať, myslieť, cítiť a vnímať.

Zložky postojov:

- kognitívna,
- emotívna,
- konatívna.

Základné atribúty postojov:

- vzťahujú sa k niečomu,
- sú pozitívne, neutrálne alebo negatívne,
- majú určitú intenzitu.

Zmena postojov:

- kongruentná – pôsobí v zhodnom smere, je ju možné dosiahnuť ľahšie,
- inkongruentná – pôsobí v opačnom smere, dosahuje sa oveľa ťažšie.

Konzistencia postojov – súdržnosť jednotlivých komponentov postojov (kognitívne, emotívne, konatívne zložky). Konzistentné postoje sú stabilnejšie. Nekonzistentné menej stabilné. Pôsobiť na zmenu postojov vyžaduje pôsobiť na všetky zložky postojov.

Zdroje postojov:

- špecifické skúsenosti (stretnutie s osobou...),
- sociálna komunikácia (prijímanie postojov od rodičov),
- modely (napodobňovanie osôb),
- inštitucionálne faktory (vplyv spoločenských inštitúcií, cirkvi, médiá, politika...).

Niektoré metódy poznávania postojov žiakov k intolerancii:

- pozorovanie,
- dotazník,
- metóda rozhovoru (debata, diskusia, polemika),
- hry , dramatizácia,
- metóda posúdenia produktov žiakov (písanie esejí, kreslenie),
- metóda simulácie a hrania rolí.

Všeobecné zásady používania interaktívnych metód:

- podporujte tvorivú atmosféru v triede, kolektíve, v skupine,
- podnecujte vytváranie atmosféry dôvery a spolupráce,
- začínajte s tým, čo je všetkým známe, s čím majú študenti, deti aj dospelí vlastnú skúsenosť,
- formulujte aktuálne a príťažlivé témy, uvádzajte príklady z bezprostredného okolia,
- zadávajte stručne, jasne a konkrétne sformulované úlohy,

- dbajte na to, aby mal každý študent, člen kolektívu priestor sa vyjadriť, každému venujte pozornosť,
- pracujte s konfliktom – neutekajte od neho, núťte účastníkov k vyjasňovaniu stanovísk, zdôrazňujte styčné body odlišných názorov, podnecujte hľadanie všestranne prijateľného konsenzu,
- venujte dostatok času hodnoteniu aktivít.

Spoločné hodnotenie so študentmi, účastníkmi:

- podnecujte ich vyjadrovať svoje pocity a myšlienky, ktoré počas aktivít mali,
- čo sa dozvedeli o sebe samých, o ostatných, o fungovaní medziľudských vzťahov,
- pýtajte sa, ktoré názory a postoje behom aktivít zmenili a prečo.

Individuálne hodnotenie učiteľa:

- preberte si, ako aktivita prebiehala, kde sa odchyľila od predpokladaného priebehu a prečo,
- čo prekvapivého do nej vniesli študenti/účastníci skupiny, náhoda, okolnosti,
- odpovedajte si otázku, do akej miery boli naplnené definované ciele.

Zásady úspešnej diskusie:

- pozorne počúvaj a rešpektuj právo všetkých vyjadriť sa,
- neskáč ostatným do reči,
- o slovo sa hlás vtedy, ak máš čo povedať,
- snaž sa o to, aby to, čo hovoríš, nadväzovalo na obsah predchádzajúcej reči,
- keď dostaneš slovo, hovor stručne, zrozumiteľne a k veci,
- snaž sa rozlišovať medzi faktami a svojimi názormi, či želaniami,
- nerozčuľuj sa hnev ti môže iba poškodiť, zostaň kľudný a sústredený,
- nikoho neurážaj, polemizuješ s názormi ostatných, nie s ich osobou,
- pamätaj, že zmyslom diskusie je dohodnúť sa – dosiahnuť riešenie.

Aktivity:

Čierne slovo

Cieľ cvičenia: Porovnať svoje vlastné postoje s postojmi a presvedčením svojich spolužiakov.

Časové trvanie cvičenia: 45 – 60 minút

Pomôcky: videonahrávka, papiere flipchart, farebné ceruzky

Postup:

1. Sledovanie videonahrávky
2. Diskusia
3. Rozdelíme účastníkov do dvoch skupín minimálne po 4 a zadáme im úlohu nakresliť na jednu polovicu to, čo sa im páčilo a druhú to, čo sa im nepáčilo. Každý zo skupiny nakreslí svoj obrázok. Účastníci najprv vyjadrujú svoje pocity a postoje medzi sebou.

4. Potom poprosíme jedného zástupcu, aby prezentoval kresbu za celú skupinu.
5. Obrázky oboch skupín porovnáme a budeme sa snažiť nájsť spoločné a odlišné znaky.

Otázky do diskusie:

1. Bol už niekto z vás v osade?
2. Aké ste mali z toho, čo ste videli, pocity?
3. Prečo sa vám páči práve to, prečo sa vám práve to nepáči?

Písanie eseje

Cieľ: poznať postoje žiakov k predsudkom

Časové trvanie cvičenia: 45 min

Veľkosť skupiny: neobmedzená

Príprava a pomôcky: papier a písacie potreby

Postup aktivity:

Oznámime žiakom úlohu napísať esej buď v škole alebo doma ako slohovú prácu. Upozorníme ich, že práce budú anonymné a s obsahom ich prác sa spolužiaci neoboznámia. Rozsah práce je ľubovoľný.

Téma:

1. Popíš svoje stretnutie s niekým, kto je odlišnej rasy než ty sám(a).
2. Ak si sa s niekým podobným stretol, napíš, čo si myslíš o ľuďoch rasovo odlišných, než si ty sám.
3. Čo si myslíš o ľuďoch rôznych rás, ktorí žijú v našej zemi alebo do nej prichádzajú?

Obmeny:

(Otázky smerujúce k ľuďom iného veku, náboženstva, fyzického vzhľadu, k fyzicky alebo mentálne postihnutým, k multimilionárom, nezamestnaným, dedičanom....)

Borgotí a Roteri

(Použitá literatúra: Šišková, T.: Výchova k tolerancii a proti rasizmu, Portál, 1998, str.: 171, 172)

Kľúčové slová: postoj, predsudok

Cieľ cvičenia: Naučiť žiakov pozerieť sa na skupiny ľudí a posudzovať ich nie jednostranne, ale z viacerých strán a hľadísk a vidieť aj ich pozitívne stránky. Vysvetliť žiakom, ako vznikajú predsudky a diskriminácia a ako sa môžu rozvíjať. Popísať, aký je to pocit mať predsudky a popísať svoj postoj voči ľuďom.

Vhodný vek účastníkov: od 12 rokov

Časové trvanie cvičenia: 45 minút

Pomôcky: Ceruzky, pastelky, farbičky, čisté hárky papiera, pracovný materiál: Text „Borgotí Roteri“.

Postup:

1. Žiakom povieme, že si teraz niečo prečítame o dvoch skupinách ľudí - o Borgotoch a o Roteroch. Na tabuľu napíšeme názvy krajín a ich obyvateľov: Borgotia, Borgotí, Rotria, Roteri.
2. Potom žiakom prečítame test z pracovného hárka A o Borgotoch a z pracovného hárka B o

Roteroch. Povieme im, že všetky uvedené údaje a informácie napísal občan Bargotie.

3. Potom žiaci dostanú úlohu nakresliť, ako si predstavujú typického občana Bargotie a Rotrie. Každého nakreslia na osobitný papier.
4. Nakoniec si sadnú do kruhu a ukážu si obrázky. Môžeme ich pripevniť na tabuľu, aby sme lepšie videli rozdiely v stvárnení.

Otázky do diskusie:

1. Akí ľudia sú podľa teba Bargoti? Myslíš si, že všetci Bargoti sú takíto?
2. Akí ľudia sú podľa teba Roteri? Myslíš si, že všetci Roteri sú takíto?
3. Prečo si nakreslil Bargotov a Roterov takýmto spôsobom?
4. Podľa čoho si usúdil, že všetci Roteri sú nepríjemní a Bargoti "super"?
5. Ako sa prejavil predsudok voči určitej skupine ľudí v твоjich kresbách a názoroch?
6. Ako môžeš zabrániť vzniku takéhoto predsudku?
7. Môžeš spomenúť aj iné predsudky, ktoré vznikajú okolo nás?

Bargoti (napísal obyvateľ Bargotie)

Bargoti žijú v krajine nazvaná Bargotia. Táto krajina sa nachádza na druhom konci sveta a rozprestiera sa medzi dvoma ostrovmi - Zeter a Trebonia. Je to krásna krajina, plná kvetov a stromov, obklopená morom s krásnymi plážami. Počasie je celý rok rovnaké: mierny vánok a vždy teplo a slnečno.

Ľudia z Bargotie sú fakt úžasní. Dospelí pracujú v pokoji a bez hádok, správajú sa k sebe priateľsky a láskavo a pomáhajú si, keď treba. Aj mladí ľudia spolu držia, spolu sa kamarátia, a bijú a hádajú sa skutočne len málokedy. Rodičia s deťmi sú často dlho spolu a podnikajú spoločné výlety, na ktorých je sranda.

Roteri (napísal obyvateľ Bargotie)

Roteri pochádzajú z krajiny Rotria. Táto krajina sa nachádza tiež na druhom konci sveta a rozprestiera sa medzi ostrovmi Bilbo a Treblin. Je to smutná krajina, je tu málo zelene. Dni sú tu veľmi chladné, veterné a daždivé.

Ľudia z Rotrie sú veľmi nepríjemní. Dospelí sa často hádajú, dokonca jeden druhého aj udrú a často kričia aj na svoje deti. Pri práci sú nedôslední, nič nedotiahnu do konca, pretože namiesto roboty vždy spia alebo sa hádajú. Mladí ľudia síce držia spolu, ale často vznikajú medzi nimi konflikty a hádky, takže na seba kričia a vulgárne si nadávajú.

A teraz žiaci nakreslia, ako podľa nich vyzerá typický Bargot a typický Roter, a napíšu, ako sa asi správajú a aké majú vlastnosti.

Jeden ako druhý

Kľúčové slová: postoj, predsudok, diskriminácia, stereotyp, presvedčenie, empatia.

Cieľ cvičenia: Porovnať svoje vlastné postoje s postojmi a presvedčením svojich spolužiakov. Zistiť, v čom mám podobné a v čom odlišné postoje a presvedčenia v porovnaní s inými mladými ľuďmi. Vidieť viac stránok jedného javu. Pochopiť nebezpečenstvo vytvárania a existencie stereotypov.

Vhodný vek účastníkov: od 12 rokov

Časové trvanie cvičenia: 45 minút

Pomôcky: papier, pero, fotografie, resp. vystrihnuté obrázky rôznych ľudí z novin a časopisov: detí/dospelých vo veku účastníkov cvičenia, mentálne postihnutých detí (napr. s Downovým syndrómom), starých ľudí (starcov a stareny), Číňanov, černocho, Rómov, ľudí iného vierovyznania, napr. moslimov, hinduistov, taoistov, skínov. (*Príloha A*)

Postup:

1. Žiaci si pozrú fotografie ľudí (resp. prečítajú ich označenie na papieriku).
2. Potom o každom človeku či skupine ľudí na fotografiách napíšu niekoľko viet, v ktorých sa usilujú vyjadriť svoj postoj, svoju mienku k nim. Pritom odpovedajú najmä na tieto otázky: *Čo si o tomto človeku myslíš? Aký asi je? Ako by si ho charakterizoval? Aké má asi vlastnosti? A ako sa asi správa? Čo momentálne prežíva? Myslíš si, že má nejaké vážne problémy? Aké? Ako sa asi k nemu správajú ľudia v jeho okolí?*
3. Žiakov dáme náhodne do skupín po troch - štyroch. V skupinách sa potom rozprávajú o svojich postojoch k vybraným osobám a zisťujú, v čom sú ich názory rovnaké, podobné alebo odlišné.
4. Pri ktorej fotografii boli tvoje názory najpodobnejšie? Prečo asi? pri ktorej fotografii boli tvoje názory najodlišnejšie? Prečo asi?

Otázky do diskusie:

1. Boli tvoje názory iné ako názory ostatných žiakov v skupine?
2. Kedy, v akom prípade sa názory žiakov najviac líšili, resp. zazneli aj kontroverzné pripomienky?
3. Ako si sa cítil, keď si mal úplne odlišný názor ako väčšina spolužiakov?

Euro city na papieri

(Použitá literatúra: Nadácia Milana Šimečku 2002: Všetci rôzni – všetci rovní. Z anglického originálu „all different - all equal“, Council of Europe 1995, 54 s.)

Kľúčové slová: postoj, predsudky, stereotypy

Cieľ cvičenia: Cieľom cvičenia je napomôcť účastníkom cvičenia vnímať vlastné aj skupinové predsudky a zistiť atribúty postojov účastníkov.

Časové trvanie cvičenia: na cvičenie sa odporúča minimálne 60 minút

Pomôcky: kópie popisov hry, ceruzky

Postup:

1. Každý hráč dostane kópiu opisu hry. Popíšte úvodnú situáciu scenára a požiadajte účastníkov, aby si prečítali popis ľudí cestujúcich vo vlaku. Každý si vyberie troch ľudí, s ktorými by cestoval najradšej.

2. Potom sa v menších 4 – 5 členných skupinách účastníci porozprávajú o svojom výbere a dôvodoch, na základe ktorých spolucestujúcich uprednostnili. Skupine ponecháme čas na vytvorenie spoločného zoznamu cestujúcich – troch, s ktorými by cestovať chceli a troch, s ktorými by v žiadnom prípade nechceli – na základe dohody.
3. Potom bude skupinka prezentovať svoj spoločný výber spolu s dôvodmi ostatným. Bude tiež zaujímavé, ak uvedú, pri ktorých „spolucestujúcich“ došlo k najväčším rozporom.

Otázky do diskusie:

1. Aké kritéria ste použili pri osobnom rozhodnutí? Zmenili sa pri práci v skupine?
2. Nakoľko sú prezentované situácie blízke skutočnosti?
3. Ak skupiny nedošli k spoločnej dohode, prečo?
4. Čo bolo najťažšie?
5. Čo vám bránilo sa dohodnúť?
6. Sú zaužívané predstavy obsiahnuté v daných opisoch alebo v našich myšliach a predstavách?

Kópie popisov hry:

Euro city na papieri

Scenár:

Nastupuješ do vlaku Euro city na týždňovú cestu. Cestuješ v kupé, o ktoré sa musíš podeliť s tromi ďalšími ľuďmi. Ktorým z nasledujúcich cestujúcich by si dal prednosť?

- srbský vojak z Bosny,
- švajčiarsky maklér s nadváhou,
- taliansky diskžokej – vyzerá, že má množstvo dolárov,
- Afričanka, ktorá predáva výrobky z kože,
- mladý umelec nakazený vírusom HIV,
- rómsky huslista z Maďarska,
- baskitský nacionalista, ktorý pravidelne cestuje do Ruska,
- nemecký rapper žijúci veľmi alternatívnym životným štýlom,
- slepý harmonikár z Rakúska,
- ukrajinský študent, ktorý nechce ísť domov,
- Rumunka stredného veku bez víz, ktorá má na rukách asi jednoročné dieťa,
- tvrdá a agresívna feministka z Dánska,
- švédsky skinhead, zreteľne pod vplyvom alkoholu,
- wrestler (zápasník) z Belfastu, ktorý ide na futbalový zápas,
- poľská prostitútka z Berlína,
- francúzsky farmár, ktorý vie len po francúzsky, s plným košom výrazne aromatického syra,
- kurdský utečenec žijúci v Nemecku.

Hra na somára

(Použitá literatúra: Nadácia Milana Šimečku 2001: Hry na rozvíjanie hodnotového potenciálu. Z nemeckého originálu Amnesty International Rakúsko „Spiele zur Werterziehung“)

Návod: Každá skupina dostane „somára“, to znamená jedna osoba sa prihlási ako „somár“. Skupina sa má postarať o to, aby „somár“ prekročil cieľovú líniu (napr. čiara kriedou na podlahe). Na to dostanú skupiny aj obušok zo stočeného novinového papiera. Nie je dovolené „somára“ nosiť. „Somári“ každej skupiny sú vopred tak, aby to skupiny nepočuli, poučení, že sa nemajú dať do pohnúť údermi obušku alebo sácaním, ale len dobrým slovom, hladkaním, prihovaraním atď.

Víťazom je tá skupina, ktorej „somár“ ako prvý prekročí cieľovú líniu.

Po hre nasleduje diskusia o zážitkoch.

Šikanovanie

Stručná anotácia: Tato aktivita umožní žiakom 2.stupňa ZŠ otvoriť diskusiu o šikanovaní. Uvedomiť si relatívnu hranicu medzi tým „čo je ešte hra“ a „čo už je šikanovanie“.

Potrebný čas: 30 -45 min

Veľkosť skupiny: iba pre jednotlivé kolektívy

Potreby a pomôcky: písacie potreby, dopredu pripravené texty s otázkami

Ciele: Otvoriť diskusiu na tému šikanovanie, zistiť postoje žiakov na téma a zachytiť signály šikanovania v triede.

Popis, postup:

1. Rozdelíte deti do malých skupiniek, rozdáte im texty, ktoré sa tematicky týkajú problematiky šikany, na ktorých budú otázky /ukážka/. Text je možné vzhľadom na možnosti a zdatnosti detí prečítať alebo dokonca prehrať.
2. Každá skupina odpovie na nižšie uvedené otázky.

Napr.:

Toto je krátka hra o chlapcovi menom Peter, ktorý ja na ihrisku. Roman je oveľa väčší chlapec. Títo dvaja chlapci sa stretnú. Roman sa nahrbí a má ruky vo vreckách.

Roman: (otáča sa) „Tak čo Peter!“

Peter: (pokračuje v chôdzi) „Ahoj Roman.“

Roman: „Pocem.“

Peter: „Prečo?“

Roman: „Tak poď už sem?“ (tvrdo a výhražne) „Čo máš vo vreckách?“

Peter: „O čo ti ide?“

Roman: „Len to pekne vyber, čo máš vo vreckách!“ (ukazuje Petrovi nožnice)

(Peter počúvne. Vyberie niekoľko cukríkov, gaštan a nejaké drobné peniaze. Roman zoberie peniaze a cukríky a výhražne drží v rukách nožnice.) „Ten gaštan si môžeš nechať. To je spravodlivé nie? A zajtra sa tu stretneme opäť. A nikomu ani slovo /hrozivo máva s nožnicami/ je to jasné?“ (Odchádza. Peter zostáva na mieste, vydesený, stuhnutý a vystrašený)

Otázky:

1. Čo sa stalo?
2. Ako sa Peter mohol cítiť?
3. Čo by mal robiť?
4. Mal by povedať nie?
5. Mal by to povedať nejakému dospelému?...

Celá skupina by mala dospieť ku spoločnému rozhodnutiu, ako riešiť prípady šikanovania.

Poznámky

Deti môžu vymýšľať vlastné scény o šikanovaní a o tom, čo s ním robiť. Iným variantom je napr. Deti majú za úlohu prehrať scénu znova, tak, že Peter je na ihrisku so skupinou svojich spolužiakov. Všetci požiadavky útočníka odmietnu a pohrozia, že to povedia učiteľovi.

Azylant ako....

Stručná anotácia: Aktivita zaoberajúca sa vzťahom študentov k azylantom, práca s dotazníkom.

Potrebný čas: 40 min

Veľkosť skupiny: ľubovoľná

Potreby, pomôcky: tabuľka "Azylant ako ..." pre každého študenta

Ciele: rozvoj sebapoznávania, uvedomenie si vlastných postojov voči azylantom, rozvoj emočnej citlivosti

Popis, postup:

1. Do každého riadku tabuľky si študenti zapíšu malé A podľa toho, ako by pre nich bol azylant v danom sociálnom vzťahu prijateľný.

	Vítaný/á	Prijateľný/á	Strpený/á	Neprijateľný/á
Spoluobčan/ka				
Obyvateľ/ka rovnakého mesta				
Obyvateľ/ka rovnakej ulice				
Sused/ka				
Spolužiak/Spolužiačka				
Učiteľ/ka				
Kamarát/ka				
Partner/ka				

2. Do tej istej tabuľky je možné zaznamenať i názor na azylanta z Ukrajiny, Bieloruska, Ruska, Arménska, Kazachstanu, Rumunska, Bulharska, Afganistanu, Iraku, Vietnamu, štátov Afriky

Globálna dedina

Stručná anotácia: Študenti uvažujú o svete ako celku a o tom, čo v ňom považujú za problematické.

Potrebný čas: 30 - 45 min

Veľkosť skupiny: kolektív

Potreby, pomôcky: kópie dotazníkov na vyplnenie, údaje o globálnej dedine, ktorá má 100 ľudí.

Ciele:

Kognitívne:

Študenti získavajú názornú predstavu a uvažujú o tom, aké charakteristiky má súčasný svet.

Študenti si uvedomujú, že existujú rôzne predstavy o tom, ako by mal svet vyzerieť, a že je to dané rôznymi hodnotami a prioritami ľudí.

Komunikatívny/kooperatívny:

Študenti vyjadrujú svoje postoje ku stavu súčasného sveta a konfrontujú svoj názor v diskusii s ostatnými.

Študenti vychádzajú z rozdielnych názorov a skúšajú sa zhodnúť na spoločnom východisku.

Postojové:

Študenti si utvárajú názor na to, či existujú hodnoty alebo ciele, na ktorých sa ľudstvo môže zhodnúť.

Popis, postup:

1. Nechajte študentov samostatne alebo vo dvojici odhadnúť, ako by vyzeral náš svet, keby bol globálnou dedinkou, v ktorej by žilo 100 ľudí tým, že vyplnia dotazník o podobe globálnej dedinky.
2. Opýtajte sa študentov, kde nachádzali informácie a podľa čoho sa ich odhad riadil.
3. Dajte im k dispozícii údaje, ktoré zodpovedajú realite. Je možné ich prečítať nahlas alebo rozdať všetkým kópiu údajov, aby si sami svoje odhady skontrolovali.
4. Opýtajte sa študentov, pri ktorých údajoch sa najviac zmýlili a ktoré ich najviac prekvapili, prípadne prečo.
5. Povedzte študentom, aby každý sám za seba označil dva údaje z druhej časti dotazníku, ktoré by v dedinke, ktorá je obrazom nášho súčasného sveta zmenil, keby mal tú možnosť.
6. Rozdeľte študentov do skupín a zadajte im úlohu, aby sa v každej skupine zhodli a dohodli na jednom údaji, ktorý by zmenili, keby mali možnosť, keby mohli.
7. Každá skupina určí svojho hovorcu, ktorý ostatným odprezentuje, ktorý údaj skupina vybrala a prečo vybrala práve ten. Je tiež možné sa pýtať, ako prebiehala diskusia, či bolo ľahké sa v skupinách zhodnúť, alebo nie. Pokúste sa v rámci celej triedy /kolektívu/ zhodnúť na jednom údaji, ktorý by študenti chceli zmeniť? Je to možné?
8. Diskutujte v triede /kolektíve/ o tom, prečo môže byť ťažké zhodnúť sa na tom, čo sa má zmeniť v našom svete. Na čom takéto rozhodnutia závisia, čím sú ovplyvnené? Opýtajte sa študentov, či je podľa nich možné dohodnúť sa v rámci nášho sveta na niektorých veciach, ktoré by sa mali zmeniť. Ak áno, ktoré to sú?

1. Dotazník na vyplnenie

Mnoho z vás zrejme počuli niečo o tom, že sa svet stáva globálnou dedinkou. Jedným z možných spôsobov, ako začať uvažovať o stave tohto sveta, je predstaviť si, ako by vyzeral, keby sme ho zmenšili na dedinku, ktorá má 100 ľudí.

Keby svet bol dedinkou, ktorá má 100 ľudí...

1. časť:

Žilo by v nej:

- _____ ľudí z Ázie
- _____ ľudí z Afriky
- _____ ľudí z Európy
- _____ ľudí z Južnej Ameriky
- _____ ľudí zo Severnej Ameriky
- _____ ľudí z Tichomoria

V dedinke by ľudia rozprávali okrem iného týmito materinskými jazykmi:

- _____ čínsky
- _____ anglicky
- _____ hindsky/urdu
- _____ španielsky
- _____ rusky
- _____ arabsky

2. časť

Z týchto 100 ľudí je _____ detí a _____ osôb má viac ako 65 rokov.

Približne _____ ľudí nemá prístup k pitnej vode.

Asi _____ ľudí žije v absolútnej chudobe (menej než s jedným dolárom na deň).

Z _____ dospelých v dedinke _____ % nevie čítať a písať.

Z tejto skupiny 100 ľudí dostáva _____ osôb 80 percent všetkých príjmov ; _____ ľudí dostáva iba 2 % z týchto príjmov.

_____ ľudí vlastní auto (niektorí aj viac).

_____ ľudí má doma televízor (niektorí aj viac).

_____ ľudí nemá domov.

2. Údaje o globálnej dedinke (údaje o svete prepočítané na 100 ľudí).

1. časť

Žilo by v nej:

61 Ázijcov

13 Afričanov

12 Európanov
7 obyvateľov Južnej Ameriky a Karibiku
5 obyvateľov Severnej Ameriky
1 obyvateľ Tichomoria.

V dedinke by ľudia rozprávali okrem iných týmito jazykmi:

17 mandarínskou čínštinou
9 anglicky
8 hindsky/urdu
6 španielsky
6 rusky
4 arabsky.

Zoznam zahrňuje materinské jazyky iba polovice dedinky. Zostávajúca polovica by hovorila: bengálsky, portugalsky, indonézsky, japonsky, pandžábsky, nemecky, francúzsky a ďalšími jazykmi.

2. časť

- asi tretina zo 100 obyvateľov svetovej dedinky sú deti, iba 6 obyvateľov má viac ako 65 rokov,
- asi 20 obyvateľov nemá prístup k čistej a pitnej vode,
- asi 20 ľudí žije v absolútnej chudobe (menej než s jedným dolárom na deň),
- z 67 dospelých v dedinke je tretina negramotná,
- z tejto skupiny 100 ľudí 20 dostáva 80 % celkových príjmov, ďalších 20 len 2 %,
- iba 7 z uvedenej stovky vlastní automobil,
- 20 osôb má doma televízor,
- 17 ľudí nemá domov.

Homosexualita

Stručná anotácia: Úvodná aktivita – stonožka; spresnenie základných pojmov; práca v skupinách s pracovnými listami; diskusia; reflexia.

Potrebný čas: 40 min

Veľkosť skupiny: kolektív

Potreby, pomôcky: Šatky na zaviazanie očí, ďalej to, čo bude použité k tvorbe prekážok - napr. stoličky, šnúrk a apod., tabuľa a krieda alebo flipchart a fixky, pracovné listy, papier, písacie potreby.

Ciele: Otvoriť diskusiu o homosexualite a homofóbii, pripomenúť a objasniť pojmy, uvedomiť si vlastné pocity a postoje voči homosexuálom, odbúravať stereotypy.

Popis, postup:

Úvodná aktivita – stonožka:

Účastníci sa rozdelia do skupín po 3-5. Utvoria rad – stonožku. Okrem prvého, ktorý bude vedúci – hlavou stonožky, si všetci previažu oči šatkou. Stonožka má potom za úlohu prejsť prekážkovou dráhou vytvorenou zo zariadenia triedy/miestnosti. Môže ísť o slalom, preliezanie, podliezanie atd.

Možné otázky na ukončenie aktivity:

- ako ste sa cítili so zaviazanými očami? – predpokladá sa pocit neistoty (neštandardný menšinový pocit),
- mali ste pocit závislosti na človeku pred vami?,
- je niečo, čo by ste docenili v jeho prístupe k Vám?,
- zmenilo by sa niečo vo vašej dôvere k nemu v prípade, že by bol napr. homosexuál?

Nasleduje spresnenie pojmov (homosexualita, transsexualita, transvestitizmus, registrované partnerstvo), práca v skupinách s pracovnými listami a diskusia.

PRACOVNÝ LIST

1. Ak vzniká homosexualita?.....
2. Ktoré faktory môžu názor na ňu ovplyvniť?.....
3. Čo by mali homosexuálne orientovaní ľudia usilovať?
 - celibát,
 - manželstvo s heterosexuálnym partnerom,
 - manželstvo gayov s lesbičkami,
 - homosexuálne partnerstvo.
4. Malo by byť uzákonené registrované partnerstvo?.....
5. Mali by homosexuáli žijúci v trvalom zväzku mať možnosť adoptovať dieťa?.....

Od diskusie, ktorej podstatné body budú zapísané na flip chart možno očakávať názorový rozpor účastníkov prinajmenšom v otázkach 3, 4 a 5. Z tohto faktu môže vyplývať ďalšia aktivita:

Na konce asi 5m dlhého natiahnutého povrazu na ktorom je naznačený stred, sa postaví proti sebe skupiny zastávajúce rôzny názor. Každá skupina si zvolí svojho hovorcu, ktorý za ňu bude 1 minútu argumentovať. Hovorcovia sa v reči striedajú. Ak sa niekto zo skupiny názorovo prikloní aspoň trochu na druhú stranu, postúpi po povraze vpred.

Náš balón

Stručná anotácia: Zábavná názorná pomôcka, ktorá slúži k analýze problému (v triede, pracovnom kolektíve,...) a nachádzať východiská pre efektívne riešenie.

Potrebný čas: 45 min

Veľkosť skupiny: ľubovoľná, väčší počet zvyšuje dĺžku trvania

Potreby, pomôcky: fixky/pastelky, flipchartové papiere alebo archy baliaceho

Ciele: účastníci sú schopní analyzovať problém a navrhovať jednotlivé kroky riešenia, vedia spolupracovať v skupinách, vyjadrovať a argumentovať svoje postoje, učiteľ/ vedúci má zmapovanú situáciu v kolektíve, pozná postoje k danému problému

Popis, postup:

1. Rozdeľte účastníkov do skupín po 4-5.
2. Zadaťte účastníkom inštrukcie približne tohto znenia: Predstavte si, že vaša skupina je posádkou teplovzdušného balónu - montgolfiéry, ktorého hlavnou úlohou je udržať sa vo vzduchu. Teraz nakreslite na svoje papiere balón tak aby obsahoval:
 - samotný balón na horúci vzduch,
 - koš pre posádku,
 - vysoký počet vriec so závažím.Všetky tieto časti by mali zaberat' tak veľkú plochu, aby sa do nich dalo vpisovať. Cez okraj koša môžu „vykukovať“ členovia posádky – tváre vás samotných.
3. Zadaťte hlavnú úlohu: jednotlivé skupiny po zvážení a diskusii vpíšu do obrázku balóna: to, čo ich povznáša, čo je pozitívne, čo ich drží vo vzduchu, čo sú silné stránky skupiny/ kolektívu, do koša: čo sú dané veci, s ktorými nie je možné pohnúť, ktoré nie je možné ovplyvniť ani zmeniť, do vriec so záťažou: to, čo ich ťahá k zemi, čo ich ťaží, čo je negatívne, čo im bráni v rozlete (možné témy: situácia v školstve, situácia a postavenie rómskych žiakov vo výchovno – vzdelávacom procese...., pre žiakov, vzhľadom na to, čo chceme zisťovať, aké postoje, ...).
4. Nechajte skupiny vypracovávať zadanie (10-15 min).
5. Skupiny prezentujú svoje balóny. Po každej prezentácii majú ostatné skupiny možnosť klásť doplňujúce otázky alebo stručne komentovať prezentovaný balón.
6. Potom sa účastníci vrátia do skupín s nasledujúcou úlohou: každá skupina vyberie aspoň dve najpálčivejšie negatíva (záťaž) a navrhne spôsob, ako sa ich zbaviť, dve pozitíva, u ktorých po dohode navrhne spôsob, ako zvýšiť ich dopad, ako ich posilniť, lepšie využiť, maximalizovať.
7. Skupiny opäť prezentujú svoje výsledky.

Otázky na proces:

Ako sa vám pracovalo? Vznikol v niektorej skupine konflikt? Čoho sa týkal? Ako náročná bola dohoda v rámci skupiny? Ktorý bol najviac diskutovaný bod?

Otázky na obsah a možné závery:

Ktoré negatíva/ pozitíva sa objavili vo všetkých skupinách? Na čom sa zhodol celý kolektív? Aké problémy teda považujete za najpálčivejšie? Padli tu návrhy na možné riešenia?

Nechceme hamburgery

Potrebný čas: 45 min

Veľkosť skupiny: 10 a viac

Potreby, pomôcky: Kópie zadania pre každého z hercov:

Ste v kancelárii riaditeľa školy. V školskej jedálni vznikol konflikt, týkajúci sa jedálneho lístka pre študentov. Konfliktu sa zúčastňujú tri postavy: Abdul, zastupujúci moslimských študentov, vedúci školskej jedálne a riaditeľ/ka školy. (Postavy je možné prideliť chlapcom i dievčatám.)

ABDUL: Sťažuje sa, že plánované jedlá neberú v úvahu prítomnosť moslimských študentov. Takmer vždy je na jedálnom lístku bravčové. Žiada možnosť iného výberu alebo nejaké iné riešenie.

VEDÚCI ŠKOLSKEJ JEDÁLNE: Riadi sa vyhláškou ministerstva zdravotníctva, ktorá upravuje jedlá v školskej jedálni a nemyslí si, že je nutné vytvárať „jedlá na objednávku“ pre každú skupinu študentov. Najviac, moslimov je v škole len niekoľko. Ostatní študenti majú bravčové, obzvlášť hamburgery, veľmi radi.

RIADITEĽ(KA) ŠKOLY: Myslí si, že názor študentov by sa mal uvážiť, bojí sa však, že by sa rýchlo objavili vegetariánski alebo makrobiotickí študenti, židovskí študenti vyžadujúci „kóšer“ stravu a dokonca katolíci by mohli žiadať dodržiavanie pôstu v piatok. To by malo za následok veľmi chaotický a zároveň finančne veľmi náročný jedálny lístok.

Ciele: vžiť sa do postáv príbehu, vyjadriť a pochopiť ich pocity, rozpoznať rôzne kultúrne perspektívy v konkrétnej situácii konfliktu, uvedomiť si vlastné kultúrne hodnoty v podobnej situácii, rozpoznať vlastné pocity v situácii konfliktu medzi kultúrnymi hodnotami

Popis, postup:

1. Požiadajte študentov o 3 dobrovoľníkov pre hranie postáv.
2. Vysvetlite im, že ne ide o divadelné predstavenie, kde je nutné sa naučiť rolu naspamäť. Že každý z hercov dostane rámcovú charakteristiku postavy a pokúsi sa prijať jej pozíciu alebo názor vo špecifickej situácii konfliktu.
3. Ako náhle sú herci vybratí, rozdajte im popis ich postavy a celej situácie a nechajte im asi 10 minút na prečítanie textu a prípravu (najlepšie mimo triedu a bez porady so spolužiakmi - každý sám).
4. Medzi tým vysvetlite ostatným v triede, že si majú všímať každú postavu a jej pohľad na konflikt, čo bude dôležité pre následné spoločné analyzovanie.
5. Potom začína predstavenie, tak improvizované a realistické, ako to je len možné. Predstavenie môžete ukončiť, ak ste presvedčení, že každý z hercov definoval svoju postavu pre svojich spolužiakov. V každom prípade by to nemalo trvať dlhšie ako 10 – 15 minút.
6. Ďalej pokračujte v diskusii (asi 20 minút). Pýtajte sa hercov, ako sa cítili vo svojej postave, čo si myslia o svojich postavách a čo si myslia o postojoch, ktoré museli zaujať. Študentov –

divákov vyzvite ku komentovaniu jednotlivých postáv a k ich uhlu pohľadu na konflikt, ktorý sa prehrál.

7. Po diskusii rozviňte debatu v smere hľadania rôznych iných stanovísk, ktoré by bolo možné prijať v podobnom konflikte. Aké iné konflikty rovnakej povahy môžu nastať v škole, v spoločnosti, na celej zemi, vo svete? Aké argumenty by mohli byť pridané k tým, ktoré predniesli postavy? Ako možno hľadať riešenia, ktoré by boli spravodlivé voči všetkým?
8. Hodnotenie:

(Zaujímavé by mohlo byť rozdeliť role tak, aby každý z hercov hral postavu, ktorej pozíciu by v normálnej situácii nepodporoval.)

Môžete taktiež hodnotiť, ako študenti vzťahujú konflikt k vlastným skúsenostiam aj zo svojho okolia, aby predstavenie nebolo vnímané ako odtrhnuté od každodennej skutočnosti.

Komiks

Cieľ: poznať postoje žiakov k predsudkom, šikanovaniu, vylúčeniu

Pomôcky: komiksy s nevyplnenými bublinami

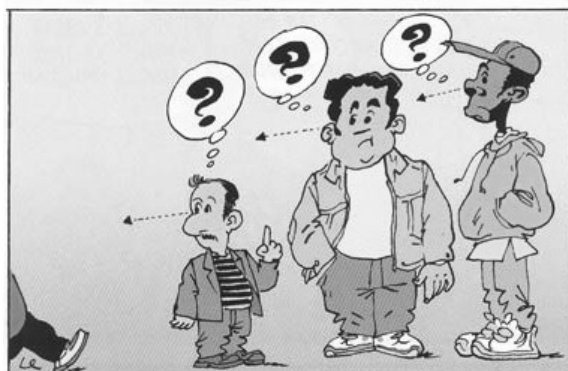
Potrebný čas: 45 minút

Postup:

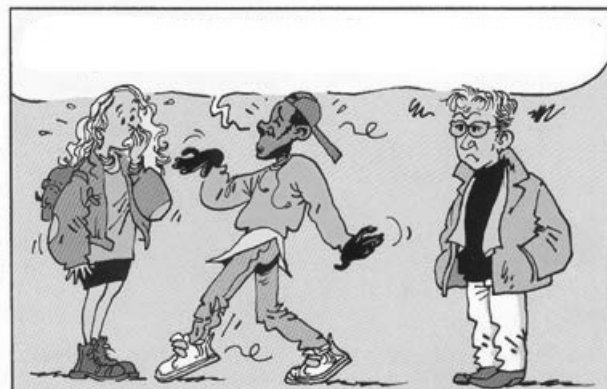
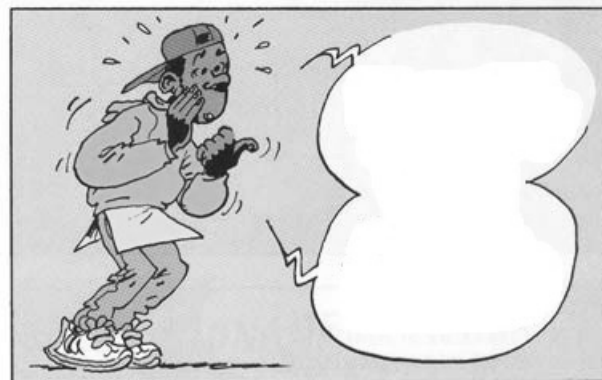
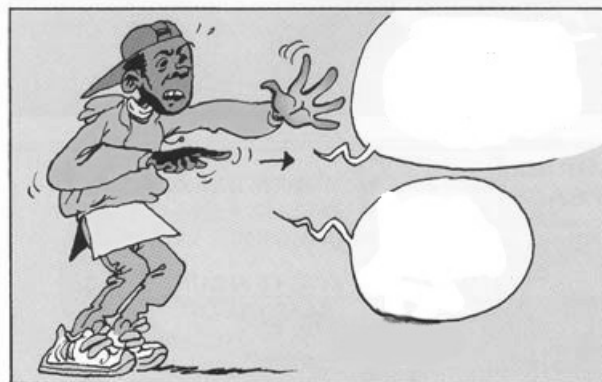
1. Rozdelíme účastníkov do skupín, minimálne 4
2. Rozdáme im komiksy s nevyplnenými bublinami, môžeme ich motivovať, že nás vydavateľ poprosil o pomoc, keďže mu dochádzajú nápady
3. Ponecháme účastníkov 20 minút pracovať v skupine
4. Potom jeden zástupca skupiny prezentuje výsledky celej skupiny, to isté druhá skupina
5. Nasleduje diskusia o tom, prečo práve takto vyplnili bubliny, prečo nie ináč.

Otázky:

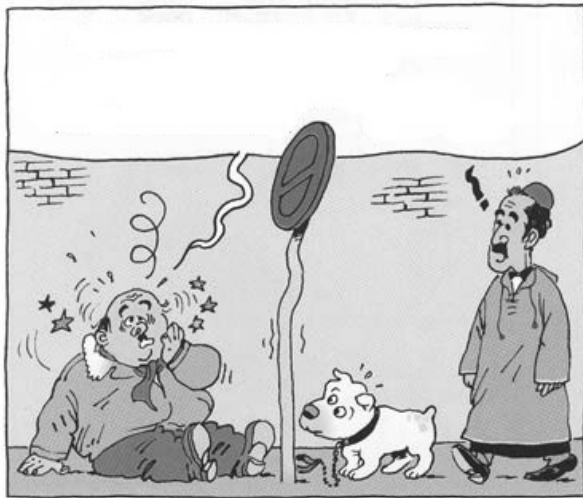
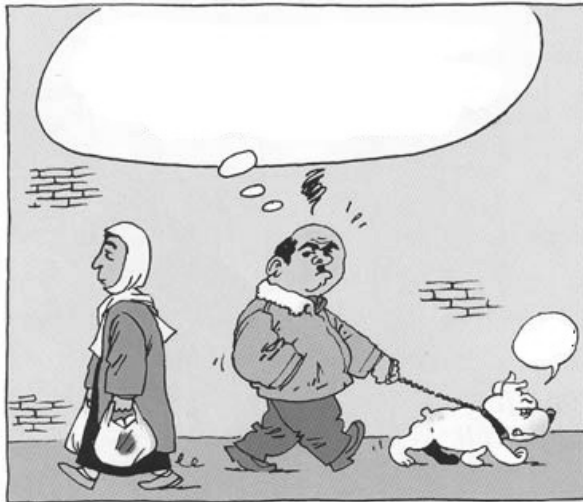
1. Bolo ťažké presadiť svoj názor, predstavu?
2. Nastali aj nejaké konflikty pri práci v skupinách?
3. Je ťažké prijať iný názor, postoj?

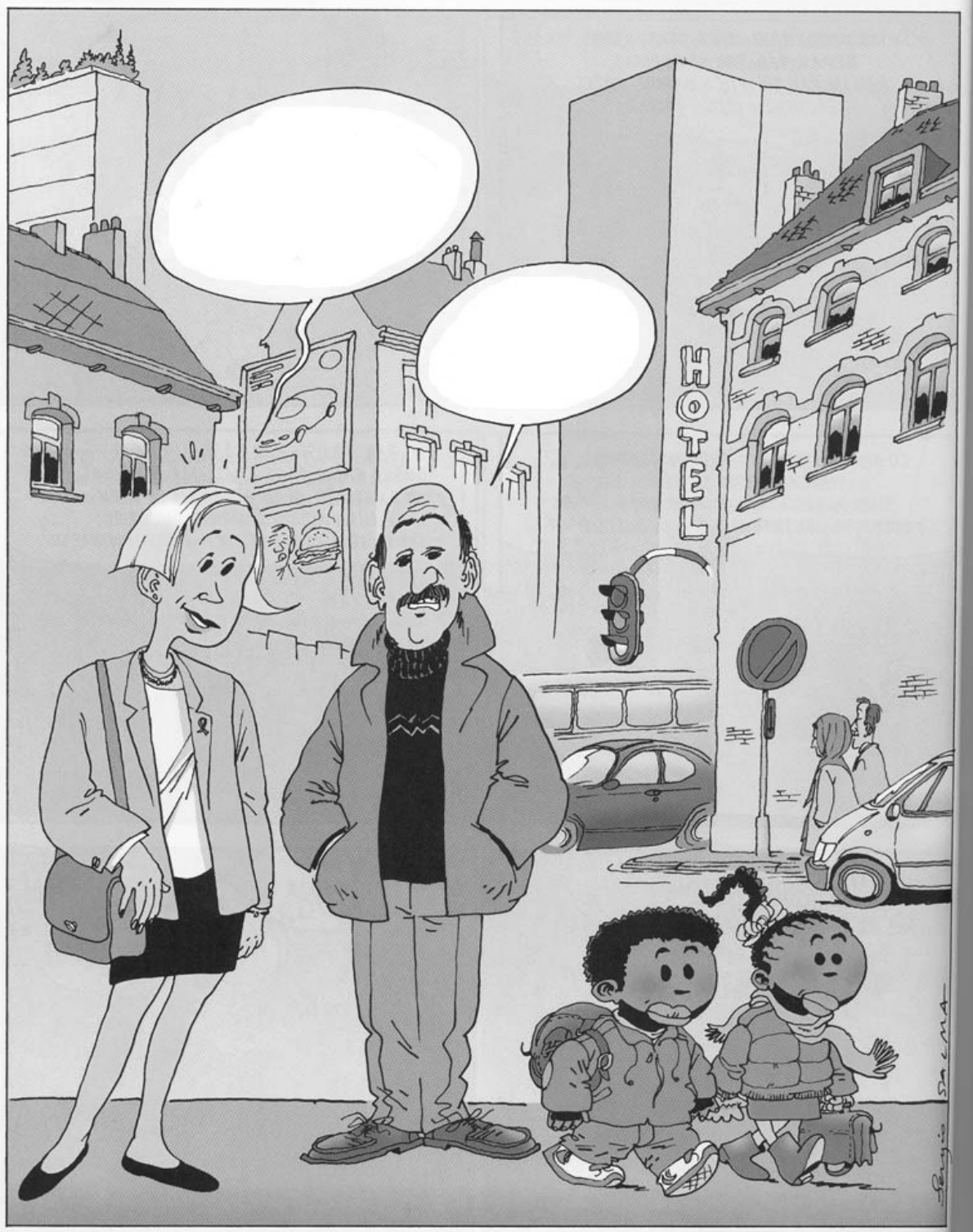

Stereotypy

(Použitá odborná literatúra: Shapiro, D.: Konflikty a komunikácia. Sprievodca labyrintom riešenia konfliktov. New York: Inštitút Open Society 1995, s. 56.)

Cieľ cvičenia: získať poznatky o tom, čo je stereotyp, ako sa stereotypy utvárajú; upozorniť, aký je pravdepodobný vplyv stereotypov na naše správanie v každodennom živote a na naše vzájomné medziľudské vzťahy.

Kľúčové slová: stereotyp, predsudok, diskriminácia

Časové trvanie cvičenia: 20 až 30 minút

Materiál potrebný na cvičenie: papier, pero

Popis cvičenia:

1. Vysvetlíme žiakom, že stereotyp je presvedčenie, že všetci členovia určitej skupiny majú rovnaké vlastnosti a všetci sú rovnakí.
2. Žiaci píšú na papier odpovede na otázku: Aká je vaša stereotypná predstava o:
 - bezdomovcovi,
 - rockovej hviezde,
 - žiakovi, ktorý sa učí na samé jednotky,
 - učiteľovi matematiky,
 - náboženskom fanatikovi,
 - Rómovi,
 - katolíckom kňazovi,
 - starom človeku.
3. Odpovede žiakov sa postupne čítajú a nahlas komentujú, zhovárame sa o nich.
4. Potom sa odpovede podrobne analyzujú a zisťuje sa, či všetci žiaci v triede majú rovnakú stereotypnú predstavu. Ak nie, prečo? Ak áno, prečo? V ktorých prípadoch sa názory žiakov líšia len minimálne? Prečo?
5. Ako môže daný stereotyp vplývať na osobu alebo skupinu ľudí, ktorej sa to týka, a na osobu, ktorá stereotypom verí?

Otázky do diskusie:

Čo ovplyvnilo tvoju predstavu o istej skupine ľudí, napr. o Rómoch, Maďaroch, Nemcoch, skínoch apod.?

Táto predstava je objektívna alebo je ovplyvnená názorom rodičov, kamarátov, prostredia a skupiny, v ktorej sa pohybuješ?

Ako možno zabrániť vzniku nesprávnych stereotypov a predstáv o ľuďoch a skupinách ľudí?

4. VÝCHOVA K TOLERANCII – ZÁŽITKOVÉ METÓDY

Termín tolerancia, (z lat. tolerantia) pôvodne znamená znášanie, znášanlivosť, trpezlivosť. Z filozofického aspektu reprezentuje správanie človeka, „ktorý je odhodlaný nepotláčať u druhých presvedčenia, zvlášť svetonázorového a morálneho charakteru, a ich prejavy, i keď ich pokladá za zlé alebo za zavrhnutiahodné. Neznamená ani súhlas s takýmito presvedčeniami, ani ľahostajnosť voči pravde a dobru, nespočíva ani nevyhnutne na agnosticizme. ...Požiadavka

tolerancie je zdôvodnená: slobodou osoby, ktorej prináleží súdiť o pravde a klamstve, o mravnom dobre a zle na základe vlastného chápania, a nesporným faktom všeobecnej ľudskej schopnosti mýliť sa. Preto je tolerancia požadovaná od spravodlivosti, ktorá každému dáva, čo mu prináleží. Právo, na ktoré sa tu dbá, nie je právom omylu (práva prislúchajú iba osobám), ale človeka, ktorý sa mýli alebo vo svojom omyle zotrváva. Ten nemá právo na omyl, ale na presvedčenie spočívajúce na vlastnom názore, pričom omyl v danom prípade musí vzatý do úvahy, pretože inak ono osobné právo nemôže byť postrehnuté„. (Brugger, W.: Filozofický slovník, Praha 1994, str.453,454).

V súvislosti so zmenami, ktoré v súčasnosti prebiehajú v našej spoločnosti je prezentovaná so stále väčšou naliehavosťou potreba výchovy k tolerancii, k občianstvu a k ľudským právam. Táto je u nás, podobne ako v rade iných krajín strednej a východnej Európy, zvýraznená hlbokými sociálnymi a politickými premenami, ktoré sú spojené s transformačnými procesmi zameranými na konštituovanie demokratickej spoločnosti. Je však prítomná a rovnako aktuálna i v ostatných krajinách Európy, okrem iného i v súvislosti s integračnými procesmi. Možno povedať, že nadobúda globálne dimenzie.

Svet sa stáva „malý“. Vďaka nebyválnemu rozvoju vo vede a technike dochádza k rozširovaniu civilizácie, k stretávaniu rôznych kultúr, ku konfrontácii rôznych národov. Hovoríme o pokroku, no paralelne s ním sa objavuje nárast negatívnych javov, množstvo environmentálnych, ako i sociálnych problémov. Na každom kroku sa stretávame s devastovanou prírodou, so sociálnymi neistotami, s chudobou, s rasovou a náboženskou neznášanlivosťou, s diskrimináciou, kriminalitou a násilím, no i so zneužívaním detí.

Občianstvo, princíp uplatňovania ľudských práv a slobôd nenadobudnú svoju životnosť pokiaľ budú existovať len v teoretickej rovine. Musia sa stať nevyhnutnou výbavou každého jednotlivca, každého občana. V danom kontexte treba mať na zreteli predovšetkým prípravu pedagógov, ktorí sa majú stať garantmi výchovy k občianstvu, k ľudským právam a k tolerancii, ktorej cieľom je napĺňanie myšlienok Všeobecnej deklarácie o ľudských právach. Práve v jej ustanoveniach je zakotvené právo na vzdelanie smerujúce k plnému rozvoju osobnosti, k posilneniu úcty k ľudským právam a slobodám i kladený dôraz na podporu znášanlivosti, porozumenia a priateľstva medzi všetkými národmi, rasovými a náboženskými skupinami, i aktivít OSN na zachovanie mieru. (Všeobecná deklarácia ľudských práv, čl.26).

Výchova k tolerancii nemôže byť efektívna, ak sa uskutočňuje len na vybraných hodinách vyučovacieho procesu, resp. ak je len témou jednej alebo dvoch prednášok v rámci filozofie, politológie alebo etiky na vysokej škole. Z hľadiska formovania tolerance ako osobného postoja každého člena pluralitnej spoločnosti je žiaduce, aby sa princíp tolerance ako spôsob nenásilnej komunikácie prezentoval vo všetkých vyučovacích hodinách v spôsobe komunikácie všetkých pedagogických pracovníkov.

4. 1 Zážitkové metódy

„Čo človek prežije, to si zapamätá najdlhšie....“

- vytváranie zážitku, emocionálne prežívanie skutočnej situácie na vlastnej koži. Takýto spôsob učenia vedie často k silným zážitkom a spontánnemu učeniu sa.

Človek sa učí celý život a nikdy sa nenaučí všetko. Napriek tomu je v záujme každého z nás neustále sa rozvíjať. K tomu je však potrebná adekvátne dávka motivácie. Motivácia pri učení často zlyháva "vďaka" nekvalitným a nezábavným metódam. Konzervatívne metódy výučby sa už v praxi používajú čoraz menej, a preto aj táto metóda v rámci výcvikových aktivít je inovatívna a netradičná. Ide o zážitok seba samého v situáciách, ktoré sú hraničné, nezvyčajné, krízové, prekážkové alebo doposiaľ pre nás nedefinovateľné.

To, čo prežijeme a emocionálne prehĺbi naše poznanie, má trvalý a formatívny vplyv na našu osobnosť. Napr. ten, kto sa nerozdelil s kamarátom v núdzi, kto nepomáhal pri živelných pohromách, nevie, čo je solidarita.

4. 2 Metodika zážitkového vyučovania

Experimenty zážitkového vyučovania z rôznych spoločenskovedných sfér poukazujú na 4 kroky zážitkového učenia. Tieto kroky majú svoju prísnu nadväznosť a nesmú sa svojvoľne zamieňať. *Prvým krokom* je poznávacie vnímanie. V rámci neho oboznamujeme cieľovú skupinu s našim zámerom, cieľom aktivity, čo budeme sledovať, čo si majú žiaci všímať, čo nesmie ujsť ich pozornosti, čo je zmysel témy.

Druhým krokom je modelovanie. Charakteristickým znakom tohto kroku je, že zo strany cieľovej skupiny je aktívne participatívne, že hlavnými postavami „hercami“ sú členovia cieľovej skupiny (študenti...). V štruktúre modelovania figurujú štyri komponenty:

- a) prípadové štúdie, ktoré môžu byť vymyslené cieľovou skupinou alebo učiteľom, prevzaté z literatúry, novín, audiovizuálnych záznamov a pod.,
- b) hranie rolí v triede,
- c) simulácie,
- d) scény,

e) dramatické hry.

Tretím krokom reflexia, pod ktorou rozumieme spätnú väzbu cieľovej skupiny na dianie a vnímanie aktivity bezprostredne po jej skončení. V rámci nej sa zainteresovaní vyjadrujú k tomu, čo zažili, ako ich to oslovilo, môžu označiť klady a zápory toho, čo precítili. Ďalej môžu vyjadriť aj svoje želania, vízie a hodnotenia.

Štvrtým krokom zážitkového učenia je realizácia. Rozumieme ňou uskutočnenie naučeného a všetkého získaného v aktivite v reálnom živote, v praxi. V rámci tejto fázy cieľová skupina dostáva od vedúceho aktivity pokyny, aby si všímala ako sa hodnoty, o ktorých dostali informácie prejavujú v okruhu ich života, v rodine, škole, na ulici, verejnom živote a vytvorila si o nich svoj vlastný názor.

4.3 Aktivity

V tejto časti uvádzame pár takzvaných modelových hier. Našou snahou je poskytnúť Vám celú variantu možností, tak aby ich bolo možné využiť pri rôznych situáciách, pre rôzne veľkosti skupín a rôzne vekové zloženie účastníkov. Väčšinu týchto hier je možné použiť pri práci so skupinami k tomu, aby sme nenásilnou formou vtiahli účastníkov do programu, aby mohli pomocou vlastného zážitku získať novú schopnosť, upevnili si prebrané vedomosti a postrehy, aby v spolupráci s druhými pracovali na rozvoji svojej osobnosti.

V zahraničí sa v hojnej miere používajú tzv. modelové situácie, alebo interaktívne hry nielen vo vzdelávaní detí a mládeže, ale pri vzdelávaní dospelých. Pri realizácii interaktívnych hier dochádza k okamžitému osvojovaniu si novej schopnosti, zručnosti. Je to teda proces, ktorý je omnoho efektívnejší a má dlhodobé trvanie.

4.4 Práca so skupinou účastníkov

Dynamická práca so skupinou účastníkov pri výchove k tolerancii a ľudským právam predpokladá niekoľko základných princípov:

- vychádzať z toho, čo účastníci vedia, a z tejto základne im umožniť hľadať a súčasne objavovať nové myšlienky a skúsenosti,
- povzbudzovať účastníkov, aby sa zapájali do diskusii a aby sa jeden od druhého učili v maximálnej možnej miere,
- myslieť na to, ako môžu účastníci pretransformovať skúsenosti z výchovy k tolerancii a ľudským právam do jednoduchých, ale efektívnych činností, ktoré by vyjadrovali odmietanie marginalizácie, diskriminácie a separácie.

Je dôležité, že aktivity samé o sebe nie sú cieľom, ale kľúčom k tomu, čo je skutočne dôležité – k všeobecnému procesu vzdelávania, ktorý je založený na výmene názorov a skúseností, na

objavovaní nových dimenzií skutočnosti, na spoločnom vytváraní alternatív a na uvedomovaní si rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a neznášanlivosti.

Aktivity umožňujú rozvinúť vzdelávací program do metodologického procesu s týmito sekvenciami:

- formovanie skupiny,
- skúmanie predstáv o ľuďoch z iných kultúr, krajín alebo iných sociálnych podmienok,
- analýza sociálnych, ekonomických, kultúrnych či výchovných dôvodov, ktoré tvoria pozadie diskriminácie, odmietania, separácie a marginalizácie,
- zvyšovanie povedomia o možnostiach jednotlivcov a skupín konať, čím by priniesli spoločenské zmeny.

4. 5 Usmerňovanie diskusie

Diskusia má vzdelávacom procese centrálnu postavenie. Po každej aktivite si treba nájsť čas, hoci i krátky, na hodnotenie a záver. Pri každej aktivite je preto pár poznámok, ako diskusiu usmerňovať. Špeciálnu pozornosť treba venovať tomu, aby sa diskusie mohli zúčastniť všetci, ktorí majú záujem. Preto je potrebné napríklad:

- vytvoriť dobrú pracovnú atmosféru, ktorá každému účastníkovi dovoľuje slobodne sa vyjadriť a byť vypočutý, ľuďom treba dať čas, aby sa spoznali a začali si navzájom dôverovať a tiež, aby si vytvorili prostredie, kde sa budú všetci cítiť pohodlne aj po fyzickej stránke,
- pozvať účastníkov, aby ponúkali svoje názory a vlastné skúsenosti z oblasti danej problematiky do diskusie,
- používať zrozumiteľné slová, výrazy a jazyk pre danú skupinu.

4. 6 Riešenie konfliktov

Môže sa stať, že v priebehu aktivít sa objavia konflikty. Sú súčasťou programu výchovy k tolerancii a ľudským právam, ale nikdy to s nimi nie je jednoduché. Konflikt nemusí byť negatívny, ak sa rieši pozitívnym prístupom, to znamená bez posilnenia existujúceho napätia či paralyzovania činnosti, čo si vyžaduje napríklad:

- vyčleniť so dostatok časového priestoru na hodnotenie a diskusiu,
- pomáhať objasniť stanoviská, názory a záujmy účastníkov,
- povzbudiť všetkých účastníkov, aby sa navzájom počúvali,
- zdôrazňovať to, čo ľudí spája, a nie, čo ich rozdeľuje,
- hľadať riešenia, ktoré umožnia vyriešiť problém bez vzniku nového konfliktu,
- ponúknuť účastníkovi konfliktu súkromný rozhovor mimo stretnutia.

Ak sa vyskytnú vážnejšie a hlbšie konflikty, ktoré vyvolávajú napätie a paralyzujú činnosť skupiny, môže byť vhodné riešenie odložiť. Tým získajú zúčastnení čas, aby o situácii pouvažovali a aby objavili nový prístup či nové riešenia. Konflikt však v žiadnom prípade netreba ignorovať, zakrývať alebo odmietať. Skrývať sa pred konfliktom je síce najpoužívanejšie, ale často to najhoršie riešenie.

Každý účastník by mal vedieť, že nikdy nemusí o sebe povedať alebo zo seba odhaliť viac, ako uzná za vhodné. Pred akoukoľvek aktivitou treba účastníkom poskytnúť čas na zahriatie a tiež čas na začiatku a na konci cvičenia, aby sa dostali do a z úlohy.

4.7 Hodnotenie

Človek o svojich skúsenostiach väčšinou neuvažuje kriticky, ale uvedomuje si len dobrý alebo zlý pocit z toho, čo sa stalo. Hodnotenie je však základným prvkom výchovno – vzdelávacieho procesu a je mimoriadne vhodné, aby bol istý čas po každej aktivite vyhradený na rozhovor o tom, čo sa účastníci naučili, a ako to súvisí s ich životom, spoločenstvom a širším okolím. Hodnotenie v skupine nemusí prebiehať formou diskusie. Dajú sa využiť rôzne metódy či techniky vrátane reči tela, maľovania, modelovania a podobne. Okrem toho je vhodné, aby si inštruktor po každom stretnutí vyhradil čas na spätný pohľad a urobil si poznámky o tom, ako aktivita prebiehala, čo sa účastníci naučili, a o výsledkoch, to znamená o plánovaných aktivitách na základe absolvovania cvičenia.

4.8 Základné desatoro modelových situácií

1. Účastníci by mali byť na začiatku hry uvoľnení a mali by vedieť neformálne v kruhu.
2. Atmosféra by mala byť plná pohody, bezpečia a rešpektu. Pred programom je vhodné upozorniť účastníkov na právo nezúčastniť sa aktivít, ktoré pociťujú ako príliš ohrozujúce.
3. Každý má svoju pravdu a svoje videnie sveta, neberme mu ju, ale rozširujeme mu pohľad na problém a ľudí okolo o ďalšiu pravdu a iné videnie.
4. Otázky alebo nedostatočné a nesprávne odpovede nie je vhodné hodnotiť a kritizovať. Ten, kto prehovoril, riskoval.
5. Dôležité je nebáť sa otázok. Vhodné je otázku najprv vhodiť späť medzi účastníkov, svoju odpoveď pridať nakoniec a zarámovvať do požadovaného kontextu. Je lepšie sa radšej viacej pýtať („Čo si myslíte vy?, A ako sa cítite?), než tvrdiť „je to tak.“, „Je to dobré, zlé.“
6. Nápady a návrhy účastníkov je vhodné zapisovať na voľný papier (tzv. skupinovú pamäť), alebo tabuľu, aby bolo možné sa k téme vracieť a pripomínať si ju.
7. Každú hru alebo modelovú situáciu je vhodné uvádzať s presným cieľom, ktorý je nutné na konci zopakovať.
8. Po každej hre by mala nasledovať diskusia a analýza a vysvetlenie, prečo bola táto modelová situácia vybraná.

9. Nebojme sa pocitová citových vyjadrení, naša kultúra mnohé zbytočne skrýva. Naše príbehy sú fakty aj pocity dohromady.
10. Budme otvorený odlišnostiam a podporujme toleranciu v každom okolo nás. Odlišnosť nás nemôže ohroziť, ale obohatiť.

4.9 Úvodné hry

(na rozohratie, vytvorenie atmosféry plnej pohody, bezpečia a rešpektu)

Pozdravy

Stručná anotácia: Zoznamovacia aktivita, ako môže dochádzať ku stretnutiu rôznych kultúr.

Potrebný čas: 10 – 20 minút

Veľkosť skupiny: 8 a viac

Potreby a pomôcky: papierové prúžky podľa popisu

Ciele: zoznamovacia aktivita vhodná na uvoľnenie skupiny

Popis a postup:

1. Skopírujte pozdravy (viď zoznam), rozstrihajte papierové prúžky a vložte do klobúku
2. Každý účastník si vylosuje jeden prúžok papiera a podľa inštrukcií pozdraví ostatných, jedného po druhom, a povie svoje krstné meno.
 - pozdravte druhého tromi bozkami striedavo na obidve polovice tváre,
 - pozdravte druhého dvoma bozkami striedavo na obidve polovice tváre,
 - pozdravte druhého štyrmi bozkami striedavo na obidve polovice tváre,
 - pozdravte druhého tak, že zomknete ruky ako keby k modlitbe a mierne sa ukloníte,
 - pozdravte druhého trením svojho nosu o jeho nos,
 - pozdravte druhého silným vreľým objatím,
 - pozdravte druhého pevným stiskom ruky,
 - uchopte druhého za ramená a pozdravte ho trením vnútorných strán pravého kolena.

Táto aktivita je najvhodnejšia pre skupinu ľudí, ktorí sa ešte nepoznajú. Jej účelom nie je potvrdzovanie negatívnych stereotypov. Krátka diskusia o reakciách účastníkov by mala limitovať akékoľvek tendencie k debate o stereotypoch a môže slúžiť ako zaujímavý úvod inej aktivity.

Možné otázky:

Viete odkiaľ jednotlivé pozdravy pochádzajú?

Ako veľmi je ich priradenie k jednotlivým krajinám opodstatnené?

T. j. Zdravia všetci Nemci pevným stiskom ruky?

Ktoré pozdravy vám boli príjemné a ktoré nie a prečo?

Zažili ste podobnú situáciu v kontakte s cudzincami?

Poznámky:

Účastníci sa môžu dožadovať odpovede na otázku, odkiaľ jednotlivé pozdravy pochádzajú. Nechajte ich hádať, odpovede môžu byť nasledovné.

- pozdravte druhého troma bozkami striedavo na obidve polovice tváre (Holandsko/Belgicko),
- pozdravte druhého dvoma bozkami striedavo na obidve polovice tváre (Portugalsko/Španielsko),
- pozdravte druhého štyrmi bozkami striedavo na obidve polovice tváre (Paríž),
- pozdravte druhého tak, že zomknete ruky ako keby k modlitbe a mierne sa ukloníte (Japonsko),
- pozdravte druhého trením svojho nosu o jeho nos (Inuiti),
- pozdravte druhého silným vreľým objatím (Rusko/Palestína/Dánsko),
- pozdravte druhého pevným stiskom ruky (Nemecko),
- uchopte druhého za ramená a pozdravte ho trením vnútorných strán pravého kolena (Vymyslený ☺).

Aj ja

Zameranie a ciele aktivity: Vzájomné poznávanie, nachádzanie rozdielov medzi ľuďmi, nachádzanie toho, čo majú ľudia spoločné.

Potrebný čas: 30 minút

Veľkosť skupiny: 10 – 12

Príprava pomôcky: stoličky – pre každého účastníka jedna

Popis a postup:

Hráči si posadajú na stoličky poukladané do kruhu. V prvom kole si každý z nich vyberie nejakú vlastnosť alebo charakteristiku, o ktorej si myslí, že je jedinečná a že ju nik iný v skupine nemá. Vyberte niekoho, kto začne a nahlas povie svoju vlastnosť. Ak je táto vlastnosť skutočne jedinečná, pokračuje ďalší hráč. Ak sa však nájde niekto s menovanou vlastnosťou, musí vyskočiť a zvolať „Aj ja!“ a sadnúť si na kolená tomu, kto vlastnosť povedal (aj v prípade, že je takých viac). Ten sa musí pokúsiť nájsť inú jedinečnú vlastnosť, aby si ostatní mohli sadnúť na svoje miesta. Prvé kolo končí, keď sa všetci vystriedajú a všetci sedia na svojich miestach.

V druhom kole bude stoličiek o jednu menej ako účastníkov. Ten, kto bude stáť, skúsi nájsť vlastnosť, spoločnú pre celú skupinu (napr. „mám rád hudbu“). Všetci, ktorí zodpovedajú danej vlastnosti, sa musia postaviť, zvolať „Aj ja!“ a presadnúť si na inú stoličku. Ten, kto stál, sa pokúsi sadnúť si na stoličku, takže stáť zostane niekto iný, a ten bude pokračovať.

Záverečná diskusia:

Porozprávajte sa o pocitoch účastníkov, potom pokračujte otázkami:

- Čo bolo ťažšie, nájsť jedinečné alebo spoločné vlastnosti?
- Kedy dávate prednosť byť jedinečným a kedy byť takým, ako ostatní, v skutočnosti?

Zamyslite sa nad vecami, ktoré si účastníci vybrali.

- Môžu veci, ktoré Vás odlišujú v tejto skupine, byť spoločnými pre inú skupinu?
- Boli by veci, ktoré sú spoločné pre túto skupinu, spoločné pre akúkoľvek skupinu ľudí na svete?

Tipy pre inštruktora:

Táto hra musí prebiehať v rýchлом tempe. Môžete stanoviť pravidlo, že hráči majú na rozmyslenie len 10 sekúnd. Preto je dôležité, aby počet hráčov nepresiahol 10 – 12. Ak pracujete s väčšou skupinou, môžete ju rozdeliť na niekoľko menších. V druhom kole sa niekoľkokrát objavia jednoduché výroky ako „mám ruky a nohy“. Môžete sa rozhodnúť, či účastníkov vyzvete, aby menovali iné vlastnosti, alebo sa k tomuto fenoménu vrátite v hodnotení. Je vhodné, ak sa do hry zapojíte ako jeden z účastníkov.

Spoločný strom

Cieľ: dvojice žiakov hľadajú charakteristiky, ktoré majú spoločné

Potrebný čas: 40 minút

Potreby a pomôcky: Silueta stromu nakreslená na baliaci papier a zavesená na stene, prípadne torzo suchého stromu zasadené do zeme, fixky, pastelky, papier, nožnice, lepidlo.

Postup:

1. Účastníci vytvoria dvojice a snažia sa nájsť záujem, potrebu, obavu, nádej alebo inú charakteristiku alebo znak, ktorý majú spoločný s partnerom vo dvojici
2. Na papier namaľujú list, kvet alebo plod a do nakresleného tvaru zapíšu svoje mená a nájdenu spoločnú charakteristiku. Tvar vystrihnú a nalepia do siluety stromu. Listy, kvety alebo plody môžu žiaci tiež kresliť priamo na plagát so siluetou stromu. Potom účastníci vytvoria nové dvojice a postup sa opakuje. Cvičenie sa opakuje dovtedy, kým sa zimná kostra neoblečie do letného kabátu.

Rozšírenie: Necháme stáť alebo visieť strom v spoločnom priestore a ako postupne objavujeme ďalšie spoločné charakteristiky, dopĺňujeme ich na strom počas celej doby školenia.

4. 10 Aktivity zamerané na rozvoj výchovy k tolerancii

Babylonská veža

(Použitá odborná literatúra: Shapiro, D.: Konflikty a komunikácia. Sprievodca labyrintom riešenia konfliktov. New York: Inštitút Open Society 1995, s. 74.)

Cieľ: po ukončení tejto hry budú účastníci schopní vysvetliť problémy spojené so škatuľkovaním ľudí

Pomôcky: veľa miesta, lepiaca páska, kartičky alebo malé kúsky papiera (každý zo skupiny musí mať papierik alebo kartičku). Na kartičky napíšte jednu z týchto viet:

- usmievaj sa naňho!
- mrač sa naňho!
- urob naňho grimasu a povedz mu, že nič nevie!
- počúvaj všetko, čo povie!
- všetko po ňom opakuj!
- hovor s ním stále o niečom inom!
- nepočúvaj nič z toho, čo povie!
- rozprávaj s ním ako s 6 ročným dieťaťom!
- usmievaj sa naňho a dávaj mu aj ďalšie neverbálne pozitívne prejavy!
- ignoruj ho, nevšímaj si ho, choď od neho preč!
- tvár sa pohrdavo a povedz niečo ironické na jeho adresu!
- chváľ ho!
- nič nehovor, iba sa naňho mrač a rob nepríjemné grimasy!
- rozprávaj sa s ním veľmi láskavo a milo!
- zaujímaj sa oňho, vypyť sa na jeho zdravie a pod!
- nadávaj mu veľmi škaredo a drzo!

Rovnakú vetu môžete napísať na viacero kartičiek, ide o to, aby každý mal nejakú vetu.

Postup a priebeh:

1. Každému účastníkovi dajte jednu kartičku s nápisom a povedzte mu, aby ju nikomu neukazoval
2. Každému dajte kúsok lepiacej pásky.
3. Každý účastník prilepí svojmu susedovi kartičku na chrbát tak, aby ju dotyčný určite nevidel
4. Rozdeľte kolektív do skupín po 4 – 6 účastníkoch a povedzte im, že budú tvoriť živé sochy v situáciách, v ktorých si ľudia navzájom pomáhajú. Môžu napríklad vytvoriť sochu na situáciu, kde niekoľko detí pomáha prejsť starej pani cez cestu, alebo ako deti pomáhajú rodičom upratať byt.
5. Každá skupina sa dohodne, čo bude znázorňovať.
6. Účastníci každej skupiny musia pri tvorení sôch spolupracovať. Každý účastník sa pri spolupráci musí správať k ostatným podľa toho, čo majú napísané na kartičke na chrbte.

7. Asi po 20 minútach povieť účastníkom, aby si posadali na svoje miesta. Každá skupina potom predvedie ostatným svoju živú sochu. Účastníci majú stále na chrbte kartičky a nevedia, čo je na nich napísané. Každý sa musí ďalej chovať podľa toho, čo má druhý napísané na chrbte
8. Keď každá skupina previedla svoju živú sochu, povieť účastníkom, aby si odlepili kartičky a pozreli sa, čo majú na nich napísané.

Otázky k diskusii:

- Aký to bol pocit, keď sa s Vami zaobchádzalo určitým spôsobom?
- Požiadajte účastníkov, aby prečítali, čo mali napísané na kartičkách. Ako toto označenie ovplyvnilo výkonnosť skupiny?
- Bola by Vaša skupina výkonnejšia, keby ste nemali na chrbte označenie? Prečo áno a prečo nie?
- Dávajú si ľudia nálepky aj v živote? Označujú deti, dospelí ostatných ako dobrých, zlých, panovačných, milých alebo príjemných, bez toho aby ich dobre poznali?
- Čo je zlé na škatuľkovaní ľudí?
- Máte nejakú osobnú skúsenosť s tým, že Vás niekto nejakým spôsobom, ktorý sa Vám nepáčil, zaškatuľkoval? Akú?
- Predpokladajme, že si niekto o Vás myslí, že ste zlý človek, pretože ste zlý človek. Ako by ste zmenili pohľad tohto človeka?
- Je ľahké alebo ťažké zbaviť sa nálepky, ktorá sa už stala známou? Ako sa jej môžeme zbaviť?

Hra na žltých a modrých

(Použitá odborná literatúra: Shapiro, D.: Konflikty a komunikácia. Sprievodca labyrintom konfliktov. New York: Inštitút Open Society 1995, s. 71.)

Cieľ cvičenia:

definovať pojem diskriminácia, naučiť sa, čo tento pojem znamená; prežiť si pocit byť diskriminovaný

Kľúčové slová: diskriminácia, predsudky

Časové trvanie cvičenia: 15 minút

Materiál potrebný na cvičenie: voľný priestor uprostred triedy, dva kusy papiera pre každého žiaka

Popis činnosti:

1. Žiakom povieme, že v tejto hre je veľmi dôležité presne dodržiavať pravidlá. Každý žiak musí urobiť to, čo nariaďujú pravidlá hry, a zabudnúť na svoj skutočný vzťah k danej osobe.
2. Potom žiakov rozdelíme na dve skupiny - na "žltých" a "modrých".
3. Študenti v každej skupine si navzájom podajú ruky a presunú sa do stredu triedy.
4. Študentom dáme inštrukcie, že papier, ktorý každý drží v ruke, nie je papier, ale zlato.

A oni chcú získať zlata čo najviac. Budú sa prechádzať po triede a každého, na koho sa pozrú, požiadajú o kúsok zlata (teda papiera). Keď žiaka požiadajú o zlato niekto z jeho skupiny, musí sa usmiať a dať mu zlato. Ale ak ho požiadajú o zlato niekto z druhej skupiny, zamračí sa a povie: "Nie, ty jedno krpaté decko, tebe zlato nedám."

Hra trvá päť až sedem minút.

5. Potom si žiaci posadajú do kruhu a zhovárane sa o pocitoch a prežívaniach.

Kladíme napr. takéto otázky:

- Ako si sa cítil, keď si požiadalo kúsok zlata niekoho z tvojej skupiny?
- Ako si sa cítil, keď si požiadal niekoho z druhej skupiny?
- Pristihol si sa, že sa vyhýbaš členom druhej skupiny? Prečo?
- Čo má táto hra spoločné s diskrimináciou?

Otázky do diskusie:

- Čo diskriminácia vlastne znamená?
- Prečo je diskriminácia nespravodlivý spôsob správania sa k ľuďom?
- Bol si sám alebo niekto, koho poznáš, diskriminovaný? Ako?

V našom bloku

Ciele hry: pozitívne riešenie konfliktov medzi ľuďmi z rôznych kultúr, vplyv sociálneho a kultúrneho zázemia zúčastnených ľudí na vnímanie a prístup ku konfliktu, súvislosti medzi diskrimináciou a stretom záujmov zúčastnených ľudí, postupy a stratégie riešenia problémov, hranice tolerance

Potrebný čas: 1,5 – 2 hodiny

Veľkosť skupiny: 10 – 25 účastníkov

Príprava a pomôcky: kópie kartičiek s úlohami, kópie stránky „poznámky pozorovateľa“, kópie stránky „kľúč k riešeniu“, perá a papiere pre pozorovateľov na zapisovanie poznámok.

Popis a priebeh:

1. Oznámime skupine, že bude hrať hru, ktorá by sa mohla prihodiť v každodennom živote. Prečítajte nasledujúci text:
„Nedaleko vášho bydliska je bytovka. Jeden z bytov si prenajala skupinka zahraničných študentov, ktorých často navštevujú ich rodáci a rovnako často organizujú večierky. Niektorí susedia, najmä tí, ktorí bývajú tesne pri nich, sú nahnevaní a sťažujú sa, že študenti a ich priatelia sú hluční, že kvôli nim nemôžu spať a že študenti sa nestarajú o poriadok v bytovke. Susedia zvolali schôdzu, aby tento problém tento problém skúsili vyriešiť.“
2. Vyberte 6 – 9 účastníkov, ktorí budú hrať obyvateľov bytovky. Ostatní budú diváci – pozorovatelia
3. Rozdajte účinkujúcim kartičky s úlohami a divákovi háricky na „poznámky pozorovateľa“
4. Po krátkom čase na prečítanie, pochopenie a prípravu úloh môžete pripomenúť, že ide o nájdenie riešenia problému

5. Približne po 10 minútach hrania schôdze v bytovke – bez prerušenia hry – rozdajte všetkým účinkujúcim kópiu „kľúča k riešeniu“
6. Potom hra pokračuje ďalších cca 10 minút.

Diskusia:

- a) o situácii v scénke
 - Čo si zaznamenali pozorovatelia, a aký mali pocit z diania počas hry?
 - Ako to prežívali účinkujúci? Bolo ťažké vžiť sa do pridelenej úlohy? Čo bolo najťažšie a čo najľahšie?
 - Všimli si účastníci nejaký rozdiel medzi prvým a druhým dejstvom, po rozdání kľúčov k riešeniu účinkujúcim?
 - Aké argumenty predkladali účinkujúci a na čom boli založené: na faktoch, racionálnych dôvodoch alebo emóciách?
 - Bolo ľahšie nájsť argumenty za študentov alebo proti nim?
 - Odkiaľ účinkujúci čerpali tieto argumenty?
 - Podarilo sa problém vyriešiť? Boli všetci spokojný s výsledkom?
 - Bolo riešenie spravodlivé, alebo musela niektorá strana urobiť viac ústupkov?
 - Aké ďalšie riešenia mohli vzniknúť?
- b) o situácii v skutočnosti keď už mal každý šancu prehovoriť, mali by ste prejsť k analýze a uvažovaniu o problematike obsiahnutej v aktivite.
 - Bola hra odrazom skutočnosti? V čom bola podobná a v čom sa od nej odlišovala? Zdalo sa vám niečo zveličené?
 - Ktoré postavy najlepšie vyjadrovali postoje typické pre našu spoločnosť?
 - Ak sa stretneme s problémom, ktorý sa týka ľudí s rozdielnym kultúrnym zázemím, hľadáme riešenie, ktoré by uspokojilo všetkých, alebo radšej presadzujeme svoj názor a neberieme do úvahy nikoho, kto myslí alebo cíti inak ako my.
 - Do akej miery sa konflikt týka skutočne rozdielov v kultúre a nie osobných či ekonomických záujmov?
 - Má niekto skúsenosť s podobným konfliktom? Za akých okolností vznikol?

Mladý cudzinec

Veľmi dobre hovoríš jazykom hostiteľskej krajiny a veľmi dobre mu aj rozumieš, nerozumieš však, prečo sú susedia nespokojní. Podľa teba sa ty aj tvoji priatelia správate úplne normálne. Byt neopustíš za žiadnych okolností.

Vedúci domovej správy

Tvoj byt je ďaleko od bytu zahraničných študentov. Teba osobne vôbec nevyrušujú. Cudzincov však nemáš rád a nechceš, aby bývali vo vašom bloku.

Mladá žena (25 – 30 ročná)

Žiješ sama a mladých študentov sa bojíš, pretože vyzerajú zvláštne a inak ako ty.

Mladý človek

Si študent. Nemáš na problém celkom jasný názor, ale rád by si sa presťahoval do bytu, v ktorom bývajú zahraniční študenti.

Utečenec

Aj ty si cudzinec, hoci z inej krajiny ako študenti. Ty a tvoja rodina nemáte s ostatnými ľuďmi v bloku veľmi do činenia. Nikdy ste s nikým nemali žiadne problémy, až na to, že sa cítite pomerne izolovaní.

Starší pár

Obaja si uvedomujete, aké problémy nútia ľudí, aby opustili svoju domovskú krajinu a skúsili život niekde inde. Podporujete organizáciu, ktorá poskytuje pomoc rozvojovým krajinám.

Nezamestnaný sused

Výrazne nesúhlasíš s politikou, ktorá dovoľuje cudzincom bývať a pracovať v krajine, kde žiješ. Podľa teba by sa cudzincom mal povoliť vstup len ako turistom.

Majiteľ budovy

Mladí cudzinci ti vždy nájomné platili presne a nechceš stratiť zisk z tohto bytu. Cudzincov však nemáš príliš rád a tento konflikt vnímaš ako príležitosť na zvýšenie nájomného zahraničným študentom. Na druhej strane však máš tiež možnosť prenajať im iný byt na okraji mesta.

Kľúč k riešeniu I

Táto kartička je určená pre človeka, ktorý vedie schôdzu

Poznámka: V prípade, že sa v hre doteraz demokraticky nerozhodlo, kto bude „predseda“, patrí táto kartička „vedúcemu domovej správy“.

Pre predsedu:

Bol si demokraticky zvolený, aby si viedol schôdzu, tak pokračuj vo svojej úlohe podľa nasledujúcich bodov.

Pre vedúceho domovej správy:

Keďže ste si v hre doteraz nezvolili nikoho ako predsedu schôdze, navrhni, že schôdza potrebuje predsedu a že by ste mali demokraticky rozhodnúť, kto ním bude. Navrhni, že vzhľadom na svoju pozíciu vedúceho domovej správy ním budeš ty. Ak ostatní súhlasia, nechaj si túto kartičku a riaď sa nasledujúcimi bodmi. Ak bude zvolený niekto iný, vymeň si s ním túto kartičku za jeho.

Pre predsedu schôdze:

Tvojou úlohou je udržiavať poriadok a viesť schôdzu. Mal by si zabezpečiť:

- aby mal každý možnosť prehovoriť
- aby ľudia rešpektovali toho, kto hovorí
- ak treba, urči časový limit výpovede a nedovoľ, aby ho účinkujúci prekračovali
- nedovoľ, aby sa účinkujúci vyjadrovali vulgárne a aby odbočovali od danej problematiky
- snaž sa, aby diskusia napredovala a udržiavaj ju v pozitívnom ladení
- udržiavaj ľudí v správnom smere, cieľom je nájsť riešenie problému

Kľúč k riešeniu II

Pre všetkých účinkujúcich, okrem predsedu schôdze:

Porozmýšľaj, čo môžeš v rámci svojej úlohy urobiť, aby ste našli riešenie.

Aktívne počúvaj a rešpektuj právo každého prehovoriť.

Pokús sa tým, čo musíš povedať, nadviazať na to, čo povedali pred tebou.

Keď prídeš na rad, začni zhrnutím toho, čo povedal človek pred tebou.

Pokús sa rozlíšiť svoje názory od faktov.

Snaž sa, aby si neodbočoval od témy diskusie, a drž sa cieľa. Zameraj sa na problém študentov a potrebu nájsť riešenie, nevnášaj do diskusie žiadne iné fakty, názory či myšlienky, ktoré ti napadnú.

Poznámky pozorovateľa

Tvojou úlohou je pozorne sledovať, čo sa deje, a urobiť si poznámky, ku ktorým sa vrátiš v rámci diskusie po scénke.

Zapisuj si odpovede na otázky:

- Rešpektujú účastníci jeden druhého, keď niekto hovorí, či si skáču do reči, hovoria všetci naraz, alebo sa jeden či dvaja z nich pokúšajú voči ostatným presadiť svoj názor?
- Pokúša sa niekto prevziať hlavné slovo a viesť schôdzu?
- Aké argumenty používajú účinkujúci?
- Nastala nejaká zmena v postoji a správaní účinkujúcich, keď dostali „kľúč k riešeniu“?

Poznámky:

Dávajte dobrý pozor, ako prebieha scénka, pretože z priebehu hry vyplynie ďalší postup. Možno nebudete potrebovať kartičky s kľúčom k riešeniu a keď potom povediete diskusiu, budete musieť nájsť spôsob, ako udržať v diskusii rovnováhu medzi analýzou dynamiky skupiny, procesu jej rozhodovania a nachádzaním súvislostí so skutočnosťou.

Utečenec

Ciele: problémy utečencov, prisťahovalcov a vystažovalcov, spoločenstvo s ľuďmi, ktorí boli vyhodení, predsudky a xenofóbia vo vzťahu k cudzincom

Potrebný čas: 90 minút

Príprava a pomôcky: prehľad dôvodov, ktoré nútia ľudí emigrovať alebo hľadať azyl, kópie úvodu príbehu, tabuľa/flipchart a fixky

Popis a priebeh:

1. Nahlas prečítajte príbeh alebo rozdajte jeho kópie

„Miriam je utečienkyňa, ktorá žije v našom meste. Pred dvomi mesiacmi opustila svoju krajinu, kde žila v strachu o život kvôli svojmu politickému presvedčeniu (náboženstvu, príslušnosti k určitej sociálnej skupine, prenasledovaniu z rasových alebo národnostných dôvodov).“

2. Účastníkov rozdeľte do skupín po 4 – 6 a požiadajte ich, aby napísali krátky novinový článok o tom, ako Miriam opustila svoju krajinu a ako sa jej žije u nás. Pri písaní by sa mali zamyslieť nad nasledujúcimi otázkami:

- Ako sa Miriam žije u nás?
- Akým problémom musí čeliť?
- Akú tu má podporu?(ak ju má)
- Ako sa učí jazyk?
- Môže tu pracovať a ak áno, v akom zamestnaní?
- Myslíte si, že sa jej tu žije ľahko?

- Čo cíti voči nám a z nás?
- Čo všetko musela Miriam spraviť, aby sa dostala do nášho mesta?
- Ako cestovala?
- Odkiaľ získala peniaze?
- Ako prebiehalo administratívne vybavovanie?
- Čo opustila?

3. Potom každá skupina prečíta svoj príbeh, prípadne odpovede na otázky. Vy by ste zatiaľ mali na tabuľu zapísať hlavné body z rozprávania každej skupiny.

Diskusia:

- Myslíte si, že je to spravodlivé?
- Poznáte niekoho, kto prešiel alebo prechádza podobnou skúsenosťou?
- Viete si predstaviť, že by sa niečo podobné stalo Vám?

Obmena: namiesto písania článku do novín môžu účastníci pripraviť scénu o tom, ako Miriam opustila svoju krajinu, alebo ako prišla do nového mesta.

Stretnutie a nedorozumenie

(Použitá odborná literatúra: Pike G., Selby D.: Cvičení a hry pro globální výchovu 1., Portál, Praha, 2000)

Ciele: rozvoj vnímania a chápania odlišností neverbálnej komunikácie rôznych sociokultúrnych skupín, rozvoj citlivosti voči nedorozumeniam plynúcich z komunikácie rôznych sociokultúrnych skupín (rôzne gestá a symboly môžu mať pre rôznych ľudí rôzne významy)

Potrebný čas: 60 minút

Potreby a pomôcky: priestor v miestnosti a tri priľahlé miestnosti, veľké nápisy „Bulharský obchodník“ a „Turecký obchodník“, lepiaca páska, napodobeniny bankoviek rôznych hodnôt pre obchodníkov (celkovo 100 dolárov), pre turistov (celkovo 30 dolárov), karty s informáciami pre turistov (12x), bulharských obchodníkov (6x), pozorovatelia a pomocníci (6x), sada pohľadníc alebo obrázkov, niekoľko suvenírov pre obchodníkov, pohľadnice a suveníry by mali byť označené cenou., veľká mapa juhovýchodnej Európy a plagáty z tejto oblasti pre vytvorenie zodpovedajúcej atmosféry.

Postup a priebeh:

Prvá časť:

1. Rozdeľte triedu na štyri skupiny. Ak je v skupine napríklad 30 účastníkov, je vhodný pomer: turisti – 12 účastníkov, tureckí obchodníci – 6, bulharskí obchodníci – 6, pozorovatelia – 6.
2. Uvedte účastníkov do nasledujúcej scény:
Turisti sú Slováci, ktorým končí kombinovaný pobyt v Turecku a Bulharsku. Sú práve na turecko – bulharských hraniciach a majú poslednú možnosť nakúpiť suveníry od bulharských aj tureckých obchodníkov. Autobus na letisko odchádza o 20 minút.
3. Rozdajte účastníkom popisy ich rolí, ktoré by si mali počas niekoľkých minút preštudovať, prípadne si svoje role vyskúšať a nacvičiť. Pozorovatelia môžu zostať v hlavnej miestnosti,

ostatné skupiny odídu do vedľajších miestností, alebo na miesto, kde ich zostávajúce skupiny neuvidia a nebudú počuť.

4. Pozorovateľom dajte medzitým za úlohu usporiadať hlavnú miestnosť tak, ako to majú vo svojom popise a môžu tiež rozdať „peniaze“ turistom.
5. Do miestnosti vpust'ite najprv obchodníkov, aby mohli zaujať svoje miesta v stánkoch.
6. Potom prived'te do miestnosti turistov, a nech sa snažia využiť svoju poslednú možnosť k nákupu.
7. Po uplynutí dostatočne dlhej doby (15 – 20 minút) prerušte obchodovanie

Druhá časť:

1. Pokračujte spoločnou diskusiou účastníkov o ich zážitkoch. Potom položte nasledujúce otázky najprv bulharským potom tureckým obchodníkom a nakoniec turistom. Členovia ostatných skupín by sa mali v tejto fáze zdržať svojich poznámok alebo zásahov do diskusie.
 - a) Podarilo sa Vám dojednať nejaký dobrý obchod? Ako to viete? Čo sa dialo?
 - b) Cítil ste niekedy, že ste podvádzaný? Ako ste to spoznal? Čo sa dialo?
 - c) Cítili ste, že Vám niekto nerozumel? Čo ste v takej situácii robili?
 - d) S niektorými gestami ste už stretli? Ako ste ich chápali?
 - e) Zdalo sa Vám jednanie s niektorou zo skupín jednoduchšie? Ak áno, prečo?Otázky iba pre obchodníkov:
 - f) Podarilo sa Vám niekedy turistov podviesť? Ak áno, ako?
2. Nakoniec dajte príležitosť pozorovateľom, aby sa s ostatnými podelili o svoje pozorovania a dojmy.
3. Potom vysvetlite rozdielny systém gest – pohyby hlavou.

Popis rolí:

Informačné karty

Turisti

Ste slovenskí turisti, ktorým končí kombinovaný pobyt v Turecku a Bulharsku. Ste práve na turecko – bulharských hraniciach a máte poslednú možnosť nakúpiť suveníry od bulharských aj tureckých obchodníkov. Za peniaze, ktoré Vám ostali, chcete čo najvýhodnejšie nakúpiť niekoľko pohľadníc a suvenírov, Viete, že môžete cenu zjednávať, a preto by ste sa mali s ostatnými turistami dohodnúť na taktike, skôr než sa vydáte na trhovisko. Neviete ani po bulharsky ani po turecky a budete sa musieť dojednávať posunkami. Pre „áno“ používajte prikyvovanie hlavou. Krútenie hlavou používajte na vyjadrenie „nie“, tak ako to je v Slovenskej republike obvyklé.

Tureckí obchodníci

Predávajú suveníry a pohľadnice turistom. Vaším cieľom je získať čo najviac peňazí a nikdy nepredať tovar lacnejšie, než ste ho sami získali – čo predstavuje polovicu z ceny, za ktorú tovar na začiatku predávajú. Vaši zákazníci budú chcieť zjednávať cenu. Nehovoria vašou rečou a Vy nepoznáte žiadnu z rečí, ktorou hovoria oni. Budete sa musieť dojednávať posunkami. Vo Vašej krajine je posunkom pre

„áno“ sklonenie nosu a brady a narovnanie do pôvodnej polohy. Pohyb sa urobí raz, neopakuje sa. „Nie“ vyjadruje pohyb nosom a bradou nahor a návrat do pôvodnej polohy. Pohyb sa taktiež neopakuje. V čase, ktorý máte k dispozícii, si tieto posunky nacvičte. Môžete spolupracovať s pomocníkmi zo skupiny pozorovateľov, nesmiete ich však zapájať do vyjednávania.

Bulharskí obchodníci

Predávate suveníry a pohľadnice turistom. Vaším cieľom je získať čo najviac peňazí a nikdy nepredať tovar lacnejšie, než ste ho sami získali – čo predstavuje polovicu z ceny, za ktorú tovar na začiatku predávate. Vaši zákazníci budú chcieť zjednávať cenu. Nehovoria vašou rečou a Vy nepoznáte žiadnu z rečí, ktorou hovoria oni. Budete sa musieť dojednávať posunkami. Vo Vašej kultúre je posunkom pre „áno“ je prevažovanie hlavy z jednej strany na druhú (akoby ste sa chceli dotknúť uchom ramena). „Nie“ vyjadruje pohyb nosom a bradou nahor a návrat do pôvodnej polohy. Pohyb sa prevedie raz a neopakuje sa. V čase, ktorý máte k dispozícii, si tieto posunky nacvičte. Môžete spolupracovať s pomocníkmi zo skupiny pozorovateľov, nesmiete ich však zapájať do vyjednávania.

Pozorovatelia a pomocníci

Vašou prvou úlohou je pripraviť miestnosť. Pripravte šesť stánkov na jednej strane miestnosti pre bulharských obchodníkov a šesť stánkov na druhej strane miestnosti pre tureckých obchodníkov. Do každého stánku pripravte balíček pohľadníc a kôpku suvenírov, každý stánok vybavte peniazmi v hodnote sto dolárov. Každému turistovi dajte peniaze v hodnote 30 dolárov. Keď začne obchodovanie, pozorujte dianie, všímajte si, ako sa ponúka a ako sú ponuky prijímané alebo odmietané. Všímajte si nedorozumení, ktoré vzniknú. Všímajte si, kto uzatvára výhodnejšie obchody. Nehovorte a ani sa nezúčastňujte zjednávania, môžete však pomáhať obchodníkom iným spôsobom, ak Vás o to požiadajú.

Hra na etnológa

Cieľ: Uvedomiť si, ako môže byť naše vnímanie obrazovej informácie ovplyvnené predsudkami a stereotypami, ktorých si nie sme vedomí.

Veľkosť skupiny: Tri, ak je možné rovnako početné skupiny, ktoré sa vzájomne nerušia a neovplyvňujú.

Čas: 30 minút

Potreby a pomôcky: fotografie rodiny s popisom pre každého člena skupiny, papier, ceruzky/perá, formuláre etnologickej správy.

Postup:

1. Rozdeľte účastníkov do troch skupín, ktoré budú samostatne pracovať v rôznych častiach učebne tak, aby sa čo najmenej vyrušovali. Ide o to, aby účastníci neodhalili fakt, že všetci pracujú s totožnou fotografiou.
2. Rozdajte všetkým fotografie rodiny Jaroslava Heráka, každej skupine však s iným popisom.
3. Povedzte účastníkom, že cieľom ich práce je na základe informácií z fotografie a vlastných znalostí napísať imaginárnu stručnú správu z etnologickeho výskumu.

4. Dajte účastníkom asi 15 minút na vypracovanie správy
5. Po odobratí kópie fotografie hovorca každej skupiny prezentuje výsledky svojej správy. Hlavné informácie čítaných správ zapisujte na tabuli.
6. Naveďte účastníkov k tomu, aby sa vyjadrili k rozdielom v správach jednotlivých skupín.
7. Prezradte pointu: fotografie boli pre všetky skupiny totožné, autentický popis je popis č. 3 – jedná sa o fotografiu rómskej osady v Luhačoviciach z roku 1943.

Záver:

- na skutočnosť často nazeráme často cez sprostredkované, neautentické informácie, ktoré sme neoverili vlastnou skúsenosťou. Cieľom hry bolo odhaliť, ako táto predpojatosť ovplyvňuje vnímanie fotografie a ako ju vďaka skôr sformovaným predstavám o jednotlivých etnických skupinách môžeme dezinterpretovať.

Diskusia:

- Ako dopadlo hodnotenie rómskej osady?
- Líšili sa popisy jednotlivých skupín od toho, čo „skutočne vidíte“?
- Ovplyvnili Vaše správy domnienky, tušenia, stereotypy, predsudky?
- Čo ovplyvnilo vnímanie mexickej, sicílskej a rómskej kultúry?

Etnologický výskum:

1. Dedina San Saba na Sicílii v roku 1959

2. Mexická dedina v Puberto Vallarta v roku 1972

3. Rómska osada v Luhačovicích v roku 1943

Správa z etnologického výskumu:

1. Ako vyzerajú zobrazení ľudia?

2. Čo títo ľudia robia a čím sa živia?

3. Ako vyzerajú ich obydlia?

4. Koľko početná je ich rodina a ako fungujú príbuzenské vzťahy?

5. Na akej úrovni sú ich hygienické a stravovacie návyky?

6. Aké je náboženstvo týchto ľudí?

Svetielka

Téma: Účastníci prežijú krátky príbeh života s ťaby anonymné svetelné bodky, pričom časť z nich sa vizuálne odlišuje od ostatných členov skupiny.

Cieľ: Sprostredkovať účastníkom individuálny zážitok z anonymnej skupiny, v ktorej sa časť účastníkov vizuálne odlišuje od väčšiny. Dosiahnuť, aby sa účastníci zamysleli nad tým, akým spôsobom reagujú na odlišné prvky vo väčšinovom systéme. Jedná sa o evokačnú hru, na ktorú by malo nadväzovať hlbšie rozoberanie problematiky.

Potrebný čas: 45 minút

Veľkosť skupiny: 10 – 20 osôb

Potreby a pomôcky: pointer (laserový zameriavač), podľa počtu účastníkov, relaxačná hudba, priložený text pre lektora, sviečka.

Postup:

1. Táto aktivita pôvodne vznikla ako hra pre rozvoj skupinovej dynamiky, vzťahov v skupine apod. Ak však do nej vnesieme prvok vizuálnej odlišnosti časti skupiny od ostatných, je ju možno veľmi dobre použiť ako evokačnú aktivitu na tému: ako väčšinová spoločnosť vníma menšiny.
2. Pred samotným zahájením aktivity je nutné si pripraviť text, ktorý budeme v priebehu hry predčítavať. Jedná sa o jednotlivé charakteristiky vývojových etáp ľudského života (príloha)
3. V úvode poprosíme účastníkov, aby si pohodlne ľahli na zem v strede miestnosti (je dobré ich predtým upozorniť, že na zemi zotrávajú cca. 30 minút. A aby si pod seba dali napríklad aspoň sveter.). Na viditeľné miesto umiestnime horiacu sviečku. Povieme účastníkom, aby si zavreli oči a že od tejto chvíle nesmú rozprávať.
4. Oznámime účastníkom, že ich prevedieme krátkym kolobehom života, ktorý sa odohrá na strope miestnosti a to s ťaby predmety, ktoré o chvíľu dostanú do rúk. (nehovoríme, čo konkrétne dostanú). Zatemnime miestnosť a začneme náhodne (alebo podľa cieľa zámerne) rozdávať pointery (lasery), z ktorých je časť vizuálne odlišných (odlišnosť je daná výrobcom, počet odlišných laserov závisí od počtu účastníkov). Poprosíme účastníkov, aby si predmet obchytali, ale oživil ho a otvorili oči až s prvými tónmi relaxačnej hudby.
5. Pustíme hudbu a účastníci rozsvetia svoje svetielka. Začneme predčítať charakteristiky jednotlivých období. Je vhodné si do jednotlivých fázy života pridať rôzne zadania tak, aby sa účastníci zachovali určitým spôsobom, ktorý chceme sledovať. (napríklad „vytvorte skupiny, dvojice...“). Jedno obdobie života (detstvo dospelosť, staroba) trvá cca 10 minút. Na záver účastníkom zadáme, aby „odišli zomrieť“ do sviečky. Týmto hra končí.

Poznámky: Je nevyhnutné, aby lektor po celú dobu aktivity sledoval, čo sa odohráva na strope (poprípade, aby si robil poznámky. Ak je to možné, volíme miestnosť s členitým stropom (žiarovky, neštvorcový tvar miestnosti...))

Diskusia:

- Páčila sa vám aktivita?
- Bolo pre vás príjemné byť svetielkom?

- Ako prebiehal začiatok vášho života?
- Ako ste sa „rozkukávali“?
- Vytvárali ste si hneď nejaké pravidlá pre skupinu?
- Každá skupina má svoje pravidla, ktorým sa jedinec musí prispôbiť, alebo odísť zo skupiny, alebo ho skupina neprijme. Kto z vás mal tendenciu vytvárať nové pravidlá?
- Kto mal tendenciu odísť?
- Kto mal tendenciu prispôbiť sa?
- Ako sa chovali tí čo boli vizuálne odlišní?
- Združovali sa medzi sebou?
- Snažili sa začleniť do väčšinovej spoločnosti?
- Ako ste sa cítili?
- Ako o nich uvažovali ostatní?
- Vznikali nové spoločenstva?
- Mali ste tendenciu hľadať si stáleho partnera?
- Hľadali ste si úkryt?
- Pripadali ste si sám?
- Zvolili ste si nejakú stratégiu, ako k sebe niekoho prilákať?
- Darilo sa vám vyjadriť ľúbosť/nelúbosť?
- Do akej miery pre vás osobne bola odlišnosť niektorých svetielok dôležitá, smerodajná pre vytváranie dvojíc, skupín?
- Máte podobné skúsenosti z každodenného života? Z vášho okolia? Aké?
- Zhodujú sa nejakým spôsobom s tým, ako ste sa správali ako svetielko na strope? Akým?

Poznámky:

Hra umožňuje veľmi silný estetický a emocionálny zážitok. Pretože sa jedná viac menej o relaxačnú aktivitu zameranú na individuálny zážitok, je vhodné ju uvádzať po úvodnom upokojení sa. Po skončení aktivity je vhodné dopriať účastníkom určitú dobu na rozmýšľanie, ako aktivitu prežívali a až potom sa pýtať na ich pocity.

Variant: na plátno nakresliť miestnosti, krajinu a podobne a nechať svetielka prechádzať „žiť“ v tomto reálnejšom prostredí.

Schematický text pre aktivitu:

Detstvo

Narodenie a vek batolaťa: všetko je nové, nepoznané, snaha o orientáciu v okolitom svete, medzi jednotlivcami, ale dieťa má len chvíľkový záujem o ostatné osoby okolo.

Predškolský vek: vzťahy k deťom svojho veku – hra, spolupráca ale aj súťaživosť. Hra je najdôležitejšou aktivitou dieťaťa.

Školský vek: narastá schopnosť sebakontroly, uvedomovania si svojho postavenia v kolektíve, rozdelenie rolí muž – žena, dieťa sa učí voliť medzi hrou s ostatnými a povinnosťami.

Dospievanie

Menia sa fyzické proporcie jednotlivca, vizuálne odlišnosti medzi chlapcami a dievčatami, nadväzovanie vzťahov s vrstovníkmi, identifikácia s vlastnou skupinou, pravidlá skupiny, prvé zamilovanie, hľadanie partnera, stretávanie sa so staršou generáciou, obdobie vzdoru, utváranie vlastnej identity, voľba povolania, vrchol fyzickej aktivity.

Dospelosť

Pracovné povinnosti oproti tráveniu voľného času, hľadanie a výber životného partnera, manželstvo, rodina, deti, uvedomovanie si vlastnej sociálnej role, postavenie v spoločnosti, rešpektovanie pravidiel, zodpovednosť za rodinu, bilancovanie života doposiaľ, prehodnocovanie, odchod detí od rodiny, prázdne hniezdo, osamotenie manželov.

Staroba

Zhoršuje sa fyzická kondícia, aktivita. Odchod zo zamestnania, nárast voľného času, pasivita, smrť partnera, orientácia na najbližšie okolie, na seba, spätné videnie svojho života, zmierenie sa so smrťou. Smrť.

Človek zo sáčku

Téma: Tvorivá aktivita zameraná na pochopenie rozdielneho vnímania ľudskej bytosti rôznymi kultúrnymi skupinami.

Potrebný čas: 45 minút

Veľkosť skupiny: 12 a viac

Potreby a pomôcky: Sáčok plný prekvapení (pre každú skupinu troch až štyroch účastníkov), ktorý môže obsahovať: dve fixky rôznych farieb, lepiacu pásku, kúsok povrazu – špagátu, niekoľko kúskov farebnej vlny, plastelínu alebo inú modelovaciu hmotu, tri, dva balóny, lepidlo, dva papierové poháriky, farebné papiere, nožnice, zvyšky látok, gombíky, kamienky, a ďalšie rôzne prírodniny. Veľký formát baliaceho papiera.

Ciele: zoznámenie sa, prijatie a pochopenie kultúrne podmieneného vnímania, rôznych uhlov pohľadu, rozvoj tvorivosti, vnímania.

Postup:

1. Rozdajte do skupín sáčok plný prekvapení a baliaci papier.
2. Povedzte účastníkom, že majú za úlohu vytvoriť ľudskú bytosť, a to za pomoci vecí zo sáčku. Zobrazenie môže byť realistické alebo abstraktné.
3. Vysvetlite účastníkom, že zobrazenie by malo vystihnúť viac než len fyzickú podobu človeka.
4. Pre dokončenie tvorivej časti úlohy nechajte jednotlivé skupiny prezentovať vlastné výtvyry a poskytnúť vysvetlenie.
5. Potom pokračujte diskusiou o rozdieloch a spoločných rysoch jednotlivých výtvoroch. Postrehy môžeme poprípade zaznamenávať

Paradajková hra

(www.tcd.ie)

Cieľ: Aktivita zameraná na uvedomenie si, že všetci sme si v základe podobní, a každá osobnosť sa od druhej líši vo viacerých charakteristikách, vlastnostiach.

Potreby a pomôcky: Paradajky, pre každého účastníka jedna, vrečko pre paradajky, papier a písacie potreby.

Postup:

1. Lektor dá každému členovi skupiny jednu paradajku. Prosíme účastníkov aktivity, aby si každý svoju paradajku preskúmal. Môžu sa jej dotýkať, ovoniavať ju, sledovať jej veľkosť, charakteristické znaky, rôzne výrastky a iné zvláštnosti.
2. Zozbierame všetky paradajky a dáme ich jedného vrečka, tašky. Premiešame ich a potom ich rozsypeme po zemi. Všetkých účastníkov porosíme, aby si každý našiel tú svoju paradajku, ktorú dostal predtým.

Diskusia:

- Boli ste schopní nájsť tú svoju paradajku? Bolo to ťažké?
 - S akými problémami ste sa pri hľadaní stretli?
 - Sú všetky paradajky rozdielne?
 - Podobajú sa niečím?
 - Sú paradajky svojim spôsobom ako my?
3. V skupinách účastníci diskutujú na tému:
- Čím sa odlišujete navzájom Vaším zovňajškom?
 - Ste ako paradajky, rovnakí vo vnútri?
 - Čo máte spoločné, čo Vás spája na základe Vášho vnútra?

Diskusia:

- Na čo ste hrdí, čo vás odlišuje od iných? (fyzické danosti, zručnosti, talent, osobnostné charakteristiky..)
- Každý z účastníkov napíše na papier 5 viet, ktoré budú začínať: Som na seba hrdý, keď....
- Prezentácia pred skupinou.

5. VÝCHOVA K ĽUDSKÝM PRÁVAM

„Článok 1. Všetci ľudia sa rodia slobodní a sebe rovní, čo sa týka ich dôstojnosti a práv. Sú obdarení rozumom a majú navzájom jednať v bratskom duchu.“ (Všeobecná deklarácia ľudských práv)

5. 1 Ľudské práva

Ľudské práva sú založené na dôstojnosti a humánných hodnotách človeka. Ľudské práva sú súhrnom práv a slobôd, ktoré sú prisudzované každej ľudskej bytosti. V minulosti boli tieto práva priznávané iba vládcom a šľachte, zatiaľ, čo obyčajným ľuďom len v malej miere prípadne boli celkom upierané. Definícia ľudských práv sa v súčasnosti mimoriadne rozšírila a obsahuje popri tradičnej ľudsko-právnej agende oblasti ako ochrana práv žien, detí, práva zdravotne postihnutých, pacientov, právo na zdravé životné prostredie, spotrebiteľské práva, práva národnostných a názorových menšín atď. Svoje práva sa snažia ochraňovať predstavitelia rôznych stavovských a profesijných organizácií.

Ľudské práva vymedzujú postavenie človeka v spoločnosti a bez nich by človek nemohol žiť dôstojne ako plnohodnotná ľudská bytosť.¹⁹ Pojem ľudské práva sa používa na označenie kategórie práv a slobôd jednotlivca, ktoré sú ako jeho základné práva zakotvené v ústavných normách jednotlivých štátov.²⁰ Ľudské práva sú oprávnenia priznané jednotlivcovi, ktoré mu umožňujú využívať svoje schopnosti, inteligenciu, talent a znalosti na uspokojenie duchovných a iných túžob a cieľov. Ľudské práva sú práva, ktoré nadobúdame prirodzeným spôsobom pri narodení. Pretože sme príslušníkmi ľudského rodu. Pomáhajú nám vymedziť a bližšie definovať priestor, v ktorom žijeme, určujú kvalitu nášho života i úroveň ľudského spoločenstva. Sú univerzálne, to znamená, že patria všetkým ľudským bytostiam bez ohľadu na akékoľvek odlišnosti, ako sú rasa, farba pleti, pohlavie, jazyk, náboženstvo, politické a iné presvedčenie, pôvod, majetok, rodové alebo iné postavenie. Sú nedeliteľné a vzájomne závislé, to znamená, že tvoria sústavu, z ktorej sa nedá vyňať skupina práv bez narušenia jej základov a vnútornej rovnováhy. Sú neodňateľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné.²¹ Nie sú darom štátu občanovi. Občan má právo, ba musí od štátu požadovať zabezpečenie ich ochrany a nerušeného využívania. Ich najlepším vyjadrením sú medzinárodné nástroje, napríklad Všeobecná deklarácia ľudských práv, Dohovor o právach dieťaťa, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, Medzinárodný pakt o ekonomických, kultúrnych a sociálnych právach.

5. 2 Medzinárodné nástroje

Zahrňujú všetky texty, do ktorých sú začlenené medzinárodné normy pre ľudské práva. Niektoré z týchto textov majú podobu dohôd, ktoré sú právne záväzné pre štáty – zmluvné strany dohody. Tieto

dohody sa nazývajú konvencie. Deklarácia tzv. Všeobecná deklarácia ľudských práv bola prijatá rezolúciou Valného zhromaždenia OSN 10. 12. 1948. Táto deklarácie nie je právne záväzným dokumentom, avšak odborníci na medzinárodné právo vedú diskusie o tom, do akej miery sú určité ustanovenia právne záväzné pre všetky štáty. V každom prípade sa deklarácia stala prelomovým medzinárodným dokumentom podporného, zjednocujúceho charakteru na poli ľudských práv a základných slobôd.

5. 3 Kategorizácia ľudských práv

Existujú rôzne delenia ľudských práv do rôznych skupín podľa mnohých kritérií. Z historického hľadiska hovoríme o troch generáciách ľudských práv:

- prvú generáciu tvoria občianske a politické práva

(napr. právo na život, na slobodu a osobnú bezpečnosť, na rovnosť pred zákonom, na ochranu mena, právo na slobodu pohybu a pobytu, na slobodu myslenia, svedomia a vierovyznania, právo na slobodu prejavu, na informácie, volebné právo, právo na referendum atď.)

- druhou generáciou sú sociálne práva - vrátane hospodárskych a kultúrnych

(napr. právo na prácu a na spravodlivú odmenu za prácu, na zákonné vymedzenie pracovného času, na odpočinok, právo na štrajk, právo na vzdelanie, na slobodu vedeckého výskumu a tvorivosti atď.)

- tretiu generáciu predstavujú tzv. práva solidarity

(t.j. práva, ktoré si vyžadujú súčinnosť všetkých a zavádzajú do nových oblastí ľudský rozmer, zvláštnym prípadom práv solidarity sú kolektívne práva takých skupín ako napr. domorodci, národy, národnostné, etnické, náboženské a kultúrne menšiny - sú to napr. právo na rozvoj, právo na mier, právo na odlišnosť v jazyku, vo farbe pleti, v kultúre správania). Pomerne veľká skupina teoretikov delí ľudské práva na:

- základné a odvodené.

Za základné práva sa považujú práva obsiahnuté v prvej generácii ľudských práv, do druhej kategórie patria všetky ostatné t.j. hospodárske, sociálne a kultúrne.

V medzinárodných dokumentoch sú zakotvené ľudské práva, ktoré sa môžu deliť podľa rôznych kritérií:

- podľa obsahu na práva alebo slobody
- podľa charakteru na občianske, politické, hospodárske, kultúrne a sociálne

- podľa toho, či tieto práva uplatňuje jednotlivec samostatne alebo spoločne s inými alebo skupina osôb, delia sa na individuálne a kolektívne

Súčasný chápanie ľudských práv predpokladá, že minimálny štandard ľudských práv a slobôd je zakotvený v ústave štátu a doplnený sústavou vnútroštátnych inštitúcií, ktoré zabezpečujú ochranu. Minimálny štandard ľudských práv obsahuje také práva, ktoré musia byť uplatnené za každej situácie, vrátane nepokojov, násillia, napätia a verejného ohrozenia, a ktoré nemôžu byť zrušené za žiadnych okolností. Medzi tieto práva patrí napr. právo dieťaťa na ochranu, právo chorých a ranených na lekársku pomoc, právo lekárov a kňazov na plnenie si svojich povinností.

Minimálny medzinárodný štandard tvorí systém základných ľudských práv a slobôd, ktoré sú obsiahnuté v univerzálnych medzinárodných dokumentoch a v medzinárodných dohovorocho o ľudských právach regionálneho charakteru. Tieto sú rozhodujúce pre stanovenie minimálneho štandardu ľudských práv a slobôd a pre určenie rozsahu medzinárodných záväzkov jednotlivých štátov.

5. 4 Výchova k ľudským právam

Nie je to predmet ako taký. Je to skôr druh pochopenia vecí a javov okolo seba cez spoznanie vlastných práv a uvedomenie si s tým spätých povinností. Mohli by sa stať súčasťou každého predmetu a postupne súčasťou atmosféry školy, spoločnosti, štátu. Hlavným cieľom výchovy a vyučovania ľudských práv je, aby žiaci a spoločnosť, poznala, chápala, dodržiavala, presadzovala a ochraňovala ľudské práva. Výchova k ľudským právam pomáha mladým ľuďom pochopiť a zvládnuť ich úlohu aktívneho občana v demokracii. Výchova by mala pomáhať rozvíjať, vytvárať aj hodnoty a zručnosti osobnostné (sebapoznávanie, sebauvedomovanie) a spoločenské (interaktívne zručnosti, zručnosti riešiť konflikty a problémy). Výsledkom takto orientovanej výchovy je slušné a spravodlivé prostredie, v ktorom ľudské práva sú samozrejmosťou a sú prítomné v každej vyučovacej metóde, v každom vzťahu. Výchova k ľudským právam je výchova o ale aj k ochrane ľudských práv. Vedie k momentu, v ktorom pochopíme, čo sú ľudské práva a pocítime, že ľudské práva si treba vážiť a brániť ich.

Niektoré výskumy ukázali, že niektorí študenti posledných ročníkov základných škôl a študenti stredných škôl niekedy trpia niečím ako nedostatok sebadôvery, ktorý limituje ich schopnosť chodiť do spoločnosti, socializovať sa s ostatnými. Je ťažké starať sa o práva niekoho iného, ak neakceptuje mať akékoľvek svoje práva.

5. 5 Ciele vyučovania ľudských práv

Vedomosti: vysvetliť základné pojmy súvisiace s ľudskými právami, poznať medzinárodné organizácie zaoberajúce sa problematikou ľudských práv, poznať najdôležitejšie medzinárodné dokumenty, vysvetliť hlavné kategórie ľudských práv.

Zručnosti: zdokonalenie schopnosti počúvať, vyjadrovať sa a obhajovať názory, rozpoznať rôzne spôsoby nespravodlivosti, nerovnosti, diskriminácie, predsudkov, rešpektovať názory iných ľudí, riešiť konflikty nenásilnou formou, rozhodovať sa a preberať zodpovednosť za svoje rozhodnutia, schopnosť spolupracovať, schopnosť komunikácie.

Postoje: presvedčenie o rovnosti všetkých ľudí, odmietanie egoizmu, diskrimináciu a sociálnu nespravodlivosť, rešpektovať právo a zákony, rešpektovať rozdiely medzi ľuďmi a národmi, ceniť najvyššie ľudské hodnoty – lásku, mier, zdravie, pomoc a porozumenie, slobodu, uvedomiť si potrebu spolupráce oproti súťaživosti a ochotu obhajovať ľudské práva vo svojom okolí, uvedomenie si zodpovednosti za svoje činy.

5. 6 Zásady vo výchove k ľudským právam

„Môžeš priviesť koňa k vode, ale neprinútiš ho, aby sa napil.“ (ľudová múdrosť)

1. zapájať do procesu tvorby všetky danosti, zmysly, oči, uši, sluch, reč a intelekt.
2. spolupráca učiteľa a žiaka založená na pochopení, zvnútornení.
3. dosiahnutie spoločného cieľa, ktorý je podstatne dôležitejší ako akýkoľvek osobný cieľ.
4. umenie vypočuť si partnera.
5. schopnosť vcítenia sa do toho, čo nám partner chce povedať.
6. napomôcť dieťaťu v tom, aby rástlo, rozvíjalo sa, učilo a seberealizovalo sa, avšak dieťa si má voliť z mnohých možností svoj rozvoj.
7. byť pravdivý, otvorený a empatický k žiakom a študentom, a tým podporovať ich snahu pokračovať v procese učenia.
8. učiteľ má a môže byť citlivý, pravdivý, pripravený k spolupráci a schopný mnohostranných vzťahov, jeho cieľom by malo byť pomôcť žiakovi vybudovať si pozitívnu koncepciu seba samého.
9. pri vysvetľovaní práva nesmú chýbať povinnosti s ním späté.
10. výber učebných metód by mal byť podriadený žiakovi, učiteľ by nemal dominovať, ale pomáhať žiakom svojim neautoritatívnym a kompetentným vedením z hodiny získať čo najviac.
11. snažte sa podporovať skupinovú prácu, pomáha to rozvíjať kooperáciu.
12. priestor v triede by mal tiež odrážať demokratické hodnoty, napr. sedenie v kruhu.
13. dbajte na to, aby ste hovorili rovnako o úspechoch, ktoré sa dosiahli v oblasti ľudských práv ako aj o samotnom porušovaní ľudských práv.

14. nebojte sa podporiť žiakov, aby sa zamysleli nad situáciou vo vlastnej krajine, vyhnite sa tak napr. xenofobickému alebo rasistickému chápaniu ľudských práv.
15. pomôžte žiakom naučiť sa myslieť pozitívne, hľadať to, čo máme spoločné, rovnaké a nie to, čo nás rozdeľuje.
16. aktualizujte obsah učiva so životom (analógia učiva s udalosťami, ktoré sa stali v škole, exkurzie do ustanovizní a inštitúcií, besedy, realizácia okrúhlych stolov v škole..).
17. prepájajte teoretické východiská s praktickým riešením.
18. zadávajte zrozumiteľné úlohy.
19. dbajte na pozitívne hodnotenie.
20. rešpektujte názor žiaka.
21. rešpektujte právo na súkromie.
22. dodržujte zásadu názornosti a sústavnosti.

5. 7 Metódy a formy práce vo výchove k ľudským právam

„Ľudské práva nie je možné učiť spôsobom, ktorý je vlastne proti nim.“

Metódy a formy práce so žiakmi treba orientovať na žiakov, na rešpektovanie ich individuality, na ich aktívnu účasť vo výchovno–vzdelávacom procese. Porozumieť ľudským právam sa dá najlepšie prostredníctvom vlastného zážitku.

Tieto techniky sa ukázali byť obzvlášť vhodné pre výchovu k ľudským právam, pretože povzbudzujú kritické myslenie, poznávacie a citové učenie, rešpektujú názorové a zážitkové rozdiely, a aktivujú všetkých účastníkov v učení.

Brainstorming

Táto technika je používaná pri hľadaní riešenia teoretických aj praktických problémov. Vyžaduje si analýzu problému, aby riešenie bolo efektívne. Táto technika nových myšlienok povzbudí vysoký stupeň účasti, a vedie čo k najväčšej tvorivosti.

Nasleduje uvedenie problému, všetky myšlienky sa zaznamenávajú na tabuľu alebo rastrový papier. Vysvetlenia nie sú požadované a návrhy nie sú posudzované. Učiteľ potom kategorizuje a analyzuje odpovede, pričom niektoré sa kombinujú. Nakoniec skupina podá odporúčenia a dohodne sa na riešení problému.

1. Rozhodnite sa, na akú tému chcete použiť túto metódu práce.
2. Sformulujte otázku a napíšte ju na viditeľné miesto.
3. Zapojte študentov a požiadať ich sa zapojili svojimi nápadi.
4. Zapisujte každý podnet, Často krát tie najviac čudne znejúce návrhy sú tými najužitočnejšími a najzaujímavejšími.
5. Proces zastavte v okamihu, keď sa búrka nápadov vyčerpá.
6. Potom rozoberte jednotlivé nápady a vedte diskusiu smerom k ich komentovaniu.

Výtvarný prejav

Využíva sa na zosobnenie abstrakcií, umocňuje citové a duchovné odpovede na tému ľudských práv. Rozvíja pozorovacie schopnosti, schopnosť spolupráce, predstavivosť, citlivosť k iným. Práce môžu byť vystavované.

Diskusia (interview, beseda)

Vzájomné oboznamovanie sa so svojimi postojmi k otázkam ľudských práv. Pri diskusii sa študenti učia pracovať s faktami a analyzovať ich. Jej prostredníctvom rozvíjame zručnosti v oblasti aktívneho počúvania, učíme žiakov kultúre prejavu a vzájomnej komunikácie a rešpektovaniu práva ostatných. Existuje mnoho techník pre stimulujúcu významnú diskusiu, v pároch, v skupinách alebo v rámci celého kolektívu. Je dôležité vytvoriť prostredie plné dôvery a rešpektu, aby študenti vytvárali svoje vlastné „pravidlá diskusie“.

Pýtajte sa študentov, či chcú, aby sa v ich kolektíve vytvorila atmosféra bezpečia, či chcú aby sa ich trieda stala miestom, kde sa budú cítiť dostatočne slobodní na to, aby otvorene prejavovali svoje názory. Pýtajte sa ich, či sa vedia zhodnúť na pravidlách hovorenia a počúvania. Vedzte ich tomu, aby sami vytvorili pravidlá diskusie, ktoré budú záväzné pre všetkých a zapíšte ich na viditeľné miesto. (Budeme počúvať hovoriaceho, ak chceme hovoriť prihlásime sa, neprerušujeme hovoriaceho, nekritizujeme osobu ale môžeme názor, ktorý osoba prezentovala, nebudeme smiať, dáme šancu všetkým.....). Dohodnite sa spoločne na následkoch porušovania pravidiel diskusie prijatým konsenzusom celou skupinou, kolektívom.

Výlety/ návštevy zainteresovaných inštitúcií

Študenti majú prospech z rozšírenia školy do spoločnosti. (Trestné orgány, väzenie, rozpočtové organizácie....). Účel návštevy by mal byť vysvetlený vopred. Mali by dostať vopred jasné inštrukcie a zaznamenávať si poznámky potrebné pre ďalšiu diskusiu, alebo samostatnú prácu.

Kladenie otázok

Je dôležitý výber typu otázok, ktoré v rámci diskusie pri aktivitách kladieme žiakom. Nemali by sme svojimi otázkami kontrolovať ich sústredenosť, ale naopak dôležité je povzbudenie k účasti a analýze. Napríklad: „Čo očakávam od tejto diskusie? Odpovede typu áno – nie, alebo otvorené zaujímavé rozhovory?“ „Čo by ste urobili, ak...?“ „Čo si pomyslíte, ak...?“ „Ako by ste mohli vyriešiť takýto problém?“ „To je zaujímavé a čo sa stalo potom?“ „Čo si myslíte o..?“ „Ako to vnímate?“ „Prečo si to myslíte?“ „Chápem správne, že si myslíte...?“ „Súhlasí väčšina z nás s tým, že...?“

Hranie rolí – roleplay

Je to malé divadelné predstavenie, improvizácia. Dávame študentom možnosť vyskúšať si také životné situácie, ktorých riešenie im môže spôsobovať problémy. Pomáha lepšie pochopiť konkrétne udalosti a stimuluje ich empatické zručnosti. Je to skúška zažiť svoje aj iných ľudí reakcie na nečisto. Prostredníctvom hrania rolí umožňujeme študentom zistiť, ako sa cíti osoba v konkrétnej situácii porušovania ľudských práv. Hranie rolí musí byť dôsledne pripravené a naplánované. Ciele

aktivity a spôsob prevedenia musí byť jasný aj učiteľovi aj žiakom. Je to výborná metóda ako sa o sebe, ale aj o iných dozvedieť viac.

Práca v skupine

Umožňuje viac sa zapojiť do procesu, rýchlejší a efektívnejší zdroj väčšieho množstva nápadov. Práca v dvojici vedie k aktívnemu zapojeniu sa jednotlivca k riešeniu problému, a následne vedie efektívnejšej diskusii v rámci väčšej skupiny. Rozdeľovanie do skupín predpokladá zamyslenie sa nad tým, či chceme študentov rozdeľovať podľa ich schopností, či chceme rozdeľovať podľa pohlavia, alebo spájame priateľov, alebo použijeme náhodný výber. (podľa dátumu narodenia, prvého písmena mena...). Každá skupina by mala mať vedúceho a zapisovateľa, ktorých by mala voliť skupina. Mali by pracovať v podmienkach, ktoré zabezpečia účel skupinovej práce. Mali by na seba navzájom vidieť. Každá skupina by mala vedieť koľko času majú na riešenie danej úlohy.

Rola učiteľa: Buďte mimo, ale v dostupnej vzdialenosti. Nerušte ich prácu. (Iba ak zistíte, že skupina zle porozumela zadaniu úlohy. Rozdeľujte svoju pomoc a pozornosť rovnomerne.

Projekty v škole

Táto metóda predstavuje formu samostatnej práce, výskumy na určitú tému, na ktorých pracujú študenti časovo obmedzenú dobu. Výstupom z projektu sú študentmi spracované závery. Táto metóda pomáha študentom nájsť prirodzené vzťahy medzi jednotlivými školskými predmetmi a okolitým svetom, umožňuje študentom vyskúšať si organizovanie spoločnej práce, naučia sa plánovať si čas a dodržiavať stanovený plán, prevziať viac zodpovednosti za svoje učenie za pomoci učiteľa, poskytuje možnosť stretnúť sa s ľuďmi mimo školy, posilňuje zručnosti dôležité pri prezentácii a obhajobe svojich postrehov a názorov na verejnosti.

Bzučiaca trieda

Táto metóda mení dynamiku triedy. Napríklad po dlhom výklade učiteľa poskytuje možnosť rozprávať sa vo dvojici alebo trojici. Povedzte študentom, že majú napríklad 5 minút, aby reagovali na to, o čom sa práve hovorilo, alebo čo videli. Môžu povedať ako sa cítia, čo si myslia, alebo sa spýtať iných na to, čomu nerozumeli. Po stanovenej lehote môžeme vyzvať niekoľkých študentov, aby sa podelili o svoje názory alebo otázky s celou triedou.

Obrázky a fotografie

Ukážte tie isté fotografie a obrázky tým istým ľuďom, v podstate videli všetci to isté, v skutočnosti je to tak, že ak sa ich opýtate čo videli, dostanete pravdepodobne rôzne odpovede. Interpretácia je u každého má individuálny charakter. Týmto spôsobom môžeme študentom ukázať, že tú istú vec vidia rôzni ľudia rôzne.

5. 8 Aktivity zamerané na rozvoj výchovy k ľudským právam

Významná úloha.....!

Cieľ: zistiť, že dokumenty o ľudských právach vychádzajú zo základných ľudských potrieb spoločných pre všetkých ľudí. Práva vychádzajú z podobných potrieb rôznych ľudí.

Potreby a pomôcky: Zhrnutie Dohovoru o právach dieťaťa, veľký baliaci papier, písacie potreby

Potrebný čas: 45 minút

Postup:

1. Rozdeľte účastníkov do dvoch skupín.
2. Požiadame účastníkov, aby si predstavili, že sú deti a že ich OSN požiadala, aby vytvorili zoznam vecí, ktoré deti kdekoľvek by mali mať, aby boli šťastné a zdravé. (napr. jedlo, hra, vodu, vzduch, lásku....) Svoje návrhy môžu aj graficky obohatiť znakmi OSN alebo inými symbolmi. 20 minút
3. Keď prácu skupiny dokončia, jeden zo skupiny bude výsledky úlohy prezentovať pred ostatnými účastníkmi, to isté potom urobí hovorca druhej skupiny.
4. Návrhy vystavíme a požiadame účastníkov, aby určili ktoré z návrhov sú skutočné potreby a ktoré sú želania. (TV, cukríky = želania)
5. Budeme hľadať potreby, ktoré sú rovnaké pre obidve skupiny a potom nájdeme potreby, ktoré sú rovnaké pre všetky deti kdekoľvek.
6. Teraz ukážeme účastníkom Zhrnutie Dohovoru o právach dieťaťa (V minulosti podobný zoznam zostavila aj OSN a tento sa neskôr stal Dohovorom , ktorý pripomína národom sveta potreby ich detí.)
7. Požiadame skupiny, aby svoj zoznam porovnali s Dohovorom alebo Zhrnutím Dohovoru o právach dieťaťa. Našli podobnosti alebo rozdiely.

Diskusia:

- Prečo OSN prišla s myšlienkou zadefinovať práva dieťaťa?
- Prečo si myslíte, že Dohovor je zoznamom potrieb a nie želaní?
- Myslíte si, že deti vo Vašej krajine a vo svete majú všetky tieto práva? Prečo nie?
- Vyberte náhodne dve. Čo by sa stalo, ak by ste niektoré dve z týchto práv dieťaťu odňali?
- Čo by sme mali urobiť, vy, mi všetci v našej krajine, aby všetky deti vo Vašej krajine mali tieto práva zaručené?

Nakresli ma!

Cieľ: zvýšenie sebadôvery, ktorá vedie k rešpektovaniu práv iných. Nerobiť druhým to, čo nechceme, aby robili nám.

Potreby a pomôcky: Zhrnutie Dohovoru o právach dieťaťa, veľký kus papiera, perá. Farebné ceruzky.

Potrebný čas: 30 minút

Postup:

1. Rozdeľte účastníkov do dvojíc.
2. Jeden účastník z dvojice si ľahne chrbtom na papier a druhý obkreslí jeho celú postavu.
3. Kresliaci dá obrysom skutočnú podobu. Dokreslí tvár, vlasy, oblečenie, všetko, čo ho napadne.
4. Kresliaci prezentujú svoje obrázky ostatným a hovoria, čo nové zistili o svojom objekte.

Diskusia:

- Aké to bolo byť maľovaný?
- Aké to bolo niekoho maľovať?
- Každý potrebuje niekoho, kto sa oňho postará – toto je právo každého z nás. Čo sa stane, ak niekto nedostáva potrebnú pozornosť?
- Keby ste išli do nového zamestnania/školy, ako by sa mali ľudia k Vám správať?
- Pozrite si spoločne Zhrnutie Dohovoru o právach dieťaťa a skúste uvažovať o tom, ako by si mali ľudia medzi sebou pomáhať, aby boli tieto práva dodržiavané?

Máš sa dobre?

Cieľ: rozvíjať schopnosti vnímať pocity toho druhého, pretože citlivý prístup k iným je základom ochrany práv toho druhého.

Potreby a pomôcky: Zhrnutie Dohovoru o právach dieťaťa

Potrebný čas: 30 minút

Postup:

1. Dvaja účastníci opustia miestnosť.
2. Kým sú tí dvaja mimo spoločnej miestnosti, ostatní účastníci sa dohodnú, aký pocit budú hrať, keď sa tí dvaja vrátia do miestnosti. (napr. hnev, radosť, sklamanie, nuda, osamelosť...)
3. Vybratý pocit zahrajú a ostatní dvaja sa snažia uhádnuť o aký pocit sa jedná.
4. Hra sa opakuje, kým je zo strany účastníkov záujem.

Diskusia:

- Bolo ťažké/jednoduché uhádnuť, aký Vám ostatní hrali pocit?
- Ako ste na to prišli?
- Je dobré vedieť, ako sa ľudia okolo nás cítia? Prečo?
- Cítili ste sa niekedy veselí/smutní, keď všetci boli naopak smutní/veselí?
- V dohovore o právach dieťaťa sa píše, že „Deti majú právo byť chránené pred ublížením a zanedbaním.“
- Môže poznanie pocitu druhého pomôcť pri dodržiavaní tohto práva? Ako?

Ver mi.

Cieľ: zistiť, že spolupráca je dôležitá, aby sme mohli zabezpečiť ľudské práva pre všetkých.

Potreby a pomôcky: Zhrnutie Dohovoru o právach dieťaťa, šatky pre polovicu účastníkov.

Potrebný čas: 30 minút

Postup:

1. Rozdeľte účastníkov do dvojíc.
2. Jeden z účastníkov druhému zaviaže oči.
3. Účastník bez šatky na očiach je vodca a vedie partnera po miestnosti.
4. Vodcovia pre partnerov vymýšľajú viacero rôznych – bezpečných situácií. Zadájú im úlohu, aby hmatom spoznali a určili predmet, nechajú ich chvíľu osamote, spolu bežia...vodcovia by mali využiť svoju fantáziu.
5. Po 10 minútach sa dvojice vymenia.
6. Po hre si účastníci o aktivite pohovoria

Diskusia:

- Aké to bolo byť nevidiacim a aké vodcom?
- Ako ste sa dorozumievali?
- Dávate prednosť nejakej úlohe? Prečo?
- Dôverovali ste svojmu vodcovi?
- Prečo je dôvera dôležitá?
- Vyberieme jedno z práv a diskutujeme na tému, ako by mal svet spolupracovať, aby toto právo mali všetky deti kdekoľvek na svete (právo na dostatok potravy).

Toto je!

Cieľ: prostredníctvom fantázie a práce s opotrebovanými vecami sa oboznámiť so všeobecnou povahou práva ich neodňateľnosťou, vedieť zistiť podobnosti a rozdiely. Každý z nás má nejakú vlastnosť, ktorú nemožno vziať a tiež máme neodňateľné práva.

Potreby a pomôcky: rôzne staré, nepoužívané, opotrebované veci určené na vyhodenie, škatule, vrecká, handry....

Potrebný čas: okolo 20 minút

Postup:

1. Sadnite si spolu s účastníkmi do kruhu.
2. Jednu z vecí dáme kolovať do kruhu.
3. Každý si vymyslí pre túto vec nejaké použitie. (vrecko = topánka, kufor...)
4. Ak niekoho nič nenapadá, pošle vec ďalej.
5. Účastníkov povzbudzujeme, aby vymýšľali čo najviac.
6. Po vyčerpaní nápadov, dávame kolovať ďalší predmet.

Diskusia:

- Čo je to fantázia?
- Kedy ju používame? A načo?

Neodňateľnosť práva

Každý máme fantáziu, predstavivosť, s ktorou sa rodíme.

Našu fantáziu nám nikto nemôže vziať. Rovnako máme všetci práva, s ktorými sa rodíme, a nikto nám ich nemôže vziať. Naše práva si môžu iní ľudia nevšímať, alebo ich porušovať, no aj tak ich stále máme, bez ohľadu na to, kde žijeme, alebo kto sme – je to rovnaké ako s našou fantáziou, ktorú máme bez ohľadu na to, kto sme.

Podobnosti a rozdiely

Všetci máme mozog, ale naše myšlienky sú niekedy rozdielne, niekedy podobné, no nikdy nie úplne rovnaké.

Predtým než dáte predmet kolovať môžete sa účastníkov opýtať „čo to je?“. Účastníci sa môžu zhodnúť na tom, čo to je, no potom z toho jednotlivé mozgy vytvoria množstvo iných vecí.

Zamaskovanie

Cieľ: naučiť sa odhaliť nespravodlivosť a ohraďiť sa proti nej. Práva vychádzajú zo spravodlivosti.

Potreby a pomôcky: Zhrnutie Dohovoru o právach dieťaťa, tri klbka vlny rôznych farieb, jedno klbko by malo mať výraznú farbu, červenú alebo žltú, ostatné by mali mať prírodné farby, ktoré splynú s vnútorným alebo vonkajším prostredím.

Potrebný čas: 45 minút

Postup:

1. Z každej farby nastriháme 30 kúskov vlny.
2. Ukryjeme ich po miestnosti.
3. Rozdelíme účastníkov do troch skupín. Každá skupina bude hľadať kúsky vlny jednej farby.
4. Dáme účastníkovi časový limit a dohodneme sa s nimi na signály, ktorý bude znamenať, že čas vypršal.
5. Spočítame spoločne, koľko kúskov vlny sa jednotlivým skupinám podarilo nájsť.
6. Víťazí tá, ktorej sa podarilo nájsť najviac kúskov.
7. Pravdepodobne vyhrá tá skupina, ktorej kúsky vlny mali výraznú farbu, pretože sa hľadali ľahšie.

Diskusia:

- Aký to je pocit byť vo víťaznej skupine?
- Aký to bol pocit byť v ostatných skupinách?
- Prečo víťazná skupina našla najviac kúskov vlny?
- Je hra spravodlivá?
- Ako možno z nej urobiť hru, ktorá bude spravodlivá?

- Aké spravodlivé hry poznáte? Prečo sú spravodlivé? (futbal)

Pozrieme si Zhrnutie Dohovoru o právach dieťaťa. Mnohé deti tieto práva nemôžu využiť. Ako by ste sa cítili, ak by ste boli jedno z týchto detí? Čo môžeme s takouto nespravodlivosťou urobiť? A čo globálna nespravodlivosť? (rozdelenie bohatstva, potravín, pozemkov...vody)

Darčeky

Cieľ: nájsť riešenia konfliktu v práve. Naučiť sa riešiť tieto konflikty pokojnou cestou.

Potreby a pomôcky: Zhrnutie Dohovoru o právach dieťaťa, príbeh Janka a Zuzky, malý bubon a píšťalka.

Potrebný čas: 40 minút

Postup:

1. Povieme účastníkom príbeh Janka a Zuzky.
2. Poprosíme 4 účastníkov, aby túto situáciu zahrli (Janko, Zuzka, otec a mama).
3. Ak počas hry už nastane neriešiteľná situácia, aktivitu zastavíme.
4. Poprosíme ostatných účastníkov, aby predniesla návrhy, čo by mohlo nasledovať. Ako by vyriešili konflikt.
5. Potom si herci jeden z návrhov vyberú a hranie rolí dokončia pokojným záverom.

Diskusia:

- Ako došlo ku konfliktu? Prečo nastal?
- Ako ste sa jednotlivé postavy cítili?
- Bol záver šťastný? Bol pre všetkých?
- Ako sa mohlo tomuto konfliktu predísť?
- Ako sa mohlo ešte ináč skončiť?
- Čie práva ignorovali Janko a Zuzka? Aké to boli práva?

Príbeh:

Zuzka a Janko boli veľmi šťastní, lebo obidvaja dostali od rodičov pekné darčeky. Janko dostal bubon a mal z neho takú radosť, že ihneď začal na ňom bubnoviť. Zuzka bola tiež veľmi rada a šťastná, pretože dostala píšťalku. Aj ona na nej začala hneď písať. Najprv boli obaja veľmi spokojní, pretože dostali darčeky a mohli obaja hrať súčasne, no po chvíli zistili, že ak hrajú obaja naraz, nedokážu sa sústrediť. Zuzka prestala hrať a požiadala Janka, či by mohol na chvíľu prestať a nechal hrať ju. Janko povedal, že jemu to neprekáža, keď ona hrá a nechcel prestať. Zuzka bola skutočne nazlostená, a začala hrať veľmi hlasno. Nato sa Janko pokúsil hrať ešte silnejšie. Začali sa pretekať a keďže robili veľký hluk, rodičia vošli do izby.

Abstraktná krajina

Cieľ: zistiť, že práva vychádzajú z potrieb a zoznámiť sa so Všeobecnou deklaráciou ľudských práv, vyvolať otázky o tom, ako hodnotíme práva, zistiť, ktoré práva si ceníme viac alebo menej a že každé právo je pre niekoho dôležité.

Potreby a pomôcky: všeobecná deklarácia ľudských práv, hárky papiera a písacie potreby.

Potrebný čas: 1 hodina

Postup:

1. Rozdeľte účastníkov do skupín po piatich alebo šiestich.
2. Prečítajte text:
„Predstavte si, že ste práve objavili novú krajinu, ktorú nikto predtým neobýval a kde nie sú žiadne zákony a ani pravidlá. Spolu s ostatnými členmi skupiny budete osadníkmi v tejto krajine. Neviete, aké sociálne postavenie budete v novej krajine zaujímať.“
3. Každý člen skupiny samostatne napíše štyri/päť práva, ktoré by mali byť garantované každému v tejto skupine.
4. Potom požiadajte účastníkov, aby sa podelili o svoje názory a diskutovali o nich v rámci skupín, a aby vybrali zoznam desiatich práv, ktoré celá skupina pokladá za dôležité.
5. Potom požiadajte skupiny, aby pomenovali svoju krajinu, výtvarne ju predstavili na veľkom hárku papiera (spoločne) a vypísali na papier svojich desať vybraných práv, tak aby ich ostatní mohli vidieť.
6. Každá skupina prezentuje svoj zoznam a krajinu ostatným účastníkom.
7. Po prezentáciách vytvorte hlavný zoznam, ktorý bude zahŕňať všetky práva zo skupinových zoznamov. Tie, ktoré sa budú opakovať, označte značkou.
8. Po dokončení hlavný zoznam porovnáme so Zjednodušenou verziou Všeobecnej deklarácie ľudských práv. Budeme hľadať podobnosti a rozdiely.

Diskusia:

- Zmenili sa počas tohto cvičenia Vaše názory na to, ktoré práva sú najdôležitejšie?
- Aký by bol život, keby sme niektoré z týchto práv vyradili?
- Sú ešte nejaké práva, ktoré chcete pridať na konečný zoznam?
- Napísal niekto právo, ktoré nebolo zahrnuté do žiadneho zoznamu?
- Prečo je pre nás užitočné robiť takéto zoznamy?
- Myslíte si, že Váš výber práv ovplyvnila situácia v našej krajine?

Ideme stanovať!

Cieľ: pochopiť, ako si skupiny, komunity vytvárajú pravidlá a zákony na ochranu svojich práv, zistiť, že pravidlá sú prevenciou konfliktu a chránia práva, naučiť sa pravidlá tvoriť demokraticky.

Potreby a pomôcky: zoznam situácií.

Potrebný čas: 45 minút

Postup:

1. Rozdelíme účastníkov do skupín po 4/5 alebo 6.
2. Potom účastníkom povieme:
„Predstavte si, že idete so skupinou priateľov stanovať. Nieкто Vám povedal o nádhernom mieste na stanovanie – čistinka v lese blízko jazera, ďaleko od civilizácie. Niekoľko týždňov ste to spolu plánovali a konečne prišiel vytúžený víkend. Po dlhej ceste prídete na čistinku. Priniesli ste si všetko, čo budete potrebovať, vrátane veľkého stanu, v ktorom budete všetci spať. V blízkosti je studňa s pitnou vodou a máte povolenie rúbať drevo a robiť oheň. Žiadne ďalšie zariadenia nemáte, ani pravidlá, ani táborového správcu. Postavíte si tábor, zaplávate si a pripravíte sa na týždeň plný zábavy. Avšak už na konci prvého dňa v tábore zistíte, že máte nezhody v tom, ako má tábor fungovať. Uvedomíte si, že bude lepšie, ak sa dohodnete na spôsobe, ako urobiť prázdniny príjemnejšími. Zvoláte poradu.“
3. V skupinách porozmýšľajte o štyroch – piatich problémoch, s ktorými sa môže skupina stretnúť.
4. Dohodnite sa na riešení každého problému.
5. Uvažujte nad nasledovnými otázkami:
Ako ste dospeli k rozhodnutiu?
Nesúhlasil nieкто?
Bral sa každého názor do úvahy?
6. Potom prečítame ďalší text:
„Po porade ide všetko dobre a veci sa zlepšili. Avšak po niekoľkých ďalších dňoch vzniknú nové problémy, ktoré musíte spolu vyriešiť tak, aby sa už neopakovali.“
7. Rozdáme každej skupine štítky so situáciami. Položíme ich lícom na stôl.
8. Po jednom ich obracajte.
9. Zakaždým sa snažte situáciu vyriešiť. Mali by ste sa vždy dohodnúť.
10. Po skončení hry sa pýtame: Aké ste urobili rozhodnutia. Prezentujte sa, prosím.

Diskusia:

- Čo by sa stalo, keby ste sa na pravidlách nemohli dohodnúť, alebo keby ich všetci ignorovali?
- Čo robí pravidlo dobrým/zlým?
- Mali by sme vždy počúvať zákony, aj keď sú zlé?
- Aké sú to nepísané pravidlá?
- Čo sú to sankcie? Aké sú najefektívnejšie? Môžu mať opačný účinok?

Situácie:

Situácia 1

Nieкто musí spať pri vchode do stanu, ktorý sa dobre nezatvára. Do rána obvykle veci tohto človeka vypadnú von na mokrú trávu. On alebo ona sa sťažuje, že sa veci zničia. Čo urobíte.

Situácia 2

Na porade ste sa všetci dohodli, ako bude tábor fungovať. Teraz jeden z vás ignoruje spoločné rozhodnutie. Ako ho môžete prinútiť dodržiavať pravidlá?

Situácia 3

Niektorí nechali v kotlíku vodu vriieť nad ohňom a odišli si zaplávať. Kotlík spadol do ohňa a iskry popálili roh vášho stanu. Uvedomíte si, že máte problém s bezpečnosťou. Môžu prísť aj ďalšie. Čo urobíte?

Situácia 4

Chodiť po vodu do studne je veľmi nudná práca. Všetci by si išli radšej zaplávať ako po vodu. Avšak jeden z vás si pri plávaní natiahol sval na ramene a nemôže chodiť po vodu. To znamená, že každý z ostatných bude musieť ísť po vodu viackrát. Čo urobíte?

Situácia 5

Dvaja z Vás fajčia ostatní nie. Nefajčiari silne protestujú proti smradu a dymu v stane, ale fajčiari majú pocit, žeby mali mať možnosť pri oddychovaní fajčiť. Čo urobíte?

Situácia 6

Jeden z vás si priniesol rádio a skoro ráno si nahlas púšťa hudbu. To všetkých nahnevá. Čo urobíte?

Situácia 7

Všetci bývate v jednom stane, ale nemôžete sa dohodnúť na poriadku. Niektorí by mali radi stan stále upravený, iní nie. Hádky kazia atmosféru v tábore. Čo urobíte?

Situácia 8

Niektorí zničia drahú gitaru, ktorá patrí inému a odmietne zaplatiť za opravu. Čo urobíte?

Situácia 9

Váš priateľ sa k vám pridá na niekoľko dní. Má síce svoj vlastný stan, ale odmietne dodržiavať táborové pravidlá. Čo urobíte?

Situácia 10

Dvaja z vás si myslia, že tábor by mal mať pravidlá týkajúce sa požívania alkoholu. Zvolajú poradu. Väčšina z vás je proti úplnému zákazu. Čo urobíte?

Ste zlodej!

Cieľ: prostredníctvom morálnej dilemy predstaviť myšlienku zodpovednosti v spoločnosti, zistiť, že ku každému právu existuje príslušná zodpovednosť.

Potreby a pomôcky: Verzia Všeobecnej deklarácie ľudských práv.

Potrebný čas: 45 minút

Postup:

1. Rozdelíme účastníkov do skupín po 4, 5 alebo 6.
2. Poviem vám príbeh:

„Každý mesiac si Tomáš odkladá časť platu na účet v miestnej banke. Nie je to veľa, ale je to preňho jediný spôsob, ako našetriť na dovolenku s deťmi. Každý mesiac mu posiela banka výpis z účtu. Tento mesiac Tomáš zistil, že tam má oveľa viac peňazí, ako si myslel. Napíše banke, že mu pripísali o 150 000 Sk viac, ako mali. „Nie“ hovorí banka, „nestala sa žiadna chyba. Peniaze sú vaše.“ Tomáš im píše znova. „Dvakrát sme to skontrolovali,“ hovorí banka, „určite sme neurobili chybu,“ Tomáš stále nie je spokojný. Napíše tretí raz a banka znova povie, že peniaze sú jeho. Po tomto má Tomáš pocit, že nemá čo stratiť. Začne peniaze míňať na veci, ktoré on a jeho rodina potrebuje. Kúpi nejaký nábytok, prerobí byt a zoberie rodinu na týždňovú dovolenku.

Krátko na to si bankovní pracovníci uvedomia, že urobili chybu. Tých 150 000 Sk, ktoré dali Tomášovi, patria inému klientovi s rovnakým menom. Banka požiada Tomáša, aby peniaze vrátil. Dá im, čo mu zostalo, ale minul už viac ako 100 000 Sk. Obžalujú ho z krádeže.

Ak majú Tomáša podľa zákona uznať za vinného z krádeže, musia mu na súde dokázať, že:

- konal nečestne
 - že si vzal alebo ponechal niečo, čo patrilo niekomu inému
 - mal v úmysle si to nechať nastálo.
3. V skupinách sa rozhodnite, či má byť Tomáš uznaný vinným z krádeže. Pri hľadaní odpovede sa sústreďte na tieto tri otázky:
 - konal Tomáš nečestne?
 - vzal niečo, čo patrilo niekomu inému?
 - mal v úmysle si to nechať?
 4. Ak účastníci odpovedia na všetky tri otázky áno, podľa zákona je Tomáš vinný.
 5. Ak účastníci odpovedia na jednu alebo viacero otázok nie, je nevinný.
 6. Ak sa niektorá skupina uznesie, že je vinný: Aký trest by mal dostať?
 7. Účastníkom povieme, ako to na súde dopadlo:

Po trojdňovom súde, bol Tomáš oslobodený. (jeho pokusy upozorniť banku na omyl, presvedčili súd, že nemal nečestné úmysly)

Diskusia:

- Čo by ste na jeho mieste urobili vy? Prečo?
- Kto bol zodpovedný za nápravu chyby banky – Tomáš alebo banka? Prečo?
- Zmenilo by vašu odpoveď, keby množstvo peňazí bolo menšie alebo väčšie?
- Napríklad: Je to vodičova zodpovednosť zamknúť si auto alebo zodpovednosť ostatných neukradnúť ho, keď nie je zamknuté?
- Keby ste tomáša dobre poznali, udali by ste ho?

A čo teraz?

Cieľ: rozpoznať existujúce napätie medzi potrebami skupiny a právami jednotlivca, získať zručnosti pri diskutovaní v skupine a tak dosiahnuť riešenie vyhovujúce všetkým a tým odstrániť napätie.

Potreby a pomôcky: príbeh „Núdzové pristátie na planéte Arrakis“, hrací plán, problémové situácie pre každú štvoricu.

Potrebný čas: 45 minút

Postup:

1. Rozdeľte účastníkov do skupín po štyroch.
2. Každé skupine rozdáte hrací plán a problémové situácie (každá na osobitnej karte)
3. Prečítajte príbeh:

„Vesmírna loď Istar z Rihhanského hviezdneho impéria sa na ceste zo zeme na prázdninovú planétu Afroditafun dostala do meteorovej búrky. Loď sa silne poškodila a všetky komunikačné systémy boli zničené skôr, ako mohol pilot vyslať núdzové volanie o pomoc. Pilot núdzovo pristál na najbližšej planéte – Arrakis.

Planéta je takmer nepreskúmaná, ale stroskotanci vedia, že má kyslíkovú atmosféru podobnú pozemskej a že cestovatelia pred nimi nainštalovali na Severnom póle Arrakisú záchrannú rádiostanicu. Nanešťastie však loď stroskotala na v blízkosti opačného pólu. Cesta k rádiostanici môže trvať celé mesiace. Ste vo veľkej skupine stroskotancov a vydáte sa na cestu k rádiostanici. Podarilo sa vám zachrániť trochu jedla a zásob, ale cestou sa prihodí niekoľko situácií, ktoré budete musieť spolu vyriešiť. Ak ich nevyriešite rýchlo, môže utpieť celá skupina a nikdy sa nedostanete k rádiostanici.“
4. Tu sú pravidlá hry:
 - Pomiešajte kartičky so situáciami a položte ich lícom na stôl.
 - Zdvihnite jednu kartičku. Prečítajte problémovú situáciu. Každá dve možné riešenia. Jedno si musíte vybrať.
 - Po každom rozhodnutí vyfarbite príslušné políčko/políčka na hracom pláne.
 - Začnite na spodku a pokračujte k záchrannej rádiostanici.
 - Keď si vyberiete možnosť A, vyfarbite len jedno políčko.
 - Ak si vyberiete možnosť B, vyfarbite dve políčka.
 - Ďalšiu kartičku otočte len vtedy, keď ste skončili rozhodovanie o predošlej situácii.
 - Aj keď vás odpovede B posúvajú rýchlejšie ako A, nesmiete si ich vyberať len z tohto dôvodu.
 - Vždy urobte to, čo pokladá celá skupina za správne, aj keď to spomalí váš postup.
 - Hru nemusíte ukončiť presným počtom políčok.
 - Keď sa vaša skupina dostane k záchrannej rádiostanici, spočítajte, koľko krokov ste urobili. Do rámčeka na hracom pláne napíšte počet odpovedí A a B.
5. **Výsledky:** Aká ste boli skupina

8 – 10 krokov:

Vaše rozhodnutia pomohli skupine dostať sa k záchrannej rádiostanici rýchlo, ale pravdepodobne ste cestou stratili niekoľko ľudí.

11 – 13 krokov:

Snažili ste sa so skupinou pohybovať čo najrýchlejšie, ale brali ste ohľad aj na potreby niektorých členov.

14 – 16 krokov:

Želania jednotlivcov ste postavili nad potreby skupiny. To znamená, že vám cesta trvala oveľa dlhšie.

Diskusia:

- Bolo vo vašej skupine ťažké robiť niektoré rozhodnutia? Ktoré? Prečo?
- Boli niektoré rozhodnutia ľahšie ako iné? Prečo?
- Boli situácie, na ktorých ste sa nevedeli dohodnúť?
- Boli niektorí členovia vašej skupiny energickejší vo svojich názoroch?
- Dostal každý šancu na názor?
- Použila niektorá skupina ako východisko hlasovanie?
- Stroskotanci museli rozhodovať. Myslíte si, že spôsoby, ktoré ste použili boli spravodlivé?
- Čo je podľa vás dobrá dohoda?
- Ako inak by sa mohli robiť rozhodnutia?

Záverečná úloha:

Vo všetkých problémových situáciách išlo o práva jednotlivcov a skupiny. O ktoré konkrétne práva išlo? Skúste ich nájsť v zjednodušenej verzii Všeobecnej deklarácie ľudských práv.

Problémové situácie:

1. Postarší pár, ktorý má pocit, že brzdí skupinu, navrhne, aby ich ostatní nechali pozadu.
 - a) pomôžete vyrovnať sa im s cestou?
 - b) prijmete ich návrh?
2. Jedna členka vašej skupiny rada spieva. Nanešťastie však spieva stále. Niektorým ľuďom to neprekáža, ale iní hovoria, že sa idú z toho zblázniť.
 - a) neurobíte nič a necháte ju, nech si spieva, kedy chce?
 - b) požiadate ju, aby si nespievala v prítomnosti druhých?
3. Jeden člen skupiny neustále kritizuje spôsob, akým vodcovia vedú skupinu. Jeho komentáre ovplyvňujú postoje ostatných?
 - a) necháte ho v tom pokračovať?
 - b) poviete mu, aby bol ticho a oddelíte ho od ostatných?
4. Skupina sa nevie dohodnúť, kto ju bude viesť. Dať slovo každému by bola veľká strata času.
 - a) ponecháte systém, kde má každý možnosť vyjadriť svoj názor?

- b) zvolíte jedného vodcu, ktorý bude robiť rozhodnutia rýchlo?
5. Niekoľko ľudí, ktorí sa pri pristavaní zranili, vás spomaľuje. Obávate sa, že sa vám zásoby jedla minú skôr, než sa dostanete k rádiostanici.
- a) spomalíte na ich úroveň a riskujete životy ostatných?
- b) necháte ich za sebou, pričom možno zomrú?
6. Jeden z vodcov vážne ochorel a potrebuje transfúziu. Niekoľko ľudí má rovnakú krvnú skupinu ako on, ale nikto sa nehlási, lebo sa boja infekcie.
- a) dovoľíte ľuďom, aby odmietli, ak chcú?
- b) prinútite ich dať krv?
7. Členovia jednej skupiny s handicapovaným dieťaťom sa sťažujú, že sa oň nemôžu dobre starať.
- a) pridelite rodine ďalšiu osobu, aby im pomohla?
- b) neurobíte nič, necháte rodinu, nech si svoje problémy rieši sama.
8. 14 – ročný chlapec sa správa hrozne, čím narušuje postup skupiny. Jeho rodičia si s ním nevedia rady, ale nechcú dovoliť nikomu inému, aby to skúsil.
- a) rešpektuje prianie rodičov?
- b) dáte dieťa do inej rodiny?
9. Jednej členke skupiny sa narodí dieťa. Je choré a pri cestovaní pravdepodobne zomrie.
- a) zadržíte skupinu, kým matka a dieťa budú môcť cestovať?
- b) pôjdete ďalej s nádejou, že dieťa to prežije?
10. Jedna členka skupiny odmieta plniť zadané úlohy. Tvrdí, že to nemá zmysel – že všetci sú odsúdení na neúspech. Je veľmi deprimovaná.
- a) necháte ju, nech si robí, čo chce?
- b) vyhrážate sa jej trestom, ak nebude pracovať?
11. Jedna stará pani zomrie. Objavíte, že so sebou niesla veľké množstvo peňazí, ktoré si teraz nárokuje jej dcéra.
- a) dovoľíte dcére nechať si peniaze?
- b) prinútite ju odovzdať peniaze, aby ich nemohla použiť na nespravodlivý nákup prídeltov?
12. Niektorí kradol. Jednu ženu prichytili, ako z tašky kradla peniaze.
- a) potrestáte ju za ten prečin, o ktorom viete iste, že ho spáchala?
- b) potrestáte ju tvrdo ako príklad pre ostatných?
13. Zistíte, že človek, ktorému ste dali na starosť zásoby jedla, si odsedel šesť rokov za krádež. Až doteraz robil svoju prácu dobre.
- a) veríte mu a necháte ho ďalej robiť správcu zásob?
- b) neriskujete a na jeho miesto dáte niekoho iného?
14. Skupinka objaví jazierko so svetlozelenou tekutinou. Táto tekutina spôsobuje, že sa po jej vypití ľudia cítia šťastní, avšak niektorí je pijú priveľa a stávajú sa z nich lenivci.

- a) necháte ich piť tú tekutinu?
- b) zakážete pitie vody z jazierka celkom?

15. Teplota na planéte je nízka. Niektorí pasažieri pri stroškotaní vesmírnej lode stratili svoje teplé oblečenie.

- a) dovoľíte ľuďom, aby si ponechali svoje veci, pretože sa tak či onak o chvíľu obnosia??
- b) prinútite všetkých, aby sa podelili o oblečenie?

16. Dvaja členovia skupiny sa pohádajú. Na dnes večer plánujú bitku.

- a) necháte ich pobiť sa?
- b) zakážete im to, aby sa náhodou nepridali ďalší?

A čo teraz?

Celkovo	
a	b

Celkovo	a	
	b	

Pomôžte nám....

Cieľ: získať formou dialógu, ktorom utečenci a imigrační úradníci vyjadrujú rôzne postoje k právam utečencov, vedomosti o právach utečencov, ktorí sú obzvlášť zraniteľná skupina so špecifickými právami.

Potreby a pomôcky: popis argumentov a možností imigračných úradníkov, argumentov a možností utečencov, informácie o utečencoch.

Potrebný čas: 45 minút

Postup:

1. Začneme brainstormingom, aby sme zistili, čo si myslíte o utečencoch.
2. Na tabuľu napíšeme slovo „utečenec“.
3. Povedzte prvé, čo vás napadne pri tomto slove.
4. Nápady zapisujeme na tabuľu.
5. Prečítame si informácie o utečencoch.
6. Prečítame motivačný text k situačnej hre:

„Predstavte si, že je tmavá studená a vlhká noc na hranici medzi krajinami Kiribati a Sutinám. Práve tam prišiel zástup utečencov, ktorí utekajú pred vojnou v krajine Kiribati. Chcú prejsť do krajiny Sutinám. Sú hladní, unavení a jej im zima. Nemajú peniaze ani potrebné dokumenty, okrem pasov. Imigrační úradníci krajiny Sutinám majú rôzne názory – niektorí by radi nechali utečencov prejsť, iní ich chcú vrátiť. Utečenci sú zúfalí a rôznymi argumentmi sa snažia imigračných úradníkov presvedčiť.“

7. Rozdelíme skupinu na tri časti. Jedna bude hrať imigračných úradníkov, druhá utečencov a tretia budú pozorovatelia.
8. Skupina imigračných úradníkov a skupina utečencov dostanú na papieri popis argumentov a možností.
9. Môžu použiť argumenty zo svojich papierov, ale ak akékoľvek iné, ktoré ich napadnú.
10. Na zem nakreslíme čiaru, ktorá bude symbolizovať hranicu.
11. Máte 10 minút na to, aby ste dospeli k riešeniu, pričom riešením môže byť niektorá z možností uvedená v rámcu alebo aj iné riešenie.
12. Je na vás, či budete argumentovať ako jednotlivci, ktorí preberú na seba zodpovednosť, alebo budete argumentovať spolu ako skupina.
13. Pozorovatelia sledujte ako sa v situácii správajú obidve skupiny.
14. Máte 5 minút na prípravu taktiky, potom začnite hrať.

Diskusia:

- Pre pozorovateľov: Ako dopadla situácia? Čo sa stalo?
- Aký to bol pocit byť utečencom?
- Aký to bol pocit byť úradníkom?
- Dostali títo utečenci svoje právo na ochranu?
- Prečo áno, prečo nie?

- Mala by podľa vás krajina mať právo poslať utečencov preč?
- Urobili by ste to vy sami?
- Čo keby ste vedeli, že v ich krajine ich čaká smrť?

Informácie o utečencoch:

Každý rok desaťtisíce ľudí musia opustiť svoje domovy a často krajiny v dôsledku prenasledovania alebo vojny. Títo ľudia sa stávajú utečencami. Takmer vždy sa musia sťahovať v rýchlosti a zanechať svoj majetok, roztrhať rodinné väzby. Mnohí sa už nikdy nevrátia domov. V roku 1992 bolo vo svete takmer 19 miliónov utečencov.

Väčšina utečencov hľadá útočisko v susednej krajine. Iní musia precestovať veľké vzdialenosti, aby našli bezpečie. Utečenci často prichádzajú na letiská a do prístavov ďaleko od rodnej krajiny a žiadajú o povolenie na vstup.

V roku 1951 OSN prijala Dohovor súvisiaci so štatútom utečencov (Dohovor o právnom postavení utečencov). Viac ako polovica krajín sveta s Konvenciou súhlasila. Chránia utečencov a súhlasia s tým, že ich nebudú nútiť k návratu do ich krajiny, kde by mohli riskovať prenasledovanie alebo smrť. Článok 33 Dohovoru hovorí: „Žiaden podpísaný štát nijakým spôsobom nevyženie alebo nevráti utečenca k hraniciam územia, kde by jeho život alebo sloboda boli ohrozené pre jeho rasu, náboženstvo, národnosť, členstvo v konkrétnej spoločenskej skupine, alebo pre politický názor.“

To tiež platí v prípade, že vláda chce poslať utečenca do inej krajiny, odkiaľ by ho mohli poslať domov. Vlády tiež musia vypočuť požiadavky utečencov, ktorí žiadajú o azyl v ich krajine. Tento princíp platí pre všetky krajiny bez ohľadu na to, či v roku 1951 Dohovor podpísali alebo nie.

Podľa konvencie je utečencom človek, ktorý opustil svoju krajinu a nemôže sa vrátiť pre reálny strach z prenasledovania pre rasu, náboženstvo, národnosť, členstvo v konkrétnej spoločenskej skupine alebo politický názor.

Konvencia z roku 1951 tiež hovorí o tom, že by utečenci nemali byť diskriminovaní a mali by dostať plné práva v krajine, kde sa prišli ukryť. Aj mnohé články Všeobecnej deklarácie ľudských práv chránia utečencov. Avšak krajiny sa nemôžu dohodnúť na definícii „skutočného“ utečenca. Média a politici často žiadajú limitovať počet utečencov, argumentujúc, že zapríčiňujú rasové napätie a nedostatok bytov a pracovných miest.

V posledných rokoch vlády mnohých bohatých krajín znížili počet utečencov, ktorým povolia vstup, a to z dvoch dôvodov. Po prvé – cestovanie lietadlom zlacnelo a to znamená, že viac utečencov z tretieho sveta sa chce dostať do rozvinutých krajín. Po druhé – pokles svetovej ekonomiky zmenšil potrebu veľkej pracovnej sily. To znamená, že utečenci, ktorí predtým prichádzali ako robotníci, sa teraz musia uchádzať o štatút utečenca.

Bohaté krajiny odôvodňujú reštrikcie argumentom, že utečenci nie sú obeťami utláčania, len chcú lepší životný štandard. Volajú ekonomickí migranti. Na ochranu práv utečencov Valné zhromaždenie Spojených národov 14. decembra 1950 založilo Kanceláriu vysokého komisára OSN pre utečencov (UNHCR) v Ženeve.

Vlády často tvrdia, že strach utečencov je zveličený alebo nepravdivý. Utečencov pred týmto argumentom chránia organizácie, ktoré používajú dôkazy o porušovaní ľudských práv v utečencovej krajine, aby tak presvedčili vládu, že by mala utečencovi dovoliť požiadať o azyl.

Argumenty a možnosti imigračných úradníkov:

- Sú zúfalí, nemôžeme ich poslať naspäť.
- Ak ich pošleme naspäť, budeme zodpovední za ich prípadné zavretie, mučenie alebo zabitie.
- Máme právnu povinnosť prijať utečencov.
- Nemajú peniaze a budú potrebovať štátnu podporu. Naša krajina si to nemôže dovoliť.
- Môžu dokázať, že sú skutočne prenasledovaní? Možno tu len hľadajú lepší životný štandard.
- Naša krajina je vojenským a obchodným partnerom krajiny Kiribati. Nemôžeme ich chrániť.
- Možno majú zručnosti, ktoré potrebujeme.
- V našej krajine je dosť utečencov. Musíme sa starať o našich vlastných ľudí. Nech idú do bohatšej krajiny.
- Ak ich pustíme, budú sa toho dožadovať aj ďalší.
- Nehovoria našim jazykom, vyznávajú iné náboženstvo a jedia iné jedlo. Nebudú sa vedieť integrovať.
- Prinesú nám politické problémy.

Pred dialógom porozmýšľajte o nasledovných možnostiach:

- Pustíte cez hranicu všetkých utečencov?
- Pustíte len niektorých?
- Rozdelíte ich podľa veku, profesie, majetku...?
- Urobíte niečo iné?

Argumenty a možnosti utečencov:

- Máme právo dostať azyl.
- Naše deti sú hladné, máte morálnu zodpovednosť pomôcť nám.
- Zabijú nás, ak sa vrátíme.
- Nemáme peniaze.
- Nemáme kam inam ísť.
- V našom meste som bol lekárom.
- Chceme len úkryt, kým sa budeme môcť bezpečne vrátiť.
- Aj iných utečencov ste k vám pustili.

Nájdí ho....

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

Úloha: Medzi desiatimi fotografiami ľudí sú iba dve fotografie utečencov. Vo dvojiciach sa ich skúste odhaliť. Zároveň si pripravte argumenty, ktorými budete svoj výber utečencov pred ostatnými dvojicami obhajovať. Máte čas 7 minút. Potom nasleduje prezentácia výsledkov práce jednotlivých dvojíc, počas 2 minút.

Diskusia:

- Pociťovali ste pri výbere zodpovednosť?
- Na základe akých kritérií ste sa rozhodovali?
- Uvažovali o možných dôvodoch úteku utečencov?
- Z akého dôvodu sa človek stáva utečencom?

Gozel (Turkmenistán)

V novej krajine som musela začať od začiatku, neuznali mi roky štúdia na vysokej škole, ktorú som študovala doma. To je všeobecný problém – buď tú školu neuznajú alebo nemáte potrebné doklady a doma už neostal nikto, kto by vám ich mohol poslať. Takmer každý, kto má azyl, sa stretáva so situáciou, keď má rovnaké povinnosti ako občan tejto zeme, ale pokiaľ ide o práva, dochádza k faktickému nepomeru. Žiadala

som trebárs v banke o úver, ale kvôli obmedzeniu platnosti pasu (ktorý mi predlžujú každé dva roky) moju žiadosť zamietli. Rovnako ťažké je veľmi ťažké s takýmto pasom cestovať, skoro nikto vám nedá víza. Ale páči si mi tu. Život ide ďalej.

Vu (Vietnam)

Požiadat' o azyl, prijať ho, to je veľmi ťažké rozhodnutie, veľmi sme váhali. Žijeme v exilu, nemôžeme späť domov, pritom tam máme rodinu, je to stále náš domov...Je to zásadné rozhodnutie, s ktorým sa človek ťažko vnútorne zmieri. Nás ani nenapadlo, že to, čo robíme, je politické. A to, že to bude mať takéto následky. Jednoducho sme si povedali, že by tá revolúcia u vás mohla byť inšpiráciou aj ku zmenám u nás doma. Naše deti sa tu cítia už ako doma. My s manželkou by sme sa veľmi radi raz vrátili domov, pokiaľ to bude možné, tu sme a vždy budeme cudzincami. Deti by s nami ale asi nešli, narodili sa tu a tu sú doma.

Utečenec je osoba, ktorá sa nachádza mimo svojej vlasti a má oprávnené obavy z prenasledovania z dôvodu rasových, náboženských alebo národnostných alebo z dôvodu príslušnosti k určitej spoločenskej vrstve alebo určitých politických názorov, je neschopná prijať, alebo vzhľadom na hore uvedené obavy, odmieta ochranu zo strany svojej vlasti.....

Dohoda o právnom postavení utečencov z roku 1951

6. ODPORÚČANIA PRE PRAX – MYŠLIENKY PRE TEBA A PRE ŠKOLU

Zdieľame jeden svet!

Aj napriek všetkým rozdielom medzi nami, zdieľame jeden svet.

Byť tolerantným znamená privítať rozdiely a tešiť sa z toho, že ich zdieľame spolu.

7.

Nenávisť môže byť porazená aj obyčajnými ľuďmi, ktorí sú ochotní propagovať toleranciu. Aj TY môžeš byť jedným z nich. Tieto myšlienky môžu pomôcť podporiť toleranciu v TEBE samom, v TVOJEJ rodine, v TVOJEJ škole, na TVOJOM pracovisku v TVOJEJ Spoločnosti. Niektoré z myšlienok sú veci, ktoré sa dajú uskutočniť. Nad niektorými sa stačí len zamyslieť, niektoré si len tak zapamätať. Ale to slovo „POZOR“, to je na mieste.

Táto cesta nepochybne nie je receptom na to, ako urobiť z tohto sveta lepšie miesto. Tieto myšlienky sú len jednou z možností ako na to. Najlepšie myšlienky sú tie, ktoré pracujú pre TEBA a pre TVOJE okolie.

6. 1 Myšlienky pre teba

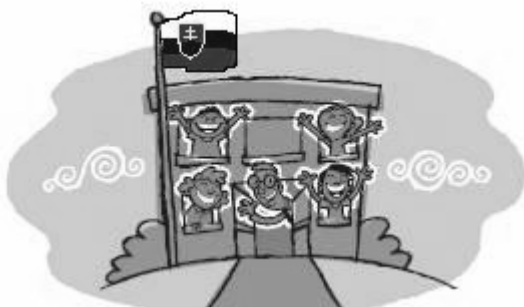

1. Zúčastňuj sa hier, počúvaj hudbu alebo choď na tanečné predstavenie umelcov, ktorých rasa alebo etnicita je odlišná od TVOJEJ vlastnej.
2. Brigáduj v lokálnych organizáciách poskytujúcich sociálne služby obyvateľstvu.
3. Zúčastňuj sa bohoslužieb vo viacerých kostoloch, synagógach, svätyňách a uč sa o rozdielnych vierach.

4. Popros osobu z iného kultúrneho dedičstva, aby ŤA naučila zatancovať jeho tradičný tanec alebo navariť jeho tradičné jedlo.
5. Nauč sa posunkovú reč.
6. Zorganizuj kurz konverzácie v inom jazyku ako je TVOJ jazyk.
7. Ozvi sa, keď počuješ alebo vidíš, ako niekto iní hanobí, očierňuje alebo osočuje druhého. Daj tým, ktorí očierňujú alebo hanobia, pocítiť, že takýto postoj k predsudkom bude vždy niekým neakceptovaný.
8. Predstav si, ako by vyzeral TVOJ život, ak by si bol niekým iným, inej rasy, pohlavia alebo sexuálnej orientácie. Aký rozdiel by to bol napríklad dnes?
9. Skúmaj VAŠU rodinnú históriu. Podel' sa o tieto informácie s druhými.
10. Urob zoznam všetkých možných stereotypov – kladných aj negatívnych o nejakej skupine ľudí. Zisti, či sa tieto stereotypy prejavujú aj v TVOJICH činoch.
11. Čítaj knihy alebo pozeraj filmy o iných kultúrach.

6. 2 Myšlienky pre školu

1. Obohacujte VAŠU školskú knižnicu o literatúru venujúcu sa tolerancii, filmy, časopisy a rôzne materiály týkajúce sa tejto problematiky.
2. Nakúpte pre ŠKOLU rôzne umelecké diela rôznych kultúr, zabezpečte tvorbu nástenky na tému kultúrnej kompozície a odkazov vášho spoločenstva (lokálneho).
3. Dobrovoľne sa staňte akýmisi poradcami v školských kluboch, podporujte široký okruh činností, ktoré pomôžu študentom nájsť si svoje miesto v škole.
4. Trénujte dievčenské športové tímy. Povzbudzujte školu, aby poskytovala v športe rovnaké šance uplatniť sa tak ako pre dievčatá, tak aj pre chlapcov.
5. Zriadte na ŠKOLE tím pedagógov, ktorý bude riešiť konflikty – Konflikt team.
6. Urobte vašu školu prístupnú požiadavkám dodržiavania práv postihnutých jedincov – umožniť im bezbariérový prístup do školy. Zriadte jednu triedu, ktorá bude navrhovať a sledovať dodržiavanie týchto práv.
7. Naštartujte na škole program „priateľ cez listy“ – „pen pal program“. Získajte si študentov do projektu dopisovania si s ľuďmi v rôznych častiach blízkeho okolia, spoločnosti, krajiny alebo sveta.
8. Naučte sa tleskať iným mužstvám a propagujte umenie vedieť prehrávať, bojujte proti výsmechu.

9. Poskytnite študentom prostredníctvom dôverných metód možnosť obrátiť sa na vás s problémom týrania alebo násilníckeho správania sa voči nim.
10. Zriadte na škole „internetovú políciu“, ktorá bude adresne pôsobiť v rámci používania internetu smerujúceho a propagujúceho násilie, neznášanlivosť a pornografiu.
11. Vytvorte dvojazyčný bilingválny kalendár, do ktorého budete zaznamenávať školské aj spoločenské činnosti, aktivity.

- staňte sa dobrovoľníkom v spoločenstve alebo v organizácii, ktorá sa zaoberá ľudskými právami,
- podporujte verejné spoločenské udalosti organizované v prospech ľudských práv, ktoré získavajú peniaze, rozširujú povedomie, prejavujú solidaritu s utlačovanými a ktoré podporujú činnosť politikov,
- pridajte sa k hudobnej skupine, ktorá vystupuje na takýchto podujatiach,
- zúčastnite sa na verejne organizovanej demonštrácii,
- píšete články za ľudské práva a vydávajte časopis,
- začnite realizovať spoločný projekt s mladými ľuďmi, ktorí sú telesne alebo duševne postihnutí,
- vytvorte umelecké dielo pre výstavu,
- odovzdajte svoje vedomosti z oblasti ľudských práv iným,
- podelte sa o vaše skúsenosti s inými,
- navštevujte semináre a konferencie, aby ste sa naučili niečomu novému a aby ste sa stretli s inými ľuďmi,
- lobujte a píšete listy politikom,
- urobte výstavu,
- urobte plagáty,
- poskytnite rozhovory pre tlač,
- navrhните, zorganizujte a zúčastnite sa programov miestnej rozhlasovej stanice,
- vytvárajte spoločenské kontakty formou návštev a pomoci starším ľuďom,
- vytvorte svojpomocnú skupinu, ktorá bude pracovať s mladými ľuďmi, ktorí majú ťažkosti s učením,
- dokumentujte prácu na projekte správami,
- zúčastnite sa na regionálnych a národných podujatiach a výstavách,
- organizujte konferencie a voľby pre mládežnícke organizácie,
- vystupujte na verejnosti,
- kandidujte do volených funkcií v mládežníckych organizáciách,
- získavajte finančné prostriedky pre tieto aktivity.

6. 3 **Ďalšie nápady na činnosť**

- Vzdelávajte sa sami a vzdelávajte iných (rodinu, priateľov, známych) o ľudských právach.
- Zbierajte informácie z novín a časopisov o problematike ľudských práv.
- Zúčastnite sa na aktivitách na Medzinárodný deň žien, vyhotovte videozáznam na reklamu projektu.
- Zlepšite vaše komunikačné schopnosti a nebojte sa hovoriť na verejnosti; každý musel niekedy začať a praxou sa človek zdokonaľuje!
- Staňte sa členom mládežníckej organizácie, ktorá sa zaoberá ľudskými právami na vašej škole; ak takáto organizácia neexistuje, založte ju.
- Založte diskusnú alebo debatnú skupinu na vašej škole, v ktorej budete hovoriť o otázkach ľudských práv vo vašom spoločenstve alebo vo vašej krajine a pozvite prednášateľov z radov miestnej samosprávy, náboženských skupín a charitatívnych alebo mimovládnych organizácií.
- Píšte články do vášho školského časopisu.
- Organizujte výstavy na vašej škole alebo v miestnej knižnici alebo kdekoľvek tam, kde vám na to poskytnú priestor - v školskej jedálni, miestnej radnici alebo na miestnom úrade, v divadle.
- Organizujte akcie na podporu zbierok pre miestne charitatívne účely alebo pre mimoriadne prípady; tieto môžu zabezpečiť finančné prostriedky alebo potrebné veci, vychovať verejnosť a rozvinúť potrebné schopnosti organizátorov.
- Propagujte túto prácu prostredníctvom miestnej rozhlasovej stanice, miestnej tlače, dokonca aj televízie, aby ste získali nových členov.
- Robte si záznamy o svojich aktivitách, fotografie z osobitných udalostí, odkladajte si výstrižky z novín alebo dôležité doklady; všetok tento materiál môže byť použitý na vytvorenie výstavy tak, aby sa rozšírila práca vašej skupiny.
- Nasledujúce príklady medzinárodných sviatkov môžete využiť ako udalosti ľudských práv.
- Nájdite aj významné dni z histórie vašej krajiny, ktoré významne prispeli k podpore ľudských práv a v boji proti totalite. Inou možnosťou je použiť dátumy narodenia ľudí, ktorí sa osobitne zaslúžili o prácu v oblasti ľudských práv.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH CITÁCIÍ

1. PhDr. Jandeková, M.: *Tolerancia – základný kameň mieru. Z rovnomenného materiálu UNESCO (1995). Prešov. Metodické centrum Prešov, 2000. 4 s.*
2. Šišková, T. ed.: *Výchova k tolerancii a proti rasizmu. Sborník. Praha. Portál. 1998. 10 s.*
3. <http://www.obcan.sk/Default.aspx?catID=13&eventID=881>
4. PhDr. Verbovská, J.: *Šikanovanie v škole. Prešov. Metodické centrum Prešov, 2000. 6 s.*
5. <http://glosar.aspekt.sk/default.aspx?ami=1&smi=1&vid=69>
6. <http://www.hejrup.sk/view.php?cisloclanku=2003071202>
7. *Council of Europe: All Different, All Equal education pack. Strasbourg. Council of Europe, 1996. 20 s.*
8. Šišková, T. ed.: *Výchova k tolerancii a proti rasizmu. Sborník. Praha. Portál. 1998. 13 - 14 s.*
9. <http://www.rasizmus.sk/show.stm?x=73185>
10. Šišková, T. ed.: *Výchova k tolerancii a proti rasizmu. Sborník. Praha. Portál. 1998. 14 s.*
11. <http://www.blisty.cz/art/14923.html>
12. <http://www.rasizmus.sk/show.stm?x=141>
13. <http://www.noveslovo.sk/archiv/2002-41/tolerancia.asp>
14. http://www.employment.gov.sk/rodinna_politika/svet_vhodny_pre_deti.html
15. <http://www.rasizmus.sk/show.stm?x=141>
16. *Amnesty International: First Steps: A Manual for Starting Human Rights Education. London. Amnesty International-International Secretariat, 1997. 25 s.*
17. doc. PhDr. Gavora, P. Csc.: *Akí sú moji žiaci. Pedagogická diagnostika žiaka. Práca, spol. s r.o., 1999. 120 s.*
18. *Council of Europe: All Different, All Equal education pack. Strasbourg. Council of Europe, 1996. 15 s.*
19. *Amnesty International: First Steps: A Manual for Starting Human Rights Education. London. Amnesty International-International Secretariat, 1997. 15 s.*
20. PaedDr. Kuková, E.: *Ľudské práva. Metodický materiál pre účastníkov ŠIŠ Rozvoj profesionality triedneho učiteľa. Banská Bystrica, Metodické centrum Banská Bystrica, 1999. 4 s.*
21. Kviečinská, J., *Nadácia Milana Šimečku: Album ľudských práv rady Európy. Metodická príručka. Bratislava. Informačné a dokumentačné stredisko o Rade Európy Academia Istropolitana, Bratislava. 1996. 7 s.*

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

1. *prof. PhDr. Zelina, M., DrSc., PaedDr. Valachová, D., Mgr. Kadlečíková, Z., PhDr. Butášová, A. Csc.: Vzdelávanie Rómov. Bratislava, SPN, 2002*
2. *Mgr. Adamcová, D.: Interakčné hry – vyučovanie občianskej náuky v OU. Banská Bystrica, Metodické centrum Banská Bystrica, 1999*
3. *PaedDr. Kuková, E., Ing. Šmáriková, A.: Výber aktivít zo záverečných prác ŠKŠ Etická výchova (Komunikácia, Dôstojnosť ľudskej osoby a úcta k sebe, Tvorivosť) I. Banská Bystrica, Metodické centrum Banská Bystrica, 1998*
4. *PaedDr. Kuková, E.: Ľudské práva. Metodický materiál pre účastníkov ŠIŠ Rozvoj profesionality triedneho učiteľa. Banská Bystrica, Metodické centrum Banská Bystrica, 1999*
5. *Mgr. Gál, J.: Zážitkové vyučovanie náuky o spoločnosti a občianskej náuky. Banská Bystrica, Metodické centrum Banská Bystrica, 1997*
6. *Mgr. Gál, J. – PhDr. Dolník, V.: Ľudské práva (Dokumenty o ľudských právach. Vyučovanie ľudských práv na SŠ). Banská Bystrica, Metodické centrum Banská Bystrica, 1996*
7. *doc. PhDr. Gavora, P. Csc.: Akí sú moji žiaci. Pedagogická diagnostika žiaka. Práca, spol. s r.o., 1999*
8. *Mgr. Knapiková, Z., Mgr. Miňová, M.: Práva dieťaťa. Prešov, Metodické centrum Prešov, 2000*
9. *Doc. PhDr. Ďuričková, M.: Edukácia rómskych žiakov. Prešov, Metodické centrum Prešov, 2000*
10. *Mgr. Vančová, J.: Zážitkové učenie v NOS a občianskej výchove. Banská Bystrica, Metodicko – pedagogické centrum Banská Bystrica, 2002*
11. *Lencz, L.: Metódy etickej výchovy. Bratislava, Metodické centrum v Bratislave, 1996*
12. *RNDr. Tulenková, M. PhD., Mgr. Kundová, J.: Didaktická hra v učive o ľudskom tele na ZŠ. Prešov, Metodicko – pedagogické centrum v Prešove, 2004*
13. *PhDr. Jandeková, M.: Tolerancia – základný kameň mieru. Z rovnomenného materiálu UNESCO (1995). Prešov. Metodické centrum Prešov, 2000*
14. *PhDr. Verbovská, J.: Šikanovanie v škole. Prešov. Metodické centrum Prešov, 2000*
15. *Mgr. Paulenová, D.: Ako rozvíjam tvorivé schopnosti žiakov na hodinách občianskej výchovy pri vyučovaní ľudských práv. Prešov. Metodické centrum Prešov, 1998*
16. *PaedDr. Hlinka, M.: Využitie učebných metód etickej výchovy pri vyučovaní ľudských práv v občianskej náuke. Prešov. Metodické centrum Prešov, 1996*
17. *Kováčik, J.: Dohovor o právach dieťaťa. Rozbor a výsledky plnenia dokumentu OSN. Bratislava. Metodické centrum Bratislava, 2002*

18. Tankersley, D., Stasz, B., Smith, N. J., Ada, A. F., Campoy, I.: *Education for Social Justice Training Manual*. New York: ISSA, 2003
19. Mgr. Hincová, K.: *Debatné kluby – nové možnosti motivácie a aktivizácie žiakov*. Bratislava. Metodické centrum mesta Bratislavy, 1996
20. Doc. PhDr. Gajdošová, E., Csc.: *Poznávanie sociálnych vzťahov v triede. Práca so sociometricko – ratingovým dotazníkom*. Bratislava. Metodické centrum mesta Bratislavy, 2000
21. Council of Europe: *All Different, All Equal education pack*. Strasbourg. Council of Europe, 1996
22. Kviečinská, J., Nadácia Milana Šimečku: *Album ľudských práv rady Európy. Metodická príručka*. Bratislava. Informačné a dokumentačné stredisko o Rade Európy Academia Istropolitana, Bratislava. 1996
23. Šišková, T. ed.: *Výchova k tolerancii a proti rasizmu. Sborník*. Praha. Portál. 1998
24. Kviečinská, J., Nadácia Milana Šimečku: *Ľudské práva pre deti. Human rights for children, A manual of Activities for Elementary Schools*, Amnesty International USA 1991
25. Frederick Quinn: *Human rights and You*. OSCE/ODIHR. Poland. 1999
26. UNICEF: *S každým dieťaťom sa ráta. Kids inclusive*. 2003
27. Čaha, M.: *Cvičení a hry pro globální výchovu 1 – 2. In The Global Classroom*. Portál. Praha. 2000
28. Amnesty International: *First Steps: A Manual for Starting Human Rights Education*. London. Amnesty International-International Secretariat, 1997
29. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights: *ABC, Teaching Human Rights. Practical Activities for primary and secondary Schools*. New York and Geneva. United Nations, 2003
30. Amnesty International Austria. *Spiele zur Werterziehung: für Schule und erwachsenbildung = Games for the Education of Values for Schools and Adult Education*. Linz, Austria: Locker, 1988.
31. <http://www.hrea.org>
32. <http://www.amnesty.cz>
33. <http://www.helcom.cz>
34. <http://www.lidska-prava.cz>
35. <http://www.amnesty.org>
36. <http://www.hrw.org>
37. <http://www.amnesty.sk>
38. <http://www.vop.gov.sk>

39. <http://www.holocaust.cz>
40. <http://www.ushmm.org>
41. <http://www.holocaust.cz/cz2/education/units/units>
42. <http://www.rasizmus.sk>
43. http://www.fedu.uniba.sk/keov/home/Mladez_a_tolerancia_v_skole.htm
44. <http://www.varianty.cz>
45. <http://www.infovek.sk/predmety/etika/index.php>
46. <http://www1.umn.edu/humanrts/edumat/activities.shtm>
47. <http://www.radaeuropy.sk/?251>
48. <http://jedensvet.cz/skoly/index2.php?type=Z>
49. <http://www.tolerance.org/teach/activities/activity.jsp?ar=661>
50. <http://www.mkc.cz/cz/uvod.html>
51. <http://www.mkc.cz/cz/uvod.html>
52. http://www.unhcr.cz/vyzkum_vyuka_on.htm
53. <http://www.unhcr.cz/teaching/index.htm>
54. <http://www.geocities.com/bjohnnyus/resources.html>
55. <http://www.tcd.ie>

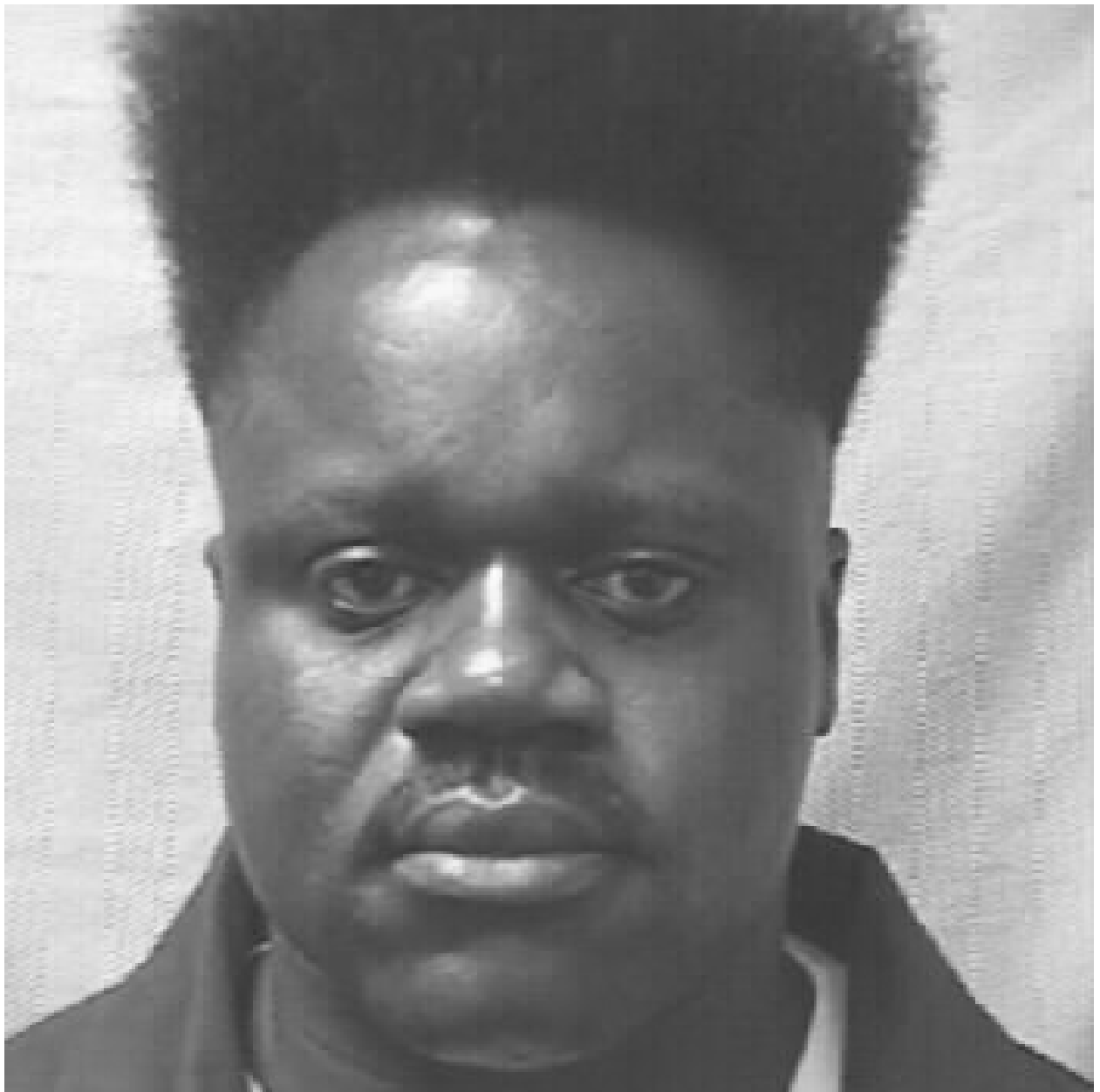
PRÍLOHY

PRÍLOHA A *Fotografie k aktivite Jeden ako druhý*

PRÍLOHA B *Pohl'adnice k aktivite Stretnutie a nedorozumenie*

Bulharsko

Turecko

T Ü R K İ Y E

T Ü R K İ Y E

Názov: **Program výchovy k tolerancii a ľudským právam. Školiaci program**

Autori: Mgr. Vladimír Žigmund
Mgr. Peter Repiský
PaedDr. Ladislav Gorej
PhDr. Pavol Sika
PhDr. Zdenka Janasová

Recenzent:

Jazyková úprava: Mária Martoníková

Obálka: Viktor Sika, Roman Štaffen

Náklad: 600 ks

Rozsah: 147 strán

Vydavateľ: EUROFORMES, s.r.o., Žilina

Vydanie: prvé

Formát: A4

ISBN 80-89266-09-6